

הישיבה המאתיים-ותשעים של הכנסת העשירית

יום, שני, כ"ד באדר א' התשמ"ד (27 בפברואר 1984)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:04

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לקריאה ראשונה מטעם הממשלה - הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 16), התשמ"ד - 1984.

החלטה בדבר אישור הוראות בצורים: 1. צו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 9), התשמ"ד - 1984; 2. צו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 14), התשמ"ד - 1984; 3. צו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 18), התשמ"ד - 1984.

עוד הונחה היום על שולחן הכנסת הודעת שר הבריאות כעקבות מסקנות ועדת העבודה והרווחה בנושא: הטיפול בחולים במחלקה האונקולוגית בבית-החולים שיכא. תודה.

היו"ר מ' סבידור:
תודה למזכיר הכנסת.

היו"ר מ' סבידור:
אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

הודעה: למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

הצעת חוק עידוד היצוא התעשייתי (הוראת שעה), התשמ"ב - 1982, מאת חבר הכנסת נפתלי בלומנטל; הצעת חוק עידוד השקעות ותעסוקה (הוראת שעה), התשמ"ד - 1984, מאת חבר הכנסת נפתלי בלומנטל; שתיהן - לדיון מוקדם.

ב. שאילתות בעל-פה

היו"ר מ' סבידור:
אדוני שר הבינוי והשיכון, בבקשה.

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:
משרד הבינוי והשיכון לא התחייב להשקעות כספיות כלשהן, אשר אינן מעוגנות בהחלטת ממשלה או בחוזים עם יזמים.

אין המשרד אחראי לבנייה פרטית, שאמורה היתה לקום על בסיס משאבים כלכליים עצמאיים בלא סיוע ממשלתי, ואשר תוכננה - ומוקמת - על קרקע שהוקצתה בעבר ליום פרטי. בנייה כזו לא נכללה במסגרת הפרוגרמה של המשרד, ואין לגביה מחויבות כספית ממשלתית.

רובה המכריע של הבנייה ביהודה ובשומרון מתבצעת באמצעות משרד הבינוי והשיכון ובאחריותו. במסגרת זו הוקמו משנת 1977 82 יישובים חדשים ביהודה ובשומרון, מתוכם 9 - עירוניים; 53 - קהילתיים; 15 - מושבים ו-5 קיבוצים. חברות הבנייה, הקבלנים והיוזמים פעלו על-פי הכללים והנהלים של המשרד ובפיקוחו. הבונים עמדו בהתחייבותיהם.

כאשר הוצף הציבור בפרסומים ובהצעות לרכישת קרקעות, יום משרד הבינוי והשיכון, על-מנת להגן על הפרט, כללים ונהלים לאישור הקמת יישובים חדשים ביהודה ובשומרון.

כללים אלה אושרו בוועדת השרים לענייני התיישבות. להלן הכללים, אדוני היושב-ראש: לפני הגשת כל בקשה לדיון

היו"ר מ' סבידור:
אנו עוזרים לשאילתות והשובות בעל-פה.

יעקב ברמן (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, קיבלתי תשובה משר הפנים.

היו"ר מ' סבידור:
תודה: חבר הכנסת צור, אנה להציג את שאלתך לשר הבינוי והשיכון.

62. בנייה והשקעות ביהודה ובשומרון

יעקב צור (המערך):
אדוני השר, כמה חברות, בנייה ביהודה ובשומרון אינן עומדות בהתחייבותיהן למשתכנים. כמו כן נחשפו מעשי חריגים של סוחר קרקע פרטיים ביהודה ובשומרון. מאז הגשתי את ההצעה הרחופה הנושאים התבררו עוד, כמוקד עומדת הפרשה כ"נופים", אם כי, לפי מיטב ידיעתי, יש מקומות נוספים.

היו"ר מ' סבידור:
כלי יאם כ"י, ישר לשאלות.

יעקב צור (המערך):
שאלות: 1. האם התחייבה הממשלה, בנין התפתחויות אלו, להשקעות כספיות נוספות במקומות המדוברים? 2. מהי חלוקת האחריות בין משרדן למשרד החקלאות ביישוב ובפיתוח יהודה ושומרון?

משרד הבינוי והשיכון אין לו שום התחייבות לכיסוי כספי כלשהו של דבר שלא היה בבדיקתו ובאחריותו.

היו"ר מ' סבירור:

תודה. חבר הכנסת גיל, בבקשה.

יעקב גיל (המערך):

אדוני השר, מבקר המדינה חשף בדות שלו ליקויים ופעולות חריגות בנושא של רכישת קרקעות ביהודה ובשומרון. הרווח הונה על שולחן הוועדה לענייני ביקורת המדינה, אך חברי הקואליציה בוועדה הזאת אינם מאפשרים פרסום הדות למען יראון וישמעון. האם הממשלה חסכים להנחות את חבריה בוועדת הכספים להחיר את פרסום הדות הזה?

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

הקצאת קרקעות איננה בתחום אחריותו של משרד הבינוי והשיכון. כפי שאמרתי, מתוך דאגה ובעקבות מה שהיה, הגיש המשרד הצעות מפורטות לוועדת השרים לענייני התשיבות. הצעות אלה נתקבלו, ועל-פיכן אנחנו פועלים עכשיו. עם בדיקה של משרד המשפטים.

היו"ר מ' סבירור:

תודה. חבר הכנסת נחמיאס, אחרון השואלים בעניין זה.

אחרון נחמיאס (המערך):

כבוד השר, האם מתוך לי להבין מחוך דברך שאין בכוונת משרד הבינוי והשיכון לבוא לסיוע החברה החדשה שהוקמה ב"נופים"?

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

אמרתי ואני חוזר על כך: משרד הבינוי והשיכון אחראי לדבר שהוא בודקו ומאשרו, ושקשור בחוזה. דברים שלא נכללו בבדיקה ובחוזה — אין לגביהם התחייבות של המשרד. אין להעלות על הדעת מצב שאדם המתחייב לקיים התחייבות, גובה כסף ומסתבך. יפנה לקופת הציבור לכיסוי גירעונות כאלה, ואין זה משנה באיזה מקום בארץ מדובר. אם הדבר הזה מתנהל כך — יש בית-משפט, יש דין ויש דיין.

היו"ר מ' סבירור:

תודה לסגן ראש הממשלה ושר הבינוי והשיכון.

58. ההקצבות הייחודיות לחברי הכנסת מאגודת ישראל

היו"ר מ' סבירור:

תודה. חבר הכנסת גיל, בבקשה.

חבר הכנסת פדר, אנא הצג את שאלתך לשר האוצר.

נפתלי פדר (המערך):

אדוני השר, ביטאון צעירי אגודת ישראל מבקר את חלוקת כספי האוצר לחברי הכנסת של אגודת ישראל לפי מפתח אישי.

אלה שאלות: א. האם מפקח האוצר על יעדי חלוקת הכספים עליידי חברי כנסת אלו? ב. מדוע לא ישנה האוצר נוהל זה של חלוקת כספים לפי מפתח אישי?

היו"ר מ' סבירור:

תודה. סגן שר האוצר ישיב על השאלות.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

כבוד יושב-ראש הכנסת, כנסת נכבדה, לגבי השאלה הראשונה של חבר הכנסת נפתלי פדר — משרד האוצר מקבל מכאיוכוח של השותפים בקואליציה, ברוח סעיף 48 להסכם הקואליציוני, רשימות של מוסדות שלהם יועדו המענקים למוסדות ייחודיים. מענקים אלה אינם ניתנים לחברי הכנסת אלא למוסדות דת.

בוועדת השרים לענייני התשיבות נערכת במשרד בדיקה מקצועית לעניין היישוב שמוצע להקים. על החברה היוזמת לעמוד בדרישות הון רשום ונפרע. במקובל לגבי חברות משקמות; נבדק. החוזה שלה עם הרוכש הפוטנציאלי תוך פסילת תנאים מקפחים; נדרשות התחייבויות מספיקות להבטחת כספים ששולמו על חשבון המגרש או הדירה, והמשרד בודק אם מצוינים בתחום אומדנים על הוצאות שיחולו על הרוכש, ואילו מכני ציבור מובטחים לו.

זכויות המוכר בקרקע נבדקות בידי משרד המשפטים. נוסף על כך, נבחנת נגישותו של היישוב למערכת הכבישים, החשמל, המים והביוב, וכן העלות הכרוכה בכך. כן נבדקת תקבולת משוערת של יחידות הדיור שניתן להקים באתר, לכל יימכרו יחידות מעל למכסה זו.

לגבי אותם מקומות ספורים שציין חבר הכנסת צור — אלה הוקמו בלא בדיקה מקצועית של משרד הבינוי והשיכון, לפני שכללים אלה אושרו בוועדה. תוך התחייבות של היזמים לגבי הבנייה וכל הכרוך בה. אין למשרד הבינוי והשיכון נגיעה או נגישות למקרים אלה.

יעקב גיל (המערך):

שאלה נוספת. אדוני היושב-ראש.

היו"ר מ' סבירור:

חבר הכנסת צור, בבקשה, ואחריו חבר הכנסת יעקב גיל.

יעקב צור (המערך):

היתה לי, אדוני השר, שאלה שנייה: מהי חלוקת האחריות בין משרד לבין משרד החקלאות בקשר לאחריות לבניין יישובים?

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

בכל מה שקשור לבנייה ולפיתוח ביישובי קבע, עירוניים וקהילתיים, שעליהם מופקד משרד הבינוי והשיכון, המשרד שוקד בלעדית על העשייה הזאת, והיא מותנית, כמובן, בבדיקה המקצועית שאנחנו עורכים. לזאת אנחנו אחראים. אחריות אחרת — אין. המשרד אחראי בלעדית לבנייה הזאת, לאחר שוועדת השרים לענייני התשיבות מאשרת את הפרויקט. אין האחריות בתחום זה מחולקת עם משרד אחר.

היו"ר מ' סבירור:

תודה. חבר הכנסת גיל, בבקשה.

יעקב צור (המערך):

שאלה נוספת. אדוני היושב-ראש.

היו"ר מ' סבירור:

אתה סיימת, חבר הכנסת צור.

יעקב צור (המערך):

השאלה ששאלתי קודם היתה רשומה בטקסט, ואני מבקש לשאול עכשיו שאלה נוספת.

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

שאלה שלישית, בבקשה.

היו"ר מ' סבירור:

אם השר אינו מתנגד, ננהג לפנים משורת הדין, בבקשה.

יעקב צור (המערך):

אם כן, מה מתכוון משרדך לעשות בכל הקשור ל"נופים", כדי להבטיח שהמשתכנים שם לא יאבדו את כספם?

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

האחריות היא של היזם. הנושא נמצא בהליך משפטי.

משרד האוצר מאשר מתן מענקים למוסדות לאחר שווידא שהם עומדים בקריטריונים. ואלה הקריטריונים: א. המענקים מיועדים למוסדות חברתיים ותרבותיים, בהתאם לסעיף 48 להסכם הקואליציוני; ב. המוסדות הינם תאגידים משפטיים, המנהלים ספרים ומאזנים כחוק; ג. המוסדות נתונים לכיקורת מבקר המדינה.

המשרדים הייעודיים, ובעיקר המשרד לענייני רשות המופקדים על העברת התקציבים למוסדות, דואגים לקבל מהמוסדות דיווחים כספיים ודיווחי ביצוע של המענקים הכספיים, וזאת — כתנאי להמשך התמיכה הממשלתית במוסד.

כל התמיכה הממשלתית במוסדות נעשית בהתאם לכללים ולקריטריונים שנקבעו על-ידי ועדה בראשות היועץ המשפטי לממשלה, והיא צריכה לקבל חוקף של החלטת ממשלה, בהתאם להמלצת מבקר המדינה.

לשאלה השנייה: המענקים אינם ניתנים לפי מפתח אישי. הם ניתנים למוסדות, לפי הקריטריונים שתוארו בתשובה על השאלה הראשונה.

היו"ר מ' סבידור:

שאלה נוספת לחבר הכנסת נפתלי פדר.

נפתלי פדר (המערך):

האם אין משום טעם לפגם בעובדה שכין חברי הוועד של המוסדות: "דגל ירושלים", "קרית-הילד" ו"יד עידוד" — מוסדות הנהנים מאותה עזרה — שהרב פרוש מכהן בהם כנשיא וכנוכח — נמצאים גם שבעה מבני משפחתו, ואני מפרט: הרבנים מאיר, אלי, ונפתלי צבי פרוש — בניו, הרב אשר טננברג — חתן, מאיר הייזלר — בן אחות, שלמה ולמן זוננפלד — בן דוד, משה דרוק — בן דוד. כל אלה מופיעים כחברי הוועד.

היו"ר מ' סבידור:

חבר הכנסת פדר, תשמיע כל זאת בשאלה השנייה. כשנותנים לך דקה אחת אתה רוצה לפרט את כל הרשימה של כל השבט?

מיכאל בריזר (המערך):

את כל אילן היוחסין.

רענן נעים (המערך):

הרבה, ברוך השם.

היו"ר מ' סבידור:

האם סיימת?

נפתלי פדר (המערך):

אני מצוין זאת רק כדי להוכיח שאלה הם בני משפחה.

היו"ר מ' סבידור:

בשאלה לא צריך להוכיח. בשאלה צריך לשאול.

נפתלי פדר (המערך):

כל אלה מופיעים כחברי הוועד של המוסדות הללו, הרשומים כעמותות אצל רשם העמותות.

רענן נעים (המערך):

מה עם חב"ד?

היו"ר מ' סבידור:

אתה לא בתקן. חבר הכנסת רענן נעים.

רענן נעים (המערך):

זה — off the record.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

אני חושב שהכתובה לשאלה צריכה להיות המוסד עצמו. יש משפחות רבות ומכובדות בישראל — גם בקרב ותיקי מפלגת העבודה היתה "משפחולוגיה" די גדולה, שהשחלטה על חלק מהמוסדות בימים אלה. נראה שזה היה מקובל בעבר, זה מקובל כהווה, וזה יהיה מקובל גם בעתיד.

אלעזר גרנות (המערך):

אתה רוצה שהתשובה הזאת תירשם בפרוטוקול?

היו"ר מ' סבידור:

הכול נרשם בפרוטוקול.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

אני אחראי לכל מה שאמרתי.

היו"ר מ' סבידור:

חבר הכנסת זייגרמן, בבקשה, שאלה נוספת.

דוד זייגרמן (הליכוד):

אני מבקש לשאול את סגן השר: האם העיקרון של קיצוץ 9% חל גם על מוסדות אגודת ישראל?

סגן שר האוצר ח' קופמן:

בהחלט, כן.

היו"ר מ' סבידור:

חבר הכנסת אהרן נחמיאס, שאלה אחרונה. בבקשה.

אהרן נחמיאס (המערך):

כבוד סגן השר, התפרסמה רשימה של המוסדות, שנקראים "ייחודיים", המקבלים את ההקצבה מטעם חברי אגודת ישראל. ביניהם הופיע מוסד ושמו "מגן אכות", בצפת. אני מצהיר, שעד היום בשעה עשר בבוקר לא היה מוסד כזה בצפת. האם ידוע לך הדבר?

דוד זייגרמן (הליכוד):

אולי הוא קיים מהשעה עשר וחצי בבוקר.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

חבר הכנסת נחמיאס, לא ידוע לי על כך. כמובן, כיוון שאתה מומחה לצפת, אסתמך על הערתך, ונברוק את הנושא.

היו"ר מ' סבידור:

תודה לסגן שר האוצר. מיצינו את הנושא.

ג. הצעה לסדר-היום הידרדרות קטנים לזנות

מיכאל בריזר (המערך):

אדוני היושב-ראש — — —

אהרן נחמיאס (המערך):

— — —

היו"ר מ' סבידור:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעות לסדר-היום. אני מתכבד להזמין את חבר הכנסת מיכאל בריזר להביא בפנינו את ההצעה מס' 3377, בדבר הידרדרות קטנים לזנות.

וגם עם בחור הומוסקסואלי, המנסה להציל נערים מזנות. כדאי שנראה את הבעיה בכל חומרתה.

תופעת הזנות פושטת בקרב קטינים וקטינות. אעלה תחילה את בעיית הקטינים העוסקים בזנות. ממדי הבעיה מצומצמים יותר על פני השטח. יש מספר קטן של מה שמכונה בלשון הרחוב "קוקסינלים". יש מספר רב יותר, אבל גם הוא די מוגבל, של נערים העוסקים בזנות.

לטענת המשטרה ומשרד העבודה והרווחה, מספר הקטינים העוסקים בזנות בתל-אביב קטן מאוד. יש המעריכים את מספרם כבעשרה. הטענה היא שב-1983 נעצרו שישה נערים כאלה. אולם מקורות בחוגים הומוסקסואלים מדברים על 150 נערים וילדים, שמוכרים את גופם.

ההבדל בין שני האומדנים נובע קודם כול מעירוב שני תחומים. אלה שעוסקים בזנות באופן קבוע — מספרם פחות. אלה שעושים זאת מדי פעם, כדי להשיג טובות הנאה — מספרם רב יותר. חלק עושה זאת עם מבוגרים מתוך הסכמה. הם חיים בבתייהם של המבוגרים, ומקבלים כסף וטובות הנאה אחרות. אם הקטין אינו מתלונן — אי-אפשר להאשים איש.

רק היום פורסמה הודעה על נער העוסק בזנות, שנאנס בגן-העצמאות בידי ארבעה גברים. מאחר שהנער לא הגיש תלונה — והם אינם מגישים תלונה — אין המשטרה יכולה להתערב.

אני מציע שחבר הכנסת לורינץ יגמור את הסיכוב בקהל וירשה לי להמשיך. אני מבין שהוא התחיל מהצד שלנו, וגמר בליכוד. חבר הכנסת לורינץ, אני מציע לך להקשיב לדברים האלה. זה חשוב מאוד.

שוחחתי עם בחור הומוסקסואלי, שנקרא לו בשם ניצן. המנסה דווקא להציל ילדים מזנות. הוא מדבר על 150 ילדים בני חמש-עשרה וחצי עד שש-עשרה. המסתובבים במקווי הזנות בתל-אביב: בגן-העצמאות, בגן-החשמל, בכיכר-לונדון, בתחנה המרכזית. הם מעורבים גם כענייני סמים. הם קורבנות של אלימות ושל מכות. הם באים ממשפחות מעורערות. מה שהם מחפשים — ככל שהדבר נשמע מזרז — הוא חום, קרבה, אנשים שידאגו להם, שיהיו מוכנים לטפל בהם ולשים אליהם את לבם.

שוחחתי אחמול עם אדם כשם שמואל טוביה, משכונות הדרום, מתגוב המסתובב לילה לילה ומנסה להציל ילדים ונערים מהתופעה הנוראה הזאת.

יש בתל אביב מעודני לילה של הומוסקסואלים. ושם מאפשרים כניסה לקטינים. מעודנים אלה נהפכו לשוק של בשר.

יש בתי-קולנוע שבהם מציגים סרטים פורנוגרפיים. מעודני פלפירים, אזורים כאלה בסביבות התחנה המרכזית. התופעה הולכת ומתרחבת.

פורסמו על הפרשה הזאת כמה כתבות. ראיתי בזמן האחרון כתבות ב"מעריב", ב"דבר" וגם בעיתונים אחרים. קראתי על תופעות מזועזעות כגון נערים שנטשו את הכית, המשפחה שלהם אינה מתעניינת בהם, והם מתגלגלים ועוברים כזונות מאדם לאדם. אפשר לפתור את הבעיה הזאת. צריך לטפל בילדים הללו באוהבה ושיטה. באותה דרך, שבה מטפלים בנערות במצוקה — כלומר באמצעות משרד העבודה והרווחה. אבל חשובותם של אנשי משרד העבודה והרווחה מטרידה אותי מאוד. פקיד הסעד המחוזי השיב לאנשי משטרת

היור"ר מ' סבידור:

לא, חבר הכנסת נחמיאס.

אהרן נחמיאס (המערך):

חבר הכנסת לורינץ בא אלי, מה אני יכול לעשות? מן הנימוס להשיב.

היור"ר מ' סבידור:

ראה זאת לכבוד שהוא בא אליך.

אהרן נחמיאס (המערך):

יפה, תודה רבה.

היור"ר מ' סבידור:

אינך מוכרח לדבר בקול רם ולהפריע לישיבה. הוא בא ללחוש באוזן, ואני מניח שאוזן כריזה, אבל אני שמעתי את קולך באולם.

אהרן נחמיאס (המערך):

הוא אמר דבר חמור. חבר הכנסת לורינץ אמר לי שעתון "דבר" איננו עיתון מהימן. אני מאשר, שבמשך 33 שנה עיתון "דבר" הוא עיתון מהימן. זה הכול.

שלמה לורינץ (אגודת ישראל):

חבר הכנסת נחמיאס מצטט מעיתון "דבר" במקום לצטט מהתקציר. יש כזה משום בזיון הכנסת. אני קובע — — —

היור"ר מ' סבידור:

חבר הכנסת לורינץ, גם זה דבר במקומו. סיימנו לדון בבעיה. חבר הכנסת בריזהר, בבקשה.

מיכאל בריזהר (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, "קוקסינל" היא מלה צרפתית, ופירושה — חיפושית, או ליתר דיוק פרט-משה-דרכו. נמצא שבצרפת היתה זמרת מפורסמת מאוד שנטלה לעצמה את השם "קוקסינל". אחר כך התברר לכול שהיתה גבר מחופש לאשה. משום מה בא הביטוי משם דווקא לתופי ארץ הקודש, והתגלגל ודבק בכמה אנשים, גברים שחשים עצמם נשים, מתלבשים כנשים, וחיהם — למרבה הצער — אומללים ביותר.

התופעה שני הנערים או שתי הנערות — אינני יודע כיצד לכנות אותם — מיד, ונאווה, כתוכנית הטלוויזיה "כותרת לילה", הסעירה את המדינה כולה. רבים שאלו את עצמם, הייתכן שתופעה כזאת תתחולל לעינינו בארץ-ישראל.

ניסיתי לבדוק את הנושא. התברר שאחד הנערים בא ממשפחה מסודרת, ועוב את הכית על אף שהוריו הבינו את נטיותיו ההומוסקסואליות. השני גורש ממשפחתו. שניהם מתגוררים אצל גבר ששינה את מינו לאשה. המשטרה כבר נחקלה בהם בעבר, לפני התופעה בטלוויזיה. היא גם ניסתה לשקם אחד מהם. הוצע לו חדר במלון "אירופה" בתל-אביב. גם הוצעה לו עבודה, אך נראה שהדבר לא סיפק את צרכיו או את רצונותיו. בפעם הבאה שהוא נראה עליידי המשטרה הוא נלכד, שוב לבוש כבגדי אשה. שני הבחורים הללו היו כמשטרת מטה מרחב הירקון אחרי התוכנית. ההורים לקחו אחד מהם הביתה, אבל לפי ידיעות האחרונות שבידינו, הוא שוב נראה מסתובב כגנים.

הבעיה חמורה מאוד; לא רק הבעיה של שני הבחורים הללו, אלא כל התופעה של זנות בקרב קטינים. שוחחתי עם אנשי משטרה, עם אישים בכירים במשרד העבודה והרווחה ובמשרד החינוך והתרבות, עם מנהלי מעונות לנערות סוטות

במצוקה. כלומר, לו היינו מטפלים כראוי בנערות במצוקה, יכולנו להגביל את תופעת הזנות.

כיצד מוגדרות הנערות האלה? אלו הן, בדרך כלל, בנות 14 עד 21, חסרות מסגרת חברתית; אלו הן נערות, הבאות ממשפחות עניות והרוסות, ואשר נפלטו מכל מסגרת לימודית או תעסוקתית. יש פה כמה נתונים מאוד מדאיגים — המבוססים על מאמרים של דוד טנא ואורה גולדשטיין על תהליך ההידרדרות של נוער במצוקה. מאמר העומד להתפרסם בימים אלה בביטאון המחלקה לקרימינולוגיה באוניברסיטת בראילן, ועל דוח דרי על קידום רווחתה של אוכלוסייה במצוקה, דוח שנעשה ביוני 1980, לפי הזמנה של סגן ראש הממשלה — ואלו הם: בירושלים, 82% מהזונות מוצאן ממשפחות הבאות מצפון-אפריקה, בח'אביב — 90% מהזונות הן מעדות המזרח, מתוכם 60% יוצאות צפון-אפריקה. הבכיעה התעוררה רק בשנת 1967 — 1968, כאשר נתגלו בירושלים זונות קטניות; ואז פרצה הזעקה: היתכן שיהיו זונות קטניות בעיר הקודש?

עקיבא נוף (הליכוד):

מיכאל בריזר (המערך):

דוח דרי קובע, שקיים העדר יד מכוונת, שאין מדיניות כוללת, וכי המלצות רבות מן העבר נשארו בגדר המלצות. הטיפול בנערה במצוקה נמסר, לידי משרד העבודה והרווחה. לפי המספרים הרשמיים שלכם, 2,000 נערות נמצאות בטיפול אצלכם, בנוסף על 150 הנמצאות במוסדות. טיפול זה — גם אם נתייחס אליו פורמלית — אינו מספיק. ב־1980, לפני ארבע שנים, טופלו 2,400 נערות. מספר המטופלות היום קטן יותר, בעוד שמספר הנערות במצוקה לא קטן, ואולי אפילו גדל.

הי"ר מ' סבידור:

מה עם הזמן? אני מאותת לך, אבל אתה מסתכל רק בניירות ואינך שם לב.

מיכאל בריזר (המערך):

הבכיעה מאוד כאובה, ואני מבקש עוד דקות אחדות.

הי"ר מ' סבידור:

טוב, עוד שתי דקות.

מיכאל בריזר (המערך):

הבכיעה היא שגם 2,400 הבחורות האלה אינן מטופלות, כי הטיפול ברובו הוא טיפול חיצוני. הן צריכות טיפול בפנימיות, טיפול מוסדי. אין אפילו נתון רשמי על מספר הזונות הקטניות הפועלות בארץ-ישראל. לפי הערכות שקיבלתי, יש לפחות 400 נערות, כאלה העוסקות בזנות ברחבי הארץ, ושוב, הטיפול בהן מוגבל מאוד. כאשר נערך דוח ועדת בן-עזר, לפני שנים מספר, מסר משרד החינוך והתרבות פרטים על תוכנית נהדרת לטיפול בנערות אלה. דוח בן-עזר קבע, שהתוכנית נכתבה, כנראה, רק כדי שיהיה מה להציג, ושום דבר מתוכה לא כוצע. מונוחים לפני המון דוחות, ולא אלאה אתכם כפרטים. למשל — הרפזו דוחות והחזרים של מנכ"ל משרד החינוך, מ־1982. שום דבר לא בוצע, להיפך. חוברות משרד החינוך מוכיחות, שהתקציבים שצריכים היו להיות מופנים לעזרה, לטיפול פסיכולוגי, ליעוץ, לשירות פסיכיאטרי, מגיעים לבתי-ספר מבוססים ולא לבתי-ספר טעוני טיפוח. אני חושב שזו הנזחה חמורה.

מה שצריך לעשות הוא לאתר את המוקדים שבהם הדברים קורים, לאתר מוקדם, בגיל צעיר, את הילדה, להפנות אותה

תל-אביב, שהביאו אליה ילדים: "אם הקטינים אינם רוצים לשתף פעולה, אי-אפשר לכפות טיפול". זאת חשוכה לא נכונה. לפי חוק הנוער, קטין המוכא לפקיד סעד הוא "קטין נוקק", ואפשר לטפל בו על-פי סמכות המוקנה על-ידי החוק. המשטרה טוענת — וזה כבר יותר חמור — שאין כתובת, אין לאן לשלוח קטינים כאלה. נתפסים ילדים, ואין מה לעשות אתם.

צ'רל ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מאילו כתבים הם באים בדרך כלל?

מיכאל בריזר (המערך):

לפעמים גם מכתבים טובים, זה לא משנה. העניין הוא היחס לילד בבית, וזה לא בהכרח בכתי מצוקה. מוכן שיש אצל חלק מהילדים הללו הומוסקסואליזם, לטנטי, הבא לידי ביטוי בתופעות הללו. הנוחתני טיפוס אנשי משרד העבודה והרווחה, ביקשתי מהם ליצור כתובת לטיפול בנערים האלה, מעטים ככל שיהיו. ביקשתי שיהיה איזה קו טלפון — קו ארום, קו חם — שאפשר יהיה להתקשר אליו, ושדרכו אפשר יהיה להגיע למקום שיתן טיפול לנוער שנחפס במקרה כזה; שיהיה גם איזה אדם בעל כישורים — פסיכולוג, אדם המתמצא בילדים והמבין ילדים — שיוכל להבטיח לילדים האלה טיפול ראשוני. קיבלתי חשוכה שלילית. נאמר לי שבגלל ממדי הבכיעה — ואני מצטט את אחד הבכירים במשרד העבודה והרווחה — אין צורך בטיפול מיוחד. הנהעם — אמר לי אותו אדם — מגיעים למדרכי חבורות רחוב, לעובדים סוציאליים, לפקיד סעד, לפסיכיאטרים או למורים, והם כבר מטפלים בהם. זוהי חשוכה חמורה ביותר, ואני מנסה לומר זאת כלשון המעטה. כמלים אחרות — ילכו להם הילדים האלה לכל הרוחות, לאיש לא אכפת. אין כתובת שאליה אפשר להביא אותם. הם פשוט נופלים בין הביטאות.

עוד גורם, המקל את הטיפול בילדים האלה, הוא המיקום הגיאוגרפי המוגדר שבו הם מתרכזים: גן-החשמל, גן-העצמאות, כיכר-לונדון, בתי-קולנוע לסרטים פורנוגרפיים. קל לאתר את המקומות וקל לאתר את התופעה. אני עצמי יצאתי לסייר בגן-העצמאות: חושך מצרים, תאורה שאינה פועלת, דמויות חומקות בין העצים, אין שום בעיה להביא לשם תאורה, להביא משטרה, לדאוג לכך שאנשים יוכלו ליצור קשר עם הילדים האלה, להפנות אותם למקום שבו יוכלו לישון, לקבל יחס אנושי. כל זה איננו קיים. והמשטרה חוזרת ואומרת שידה ככולות: הילדים האלה אינם פושעים, הם אינם מבצעים כל עבירה, ולכן המשטרה איננה צריכה לטפל בהם.

אפשר לפעול לפתרון הבכיעה על-ידי הקמת הוסטלים, פנימייה, בית שבו הילדים יוכלו לישון ולקבל טיפול הולם. בנושא הללו אין כל טיפול.

אני רוצה להעיר דבר נוסף. בשום אופן אסור לשלוח ילדים כאלה למוסדות לנוער חוסה או למוסדות אחרים מסוג זה, כי במקרה זה אותם קטינים הופכים להיות הזונות של הילדים במוסד, ואסור שזה יקרה.

אני רוצה גם לנגוע בבכיעה הרחבה יותר — בעיית הזונות של הקטינות. גם בתחום הזה המצב חמור ביותר. כיום יש בישראל כ־10,000 נערות במצוקה. אני מזכיר את הנתון הזה. כי המספר הזה דווח ב־1977. ב־1977 — ויש לי מסמכים למכביר כעניין זה — דובר על 5,000 עד 10,000 נערות במצוקה בכל מדינת ישראל. נניח שהמספר לא גדל מאז. למה המצב חמור כל כך? כי יש פוטנציאל עצום של זונות בקרב הנערות האלה. 95% מהזונות במדינת ישראל היו בעבר נערות

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה תוקף את חבר הכנסת ברוזה במקום להציע הצעות.

מאיר כהן-אבידכ (הליכוד):

איני תוקף את חבר הכנסת ברוזה. הוא תקף את הבעיה מבחינה אחת. אני אומר, שלדברים האחרים שהוא ציין עוד ניתן למצוא פתרון. לאלה — הפתרון הזה איננו מתאים. אי אפשר להקים להם בית-מחסה, אי אפשר להקים להם בית. צריך למצוא דרך איך לפתור את הבעיה שלהם. אם נקים להם מחסה, הם שוב ייפלו טרף בינם לבין עצמם. ואם נחפש להם מקום עבודה, מטבע הדברים הוא שאיש לא ירצה לקבל אותם לעבודה; או שקיים חשש, שגם בעבודה הם ייפלו טרף לעובדים ולמעבידים. למעסיקים שלהם. זו בעיה חמורה.

אנו אומרים בתפילת המנחה: "גם צפור מצאה בית, ודורו קן לה". אלה, אין להם בית ואי אפשר למצוא להם בית. וכי משרד העבודה והרווחה ישכן אותם בבית-מלון? האם הוא ישכור בעבורם חדרים? ומה יהיה שם? זה איננו פתרון.

בשביל בעלי-חיים מוכים קיימת האגודה לעזר בעלי-חיים; יש מקומות בשביל נשים מוכות, בעלים מוכים, ילדים מוכים. הבעיה של הילדים האלה היא בעיה חריפה עוד יותר. איך אפשר לתקוף אותה? אני סבור, שמן הדין אולי להקים אגודה ציבורית של פסיכולוגים ושל עובדים סוציאליים — לאו דווקא בשכר. מספר הילדים האלה איננו גדול. נקים אגודה ציבורית שתעסוק בהם בהתנדבות, כמו אגודת צער בעלי-חיים. ממש צער. יש פה כאב. נקרא להם בעלי-חיים, לא בני אדם. אגודה זו — עם פסיכולוגים, עובדים סוציאליים, מורים — תמצא את הדרך אל לבם. שייקחו את העניין ממש ללב וינסו להתמודד עם הבעיה, ואיני יודע איך וכיצד.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
איזה כלים יש לאנשים האלה?

מאיר כהן-אבידכ (הליכוד):

איני יודע. לא באתי להציע פתרון איך וכיצד. אני אומר, מודה ועוזב ידוחם. אין לי פתרון. אם הבעיה קיימת ואין כלים להתמודד אתה, אין זה אומר שצריך לטאטא אותה אל מתחת לשולחן או מתחת לשטיח. אני מציע, שאולי תוקם אגודה שתתנדב ותגיד: רבותי, נתמודד כולנו עם הבעיה, ניפגש עם הנערים אחד אחד, עם כל אחד בנפרד ועם כולם יחד, ונמצא את הדרך איך להתמודד עם העניין הזה ואיך לפתור את הבעיה.

כמובן, משרד העבודה והרווחה יצטרך לתת שכם וכתף לעזור לנערים האלה, כי הבעיה קשה. מאוד קשה. לדעתי זו ילדות עשוקה. והיא לא נעשקה עלי-ידי החברה, זה לא קרה משום שהנערים הללו באו מבתי מצוקה. לא כולם. זו מחלה, שקיימת גם במשפחות מבוססות ביותר, משפחות טובות ביותר. אל נחלעם מן הבעיה. יש כאלה ויש גם כאלה. אי אפשר לומר, כמו שאמר חברי כאן, שאלה באו דווקא — כמו הזונות הקטניות — מבתי-מצוקה. יכול להיות שזה נכון. אבל אלה יכולים לבוא גם ממשפחות מבוססות וטובות.

אנחנו צריכים לראות את הבעיה בצורה אחרת. לתקוף אותה בצורה אחרת. לילדות העשוקה הזאת צריך לקום מעין פטרון, שבצורה אבהית יוכל להדריך את הנערים האלה. למצוא דרך ללבם, ולמצוא את השביל המתאים לשיקומם. צריך לנסות, החברה הישראלית חייבת להתמודד עם הבעיה הזאת. לא אנדי "רממנות", אבל כואב הלב לראות ילדים בני 12

לפנימיות שבהן אפשר לקבל טיפול טוב. ישראל היא המדינה שבה נמצא בפנימיות שיעור הילדים הגדול ביותר בעולם החופשי — 20%. אך אין זה הנער הזקוק לכך. צריך להעביר את התקציבים ליעוץ פסיכיאטרי לבתי-הספר והקוקים לכך, ולא לבתי-ספר בצפון תל-אביב. העובדת הסוציאלית מגיעה למספר קטן של בנות. צריך להרחיב את המודעות לבעיה בחברה שלנו. חברי הכנסת, לדעתי זו פשוט בושה שאנחנו צריכים להודיע מכתבה בטלוויזיה או בעיתון, כדי שנודעק לטפל בבעיה.

משום כך אני מאוד מבקש שאנחנו נתעורר לבעיה הזאת, ונשונקו צעדים מידיים, שאם לא כן, אותו כתם על מצחנו יהפוך להיות גם כתם על מצפוננו ועל מצפונה של כל החברה במדינת ישראל.

היו"ר מ' סבידור:

אני מודה לחבר הכנסת מיכאל ברוזה. אני מתכבד להזמין את חבר הכנסת מאיר כהן-אבידכ.

מאיר כהן-אבידכ (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, עמיתי חברי הכנסת, הטלוויזיה וכלי התקשורת חשפו בפנינו בעיה קשה מאוד. שאני מסופק האם ניתן לפתור אותה, ואיני יודע כיצד. מה שראינו וחזינו באותו ערב ב"כותרת לילה" בטלוויזיה הוא אות קין על מצחה של החברה בישראל. את המקצוע העתיק בעולם אנחנו לא נוכל לבטל. איני מכיר חברה בעולם שביטלה את המקצוע הזה. אולם התופעה הזאת היא תופעה חריגה. איני רוצה להוסיף הרבה דברים על מה שאמר ידידי, חבר הכנסת ברוזה. איני רוצה לדרוך בנושאים של זנות של קטניות ושל נשים. הבעיה הרבה יותר חמורה. לא ידענוה בעבר. ילדים-נערים בני 12 ומעלה מוכרים גופם — והם לא דווקא באים מבתי הרוסים. זו מחלה, זהו סימפטום. זה סימפטום שצריך להתמודד אתו. כיצד ואיך — אין לי פתרונות, איני יודע.

קריאה:

— — — הסמים אינם סיבה לכך?

מאיר כהן-אבידכ (הליכוד):

איני חושב כך. לא זו היתה הסיבה. ילד בן 12 עדיין אינו צריך סמים. וזהו מחלה. דברתי עם פסיכולוג אחד, והוא אמר לי שזה סימפטום, זו מחלה שצריך לתקוף אותה מבחינה רפואית. הבעיה של נערים אלה הרבה יותר קשה. נערה תוכל למצוא את דרכה במוסד מתסה. אך מה יעשה נער כזה? האם נקים בית מחסה מיוחד לאותם נערים? זה תופעה חריגה. משוה משונה. אם נקים דבר כזה, הם ישובו ויעשו את המעשה הזה בינם לבין עצמם. ושוב אנחנו נימצא עומדים בפני בעיה. זאת אינה בעיה כמו כעיתון של נערים, שאפשר לפתור אותה על-ידי מתן מחסה להן, ושהמדינה יכולה להתמודד אתה. זו בעיה שאיני יודע איך להתמודד אתה. האם על-ידי כך שנקים להם בתי-מחסה, שנוציא אותם אל מחוץ לציבור? מה יעשו הנערים האלה? האם הם לא יהיו שם טרף לאנשים שיסתובבו בסביבה? האם הם לא יהיו טרף בינם לבין עצמם?

זו בעיה שצריך לתקוף אותה, לדעתי, מבחינה רפואית ולא בדרך שמציע ידידי חבר הכנסת ברוזה. גם במקומות העבודה לא ניתן למצוא להם מקום.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

מאיר כהן-אבידכ (הליכוד):

זו בעיה הכואבת לך, לי, לכולם.

מבוססת, ואנחנו מכירים אותו כשמו; נער אחר בא ממשפחה עם בעיות מרובות, והיה בטיפול הלשכה לטיפולים חברתיים. נער זה הופיע בטלויזיה, ועוד לפני הופעתו היו ניסיונות שונים לבוא לעזרתו. הבעיה במקרים הללו היא שהנערים הם סוטים כמלוא מובן המלה ואינם רוצים לקבל טיפול. הניסיונות לקשור אותם לעובדים סוציאליים עלו בתוהו. במקרה אחר, שאף אותו אנחנו מכירים, הצליחה המשפחה בסיוע העובדים הסוציאליים להחזיר נער כזה הביתה ולגמול אותו מהסטייה הזאת.

עם תופעות מסוג זה, חברי הכנסת, יש להתמודד באמצעות מערכת החינוך, המשפחה, הקהילה, כטרם ייהפכו לבעיות. משרד העבודה והרווחה מתמודד עם הבעיות הללו במסגרת טיפול מקיף שאנחנו נותנים לבני נוער השרויים במצבי מצוקה ומשכר: עובדים סוציאליים המתמחים בענייני נוער, ובכללם עובדי חברות רחוב ונוער במצוקה, פקידים לעד לחוק הנוער וקציני מבחן לנוער. אלה עושים מאמץ לאתר כל מקרה ולטפל בו אישית.

בעיה אחרת באותו נושא היא בעיית הקטינות העוסקות בזנות. גם בעיה זו העלו שני חברי הכנסת מיכאל בריזר ומאיר כהן-אבידב. אין בידי המטפלים מספרים מוסמכים, מאחר שהתופעה מקיפה רצף של מקרים, החל בקיום יחסי מין בצורה חופשית עם חברים, מכרים וזרים תמורת טובות הנאה שונות, ועד תשלום אתנן לפי תעריף.

עם בעיה זו של מניעת הידרדרותן של נערות העומדות בפני סכנת הידרדרות, ועד לטיפול במצבי הידרדרות שונים, מתמודד משרד העבודה והרווחה באמצעות 90 עובדים ועובדות. המשרד קובע את המדיניות ואת הפיקוח על העובדים. כיום נמצאות בטיפול העובדים המיוחדים כ-2,000 נערות, אך נראה שמספר הזקוקות לטיפול גדול יותר. אני אינני מסכים למספרים שנקב חבר הכנסת בריזר, אבל אני יכול לקבוע שיש עוד נערות הזקוקות לטיפול, חוץ מ-2,000 הנערות שהן בטיפול משרדנו. אילו יכולנו להקצות לזה כוח אדם נוסף — אני מאמין שיכולים היינו להציל עוד נערות כאלה.

לרשות המטפלים עומדים חמישה מרכזים: שלושה הוסטלים, מעון פתוח ומעון נעול לנערות שבית-המשפט החליט להפעיל לגביהן את חוק הנוער (טיפול והשגחה) — החש"ק; או אס בוצעה על-ידי הנערה עבירה פלילית — את חוק הנוער (שפיטה). ענישה וצורכי שיקום) — התשל"א. כמו כן, מופעלים שני מקלטים לנערות במצבי מצוקה חמורים.

כאמור, היקפה של בעיית הנערות המצויות בסכנת הידרדרות הוא גדול יותר. גם כאן יש בעיה של גישה אל הנערה ואל משפחתה; יש בעיה של איתור הנערה ושל השגת שיתוף פעולה מצדה. בכך עוסק, כאמור, צוות גדול מאוד של עובדים. כשיטה שאנחנו קוראים לה "reaching out", כלומר לצאת החוצה, לנסות לאתר, לחזור ולחפש. מחפשים את הנערות האלה ברחוב. בשווקים, בבית, בתחנות אנד וכו'.

בקהילה עצמה מקיים המשרד פעילות במעודונים טיפוליים, הפוזרים בכל הארץ, ואלהים מניעות נערות שאינן נמצאות בשום מסגרת. שם הן מקבלות טיפול קבוצתי. זו מערכת פתוחה, המנסה לסייע לנערות לחפור ולהשתלב במעגל החברה בצורה בריאה, היינו — לצאת לעבודה או ללימודים. אחוז ההצלחה בתחום זה של פעילות הוא כ-60%.

להוסטלים ולמענות מגיעים המקרים הקשים יותר של נערות שנפלטו ממשפחתן, נדפלו לשולי הפשע, הרר, או נערות מדוכאות כלואות בביתן בידי המשפחה. בהוסטל כזה חיות

מסתובבים ברחובות ללא קורת גג, ללא בית, ללא יד מלטפת של אמא או גערה של אבא. גם זה אין להם, גערה של אבא.

לכן אני אומר, שזו ילדות עשויה. הכנסת צריכה לדון בנושא זה ולמצוא את הדרך לא לפתורנה, אלא להתמודדות עם בעיה כואבת זאת.

הי"ר מ' סכידור:

תודה לחבר הכנסת מאיר כהן-אבידב. אני מתכבד להזמין את סגן שר העבודה והרווחה, חבר הכנסת בן-ציון רובין, להשיב כשם הממשלה.

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הפרסום שניתן לפני כשבועיים במבט לחדשות — ולאחר מכן ב"כותרת לילה" — לבעיית הזנות של הקטינים אינו עומד בשום פרופורציה להיקף הבעיה. מייד לאחר השידורים נערכו בידורים במשטרה, במשרד, במקורות אחרים לקביאם בנושא; ולשמחתנו — או לצערנו — לא ידוע על יותר ממשלשה מקרים של קטינים קוקסינילים. נוסף על כך יש הערכה שיש עוד 10 — 12 קטינים

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

גם אחד זה בעיה.

אהרן נחמיאס (המערך):

זה עולם ומלואו.

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

נכון, בגלל זה היה לי קשה לקבוע, האם זה לשמחתנו או לצערנו. שלושה מצאנו. ידוע על עוד 10 — 12 קטינים העוסקים בזנות, אבל גם מספר זה טרם אומת אל נכון. הנתונים שפורסמו בעיתונות ואשר הוזכרו על-ידי חבר הכנסת בריזר — על 120 עד 150 קטינים העוסקים בזנות — אין להם בסיס במציאות. גם אם יש עלייה כלשהי במספר הקטינים העוסקים בזנות, התופעה בכללותה שולית.

מיכאל בריזר (המערך):

אדוני סגן השר, ברשותך, אתה מדבר על מקרים שבהם המשטרה ערכה מעצרים. את הנתונים האלה גם אני קיבלתי מהמשטרה. מדובר בקטינים שאינם מגיעים למשטרה. אני יכול לקחת אותך בעבר לאותו מקום שאני מדבר עליו.

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

חבר הכנסת בריזר, אני מדבר על המקרים הידועים לגורמים המטפלים, לא רק למשטרה. גם עובדי משרד העבודה והרווחה יודעים על כך, גם עובדים קהילתיים ועוד גורמים אחרים יודעים מה קורה.

מיכאל בריזר (המערך):

הם אינם עוסקים בכך.

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

מכל מקום, אנחנו נסכם את הדיון ונראה איך לטפל בנושא.

הטענה שקטינים במדינת ישראל נדפסים לעסוק בזנות כתוצאה ממחסור כלכלי וממחסור באמצעי קיום — אין בה כל ממש. תופעה ה"קוקסינליות" היא פתולוגית. קשה מאוד לטפל בה, וגם הפסיכיאטריה לא התגברה עליה. צריך לראות בה תופעה של סטייה. אלה סוטים בסטייה חמורה, וכך צריך לראות זאת. אין זה נובע מסיבות כלכליות.

במקרים המעטים הידועים, שאותם אפשר למנות על כף היד, מקרה אחד הוא של תלמיד תיכון שבא ממשפחה

היור"ר מ' סבידור:
בבקשה.

אהרן הראל (המערך):
חבר כנסת יחיד שנמנע יכול לנמק?

היור"ר מ' סבידור:
טעיתי. רק אם סיעה נמנעת יש לה זכות לנמק הימנעות.
אבל כבר הרשיתי לחבר הכנסת נוף לנמק.

יעקב גיל (המערך):
אולי הוא מתכוון להיות סיעה — — —

עקיבא נוף (הליכוד):
לא.

היור"ר מ' סבידור:
אתה רוצה לעורר נוספים?

עקיבא נוף (הליכוד):
אני חושב שהיום, בשבוע הזה, צריך לפנות אל שניים
שעברו סיעה — — —

היור"ר מ' סבידור:
עכשיו זו הנמקה להימנעות.

עקיבא נוף (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כמובן טוב שהכנסת
תנסה לפתור בעיה זאת. לדברי מקורות משטרתיים, התופעה
מקיפה כ-10—11 ילדים, ולפי עניות דעתי, מצבם יותר
משהוא תוצאה של מצוקה חברתית — וכך גם הסביר סגן השר
— הוא תופעה נפשית מסוימת, ומבחינה זאת כל נפש היא
בודדית עולם בפני עצמו.

אבל הבעיה האמיתית, רבותי חברי הכנסת, איננה אותו
מספר מצומצם של ילדים, הבעיה האמיתית היא רכבות אנשים
גברים ונשים, שאנחנו, על-פי ספר החוקים שלנו, עלידי
התנהגותנו החברתית, קטלנו אותם במדור של "עבריינים",
רק משום שריכוזם של עולם או הטבע יצרו אותם שונים מהרוב.

מי שמסכים שבספר החוקים שלו יישאר סעיף, המטיל
עשר שנות מאסר על שני אנשים שבחדרי חדרים, מתוך רצון
חופשי של אנשים מבוגרים, מקיימים יחסי מין
הומוסקסואליים, עושה מעשה של צביעות ושל קרתנות כאשר
בעקבות כתבה סנסציונית של הטלוויזיה הוא "תופס טרמפ"
על "כותרת לילה", ובאותה שעה עצמה — לפי הכרתי את
אחד המציעים, לפחות — מתעלם ואף מצדיק את האכזריות
האווילית שבחוק הקיים, בדבר איסור יחסים כמתואר.

במידה מסוימת יש בדיון בתופעה השולית, הסנסציונית,
שהרעלתה בטלוויזיה וכאן, כדי למנוע דיון רציני ונכון בנושא
שבו צריך היה לדון: שינוי תחיקתי ושינוי חברתי, שיאפשר
לרכבות אנשים לחיות בכיתם פנימה חיים של חירות, מבלי
שייראו כעבריינים ומבלי שיעטרו להחבייש בתכונה הנטועה
בם, שאין בה כדי לפגוע באחרים.

אני מזמין את מציעי ההצעה היום ואת תומכיה להגיש
לכנסת הצעת חוק לחיקוק חוק העונשין בנקודה זאת.

היור"ר מ' סבידור:
תודה לחבר הכנסת עקיבא נוף. תם הדיון בנושא.

בממוצע 12 — 20 נערות, היוצאות לעבודה או ללימודים
והזרות בערב למעון. שם הן זוכות לטיפול, להדרכה ולסיוע.
גם כאן, ברוב המקרים, זוכות הנערות לשיקום, ומגיעות בסופו
של דבר לתפקוד נאות.

משרד העבודה והרווחה מייחס חשיבות רבה ותשומת לב
מיוחדת לנושא זה, שכן, על-פי סקרים שנערכו לאחרונה,
התברר כי מצוקה רבי-דורית עוברת בדרך כלל דרך האשה יותר
משהיא עוברת דרך הגבר. במקרים רבים נטויות נערות אלה,
השרויות במצוקה, להתחתן בנישואי בוסר עם גברים שיש להם
בעיות דומות, ובסופו של דבר התוצאה היא הרסנית לשניהם,
לחברה, לכולנו. כך העלה סקר שנערך לאחרונה במקלטים
לנשים מוכות. התברר כי 70% מהפונות למקלטים אכן התחתנו
בנישואים מוקדמים, כתופעת ההתבגרות, עם גברים הנתונים
במצוקה.

אדוני היושב-ראש, כאמור, הבעיה היא בעיה קשה, וגם
אם אהנו מדברים על מקרה אחד או שניים — זהו כתם
שאנחנו חייבים לעשות הכול כדי למחוק אותו. אני מציע
להעביר את ההצעה לוועדה משותפת של ועדת העבודה
והרווחה וועדת החינוך והתרבות, שישקלו יחד ויחפשו דרכים
להתמודד עם הבעיה, מעבר למה שאנחנו עושים.

היור"ר מ' סבידור:
תודה לסגן שר העבודה והרווחה. חבר הכנסת בריזהר,
אתה מסכים להעביר את הנושא לוועדה, כמוצע?

מיכאל בריזהר (המערך):
כן.

היור"ר מ' סבידור:
חבר הכנסת כהן-אבידב, האם אתה מסכים להעברת
הנושא לוועדה וגם להרכב הוועדה?

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):
כן.

היור"ר מ' סבידור:
אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הנושא
לוועדה, כמוצע על-ידי סגן השר ובהסכמת המציעים.

ה צ ב ע ה

כעד ההצעה להעביר את הנושא

לדיון לוועדה משותפת של ועדת

העבודה והרווחה וועדת החינוך

והתרבות.

— רוב

— אין

— 1

נמנע

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדה

משותפת של ועדת העבודה והרווחה וועדת

החינוך והתרבות התקבלה.

עקיבא נוף (הליכוד):

אני מבקש לנמק הימנעות.

ד. הצעה לסדרהיום מחסור בעובדים בתעשייה בחיפה

למד. אם נשווה את המצב בשלושה חודשים — ינואר 1983, ספטמבר 1983 ונובמבר 1983 — תחבורת החמונה הבאה: דורשי עבודה: בינואר 1983 — 2,782; בספטמבר 1983 — 1,772; בנובמבר 1983 — 2,145. מקבלי הבטחת הכנסה — מדובר באנשים שלא הלכו לעבוד ולא היו סוגלים ללכת לעבוד: בינואר 1983 — 519; בספטמבר 1983 — 250; בנובמבר 1983 — המספר ירד ל-214. טרבלים — היינו, אנשים שניתנה להם עבודה, והם סירבו לקבל את העבודה ונשללה מהם הזכות לקבל דמי אבטלה: בינואר 1983 — 164; בספטמבר 1983 — 193; בנובמבר 1983 — 202. מכאן אתם רואים שהמצב מחמיר. מובטלים — כלומר, אנשים שהיו מובטלים שישה ימים ויותר: בינואר 1983 — 1,887; בספטמבר 1983 — 979; בנובמבר 1983 — 1,114. אנשים שקיבלו דמי אבטלה בפועל: בינואר 1983 — 1,088; בספטמבר 1983 — 602; בנובמבר 1983 — 672. מספר מקבלי דמי האבטלה ירד. אביא עוד שני נתונים: עובדים שהוזמנו על-ידי מעבידים, כלומר — עם אישור אישי של המעביד, בינואר 1983 — 826; ובנובמבר 1983 — 945.

עניינם הרואות, או אחזינם השומעות, שהמספרים יציבים פחות או יותר. יתר על כן, החמרונו בנתונים לגבי הסרבנות ומספר הסרבנים גדל, החמרונו לגבי מתן דמי אבטלה, ומספר מקבלי דמי האבטלה קטן.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

אני טענתי שיש מחסור בעובדים בחיפה. לא אמרתי שיש אבטלה. אני מסכים אתך, אדוני סגן השר, שאין אבטלה בחיפה. אני שואל איך אתה יכול לספק עובדים החסרים לחיפה, עובדי מתכת?

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

אני אחיחם לסיפא בדברך, חבר הכנסת כהן-אבידב, בסיכומי של דבר מן הנתונים עולה כי חיפה נושאת בעול אבטלה השקול ל-11.6% ממנת האבטלה הארצית, ואילו חלקה הדמוגרפי של אוכלוסיית חיפה נופל משיעור האבטלה, כאמור, בכ-3%.

אינני רוצה לדבר על המרכיבים המיוחדים של התעסוקה בחיפה, שכן יש בה מפעלים גדולים, וחסרה בה החוליה של מפעלים קטנים ובינוניים. אני רוצה להתייחס לדברים שאמר חבר הכנסת כהן-אבידב בנושא של העסקת עובדים זרים.

חברי הכנסת יודעים שאנחנו מעסיקים עובדים זרים לפי מבחן קדני מאוד של חיוניות, של נדירות, של נחיצות של העובדים, וכעיקר כאשר מדובר בעבודה מקצועית. מצד אחד, לגבי מתן היתר להעסקת עובד זר — הדבר נעשה בבקורת צולבת שלטו, של משרד העבודה והרווחה ושל שירות התעסוקה; מצד שני — משרד הפנים לא יתן אשרה ואפשרות שהייה בלא היתר תעסוקה זה. אנו מקפידים על המבחנים הללו. בהודמנות קודמת, נדמה לי שבהתייחס להצעה של חבר הכנסת כהן-אבידב, הבאתי את מספר העובדים הזרים העובדים בארצנו בהיתר — 1,200 עובדים זרים. אנחנו מסרבים למאות רבות. פונים אלינו מפעלים שונים למתכת, מהסוג שציין חבר הכנסת כהן-אבידב, ואנו בודקים כל בקשה בצורה קפדנית. כך נעשה גם לגבי הבקשה שהוזכרה, הבקשה של מספנות ישראל, אם אומנם היא תגיע אלינו. עד עכשיו היא לא הגיעה אלינו. אם תגיע, ואם נתבקש לתת היתר להעסקת זרים, נבדוק את הדברים

הזרים מ' סבידור: אנחנו עובדים לסעיף הבא: מחסור בעובדים בתעשייה בחיפה. אני מזמין את חבר הכנסת מאיר כהן-אבידב.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לפני כחודש ימים הועלתה הצעה על-ידי חברי הכנסת מחיפה בקשר לאבטלה בחיפה. השיב על ההצעה סגן שר העבודה והרווחה בן-ציון רובין, מתוך ידיעת הנושא ולאחר בדיקתו, לא הצטרפתי להצעה לסדרהיום. בחיפה יש מפעל גדול: מספנות ישראל, המעסיק מאות עובדים במקצועות המתכת והאלקטרוניקה. יש שם אבטלה סמויה. זו עובדה שאין להתכחש לה. המפעל הזה סובל מהאבטלה הזאת. הוא איננו יכול לפטר את העובדים. לעומת זאת, לפני שבועיים, במועדון הכלכלי של תנועת החרות בחיפה, הופיעו תעשיינים והודיעו במפורש: אין לנו עובדים במקצוע החרטות והכרסום, ואם לא יספקו לנו עובדים כאלה נאלץ לייבא עובדים מחוץ-לארץ. למזל, היום נסעתי באוטובוס מחיפה, וישב לידי מנהל שירות התעסוקה בחיפה, המוכר לי, והוא ידידי משכבר. שאלתי אותו על הכעיה הזאת. הוא אמר לי שאכן הבעיה קיימת, חסרים בחיפה פועלים מקצועיים במקצוע המתכת, בכרסום, ואין להשיגם. וכאשר מגיעים כאלה, ומפנים אותם למקומות העבודה, טוענים המעסיקים שאין להם מספיק ניסיון. שדרושים עובדים שיש להם חמש שנות ניסיון לפחות: ניסיון של שנה, שנתיים ושלוש שנים אינו מספיק. דרושים בעלי מקצוע טובים. הם אומרים: נאלץ להגיש בקשה לייבא אותם מחוץ-לארץ.

עלינו לזכור, שכאשר מביאים עובדים זרים מחוץ-לארץ במקצועות כאלה זה גורם תסכול לעובדים האחרים כאותו מפעל. שחרם של העובדים הזרים גבוה פי כמה מזה של הישראלים. צריך לתת את הדעת על הנושא הזה, ולהכשיר את העובדים הדרושים למשק בישראל. לא ייתכן שמדינת ישראל תשלם דמי אבטלה למאות פועלים בחיפה כאשר למפעלים דרושים עובדים במקצועות המתכת.

יתירה מזאת, בחיפה מועסקים עובדים ללא רשיון של משרד העבודה והרווחה. כאשר מגלים אותם — כך הוא אמר לי במפורש — אין מה לעשות, כי אי-אפשר להחזיר אותם לחוץ-לארץ. משרד הפנים טוען, שאין לו האמצעים לקנות להם כרטיסים ולשלוח אותם לחוץ-לארץ. חבר הכנסת-פרח ואנוכי הגשנו הצעת חוק הבאה לחייב מעסיקים, שיעסיקו עובדים זרים ללא רשיון, לשאת בהוצאות החזרתם של העובדים הזרים האלה לארץ מולדתם. אז יאלצו המעסיקים לשלם את השכר הראוי לעובדי התעשייה. יתכן שרכיב מכני הנוצר יראו שהמקצועות האלה משתלמים, וירצו לעסוק בהם.

על כן אני סבור, אדוני היושב-ראש, שצריך לדון בנושא זה במליאה. על-מנת למצוא דרך נאותה לספק עובדים למפעלים הזקוקים להם.

היורר מ' סבידור:

תודה לחבר הכנסת מאיר-כהן אבידב. אתכבד להזמין את סגן שר העבודה והרווחה.

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אפתח, ברשותכם, בנתונים אחרים על מצב התעסוקה בחיפה. שאלתי התייחס מאיר כהן-אבידב בדבריו. כאופן כללי שיעור האבטלה יציב

הי"ר מ' סבידור:

האם חבר הכנסת כהן-אבידב מסכים להצעת סגן השר?

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):
כן.

הי"ר מ' סבידור:

חברי הכנסת, לפנינו הצעה אחת להעביר את הנושא לוועדת העבודה והרווחה. אני ממעיד הצעה זו להצבעה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת העבודה והרווחה נתקבלה.

הי"ר מ' סבידור:

הכנסת החליטה להעביר את ההצעה לסדר-היום של חבר הכנסת מאיר כהן-אבידב על המחסור בעובדים בתעשייה בחיפה לוועדת העבודה והרווחה.

ה. הצעה לסדר-היום עידוד תיירות יהודית לישראל

מכלל התיירים היה 48%, ובשנת 1970 — 54% מכלל התיירים, שלא לרבר על שנת 1960. שבה היו התיירים היהודים 59% מסך כל התיירים. סך כל התיירים היהודים מארצות-הברית הגיע ב-1983 ל-180,000, ב-1980 ל-160,000, ובשנת 1975 ל-100,000.

לגבי שנת 1981 — ההערכה של מומחים היא, שעל כל 100 יהודים היו רק שלושה ביקורים של יהודים בישראל. דהיינו, מתוך אוכלוסייה של 5.7 מיליון יהודים בארצות-הברית, רק 3 מתוך 100 יהודים ביקרו בישראל. אם אנו מנסים להעמיק בנתונים ולבחון את הרכבה של התיירות, אנו מגיעים למסקנה, שזוהי בעיקרה תיירות ממוסדת של ארגונים ושל חוגים דתיים, לכן רב מספרם של אלה המבקרים בישראל יותר מפעם אחת. ההערכה היא, שב-1981 שני שלישים מכלל התיירים היהודים יבואו לביקור חוזר לישראל. שיעור הביקורים החוזרים של יהודים מהארץ היה 75% ושל יהודים מארצות-הברית — כ-42%. לכן מדובר על מגזר מצומצם מאוד של העם היהודי המבקר בישראל, זו תופעה שעלינו לתת את הדעת עליה. עלינו לתת את הדעת כיצד נעודד תיירות של מגזרים רחבים יותר בקרב היהדות בארצות-הברית ובמקומות אחרים. אנתנו יודעים שחלק מן היהודים שביקרו בארץ, כאשר הם חוזרים לקהילתם, הם הופכים לפעילים למען מדינת ישראל.

חלק מהמבקרים בישראל מושכים אחריהם בני משפחה. אני יודע זאת ממשפחתי שלי, ממשפחתי קרובים בארצות-הברית, אנשים שמעולם לא ביקרו בארץ. אבל אחד הילדים ביקר בארץ במסגרת מחלקת הנוער והחלץ לפני שבע שנים. ואחריו ביקרו ההורים, אחר כך האחים, ושוב ההורים וידידי משפחה. זה מושך, כלומר, כל יהודי שמגיע לכאן — ואיננו מדבר על עלייה, אני מדבר על ביקור בארץ, על תיירות — מושך אחריו אחרים. וזה משליך על הקהילה, על הסביבה, על בית-הספר.

האם המחיר מונע מיהודים לבקר בישראל? אני מבקש להסב את תשומת לב הבית לכן שכאשר נפתחה הדרך לתיירות מארצות-הברית לסין, מתוך 250,000 התיירים הראשונים

לפי כל המכתנים המחמירים, יש לנו אפשרות לנייד עובדים ממרכז הארץ צפונה ולענות על צורכי התעסוקה בצפון, אם כי בקשה דומה לרתכים ולעובדי מתכת הגיעה אלינו בשבוע שעבר ממפעל במרכז הארץ. אני סבור שבהתייעלות ובהתארגנות של המערכת נוכל למצוא תשובה במסגרת כוח העבודה המקומי, ולא להידרש לכוח עבודה זר.

כאשר להצעתם של חברי הכנסת יהודה פרח ומאיר כהן-אבידב להקפיד בהעסקת עובדים זרים ולחייב מעסיק שמעסיק עובדים זרים בלא היתר בכרטיס דמי נסיעה לשולחם הביתה — אנו נבדוק הצעה זו. כפי שאמרתי בהודמנות קודמת, אנו עוסקים היום כהכנת חוק תעסוקת זרים, שיסדיר את כל מערכת המחויבויות, הזכויות והחובות בנושא העסקת עובדים זרים. זו נקודה חשובה, ונשקול אותה בחיוב.

אני מציע להעביר את ההצעה של חבר הכנסת מאיר כהן-אבידב לוועדת העבודה והרווחה, ושם נבדוק את הדברים לפני ולפנים.

הי"ר מ' סבידור:

אנו עוברים להצעה הבאה לסדר-היום, הצעה מס' 3398 — עידוד תיירות יהודית לישראל — של חבר הכנסת אריאל ויינשטיין. אתחבר להזמין.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אדוני הושב-ראש, כנסת נכבדה, הבוקר שמעתי בשידור רדיו את דברי שר התיירות, ובין היתר הוא אמר כי השנה תגיע ההכנסה בענף התיירות ל-900 מיליון דולר. דומה שכיום אין חולקים על חשיבותו של ענף התיירות לכלכלת ישראל. אני זוכר שבעבר לא הייתה תודעה כזאת. היו תקופות שהתיירות הייתה ענף שלא ייחסו לו חשיבות מבחינת תרומתו לכלכלה המדינה. דיברנו על התעשייה, דיברנו על החקלאות, אך לא דיברנו על התיירות. כעצם התודעה התודעה על חשיבות הענף — וכיום רבים בציבור הישראלי רואים בענף התיירות ענף כלכלי שמכניס מטבעות לחזן למדינה ומביא חום ואהדה לישראל — יש משום הישג.

ואולם, כיום ברצוני להסב את שימת לב הבית לנושא שהוא חלק מכלל בעיותיו של ענף התיירות: כוונתי לתיירות היהודית המגיעה לישראל. כל תייר יהודי שמגיע לארץ תורם לה לא רק מבחינה כלכלית, כי בתרומתו הכלכלית הוא דומה לכל תייר אחר שאיננו יהודי. תייר יהודי מגיע לארץ מחזק את זיקתו אליה ומחזק את זיקתו לעם היהודי. יש בכך חינוך רוחני וכישטחוני לישראל מכל הבחינות, כי אנו עדים בשנים האחרונות להתגברות של ההתבוללות ולהתרחקותם של יהודים רבים בחוץ-לארץ ממקורותיהם. אני סבור, שהגברת התיירות היהודית לישראל משמעותה הגשמת הציונות, משמעותה חינוך של מדינת ישראל, משמעותה המשכיותו של העם היהודי וחינוך השורשים של כולנו.

ואולם, למרבה האכזבה אנו עדים לכך, שבשנים האחרונות חלה ירידה במספרם של היהודים בין כלל הבאים לישראל. והנה כמה נתונים, ולא אלאה את הכנסת בנתונים רבים: בשנת 1983 38% מסך כול התיירים שהגיעו לישראל היו יהודים. גם ב-1980 היו היהודים 38% מכלל התיירים, ואילו ב-1975 — רק חמש שנים לפני כן — מספר התיירים היהודים

לבין היהודים בתפוצות העולם. ופה יש הרבה מאוד שאלות שאנחנו צריכים לשאול את עצמנו.

אדוני היושב־ראש, חבר הכנסת ויינשטיין הזכיר כמה נתונים. אני חושב שמן הראוי לחזור עליהם על־מנת שייקלטו בתודעתנו. ב־1950, בשנים הראשונות למדינה, הייתה התיירות היהודית כ־70% מכלל התיירות שהגיעה לארץ. כלומר, היו אז 70% תיירים יהודים ו־30% לא יהודים. לא הרבה שנים לאחר מכן, ב־1983, אחוז התיירות היהודית לארץ ירד ל־38%. במשך השנים אנחנו יכולים לראות ירידה מתמדת משה לשנה באחוזי התיירות היהודית לישראל. כלומר, יש פחות ופחות יהודים המעוניינים לבוא לישראל, פחות מאשר גויים המעוניינים לבוא לישראל. ואיני מעלה פה את השאלה של יהודים מול גויים, יהודים מול מי שאינם יהודים. אני מעלה פה את השאלה, איך זה קורה שתוך מספר קטן יחסית של שנים חלה בכל שנה ושנה ירידה במספר היהודים המעוניינים לבוא לישראל. יותר ויותר גויים מעוניינים לבוא, ופחות ופחות יהודים מעוניינים לבוא לישראל.

לא נאמר פה, שמצינו את כל מאגר היהודים בעולם. שכולם היו כאן לפחות פעם אחת. מדובר פה על כך שמיעוט מכלל היהודים בעולם מעוניינים לבקר בישראל. אדוני היושב־ראש, ב־1950 ירד חלקה היחסי של התיירות היהודית בכלל התיירות כ־54%, ובאותה תקופה משקלה היחסי של התיירות היהודית האמריקנית — של הגדולה בפוזרות ישראל — ירד בכ־36%.

אני רוצה לתת עוד כמה נתונים, כדי לסבר את האוזן. מ־1950 ראתה התיירות הישראלית כרכה בעמלה והיה גידול מרשים בממדיה. ב־1950 היה גידול של פי 35 במספר התיירים שבאו לארץ. התיירות היהודית, לעומת זאת, גדלה רק פי 19. והתיירות היהודית מארצות־הברית — פי 26. כעשור לאחר־כן, מ־1970 עד 1980, גדלה התיירות היהודית כ־39%, אבל התיירות הלא־יהודית גדלה ב־87%. ההערכה שלנו היא שבחמש השנים האחרונות ביקרו בארץ מדי שנה רק 6 מכל 100 יהודים. 6 יהודים מכל 100. 94 יהודים מתוך 100 לא גילו עניין כלשהו לבקר בישראל. צדק חבר הכנסת אריאל ויינשטיין כשאמר שזה אינו עניין כספי. אין זה נובע מחסרון כס.

חבר הכנסת אריאל ויינשטיין הזכיר את סין; 60% מכלל המבקרים שהגיעו לסין בשנה הראשונה, מתוך רבע מיליון, היו יהודים. רבותי חברי הכנסת, אדוני היושב־ראש, אין אתר תיירות בעולם שאיננו משופע בתיירות יהודית. ידוע שהיהודים מחזיקים באתר המקומות הראשונים בעולם בתיירות, במספרם ובאין מתרכז בהיותם ארצות־הברית, שהיא הגדולה בתפוצות ישראל — מהווה כ־72% מסך כל יהדות העולם, היא מהווה רק כ־36% מסך כל התיירות היהודית לישראל.

ב־1981 נעשה סקר, אדוני היושב־ראש, על תיירות נכנסת, ומצאנו שבשנה זאת רק 3 יהודים מכל 100 יהודים בארצות־הברית הגיעו לישראל. 97 יהודים מתוך 100 לא גילו כל עניין לבוא לבקר בישראל. בצרפת המצב טוב יותר — 16, אבל עדיין 16 מ־100; באנגליה — 17, אבל עדיין 17 מ־100; ואני מדגיש זאת: בקנדה — 6, אבל שוב, אדוני היושב־ראש, לא אתעייף מלהזכיר: 6 מ־100. חבר הכנסת ויינשטיין דיבר על הביקור החוזר, שבמסגרתו הביקורים בארץ נמוך עוד יותר ממה שמצינים שטטיסטיקות.

ב־1981, אדוני היושב־ראש, הגיעו לישראל כ־140,000 מיהודי ארצות־הברית, אבל מספר זה — עם כל הרושם

שהגיעו לסין, למעלה מ־60% היו יהודים. את המספר הזה קיבלתי באדיבותו של ידיד במשרד התיירות. ואנחנו יודעים שהסיוור בסין עולה כסף רב. אנחנו יודעים שאנשים מוציאים הון לתוכניות קיץ, לסידורים באיים הקריביים. השאלה היא — שוב — איך אנחנו מגבירים את תנועת התיירות לישראל.

עלינו לחרוג מהמוסדות, מהממסד. עלינו למצוא דרכים לעודד קונגרסים במקצועות שונים, ויש מקצועות יהודיים מובהקים. יש היום מחשבים שמאחרים אנשים בכל רחבי ארצות־הברית לפי מקצועות, למשל: רופאים, משפטנים, רואי חשבון ומהנדסים. אדוני השר, עלינו למצוא תקציבים לכך, כדי לאתר אותם ולהביא אותם לכאן, ולעודד קיום קונגרסים בארץ.

זאת ועוד: לאחר בואם יש לחשוב, כיצד אפשר לשמור על קשר עם התייר היהודי החוזר לארצו. התיירים היהודים מגיעים לכאן, התיירות נשארים במשך שנה־שנתיים: והשאלה היא — מה הלאה, איך אפשר לשמור על קשר איתם. אפשר, למשל, במטוסים שמגיעים ארצה להעביר שאלונים בין הכאים, ולשאול את התייר — בין שהוא יהודי ובין שלא — האם הוא מעוניין לשמור על קשר. לאחר מכן אפשר לשלוח אליו, אחת לשנה, בולטין כלשהו על הנעשה בישראל. אינני סבור שזה עולה כל כך הרבה כסף. אפשר למצוא לכך את המקורות. והבולטין הזה, שיגיע ליהודים ברחבי העולם אחת לשנה, יהווה את אותו קשר שאנחנו רוצים לקיים ושיש מקום לקיים אותו.

יש לנו שליחים של מוסדות שונים. יש לנו שליחים של משרד הביטחון, שליחים כלכליים, שליחים לענייני תיורן, לענייני תיירות וכו': לסוכנות יש שליחי עלייה, שליחים של תנועות הנוער ושליחים של מחלקות שונות של הסוכנות; למוסדות אוניברסיטאיים שונים, כמו הטכניון ומוסדות אחרים, יש שליחים; יש שליחים של בנקים, של חברות ישראליות. אני יודע שזאת בעיה ארגונית. אני יודע שזאת בעיה תקציבית, אבל צריך לחשוב כיצד אפשר לשלב את כל המערכת הזאת של ישראלים הנמצאים בחוץ־לארץ, ליצור מפגשים בבתיים עם סוכני נסיעות ועם ידידים, ולפעול לכך שהם יגיעו יהודים לבקר כאן, ושוב, נקודת המוצא למצב ולמענה היא מניעת ההתבוללות, חינוך הנוער, וכל אותם ערכים שאנחנו ערים להם.

לכן, אדוני היושב־ראש, הייתי קורא למאמץ לאומי מקיף בתחום הזה. על הממשלה לקיים דיון על כך: נקיים דיון בכנסת, או באחת מוועדותיה, ונחשוב כיצד נרתום את כל המערכת לעידוד התיירות היהודית לישראל.

היו"ר מ' סבידור:

תודה לחבר הכנסת ויינשטיין. אני מתכבד להזמין את שר התיירות.

שר התיירות א' שריד:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לברך את חבר הכנסת אריאל ויינשטיין ולהודות לו על כך שהעלה בכנסת — שהוא לא רק ריקה למחצה אלא ריקה כמעט לחלוטין — נושא, שהוא אולי אחד הנושאים החשובים ביותר, המטרידים ביותר, שמן הראוי היה שיעלו על סדר־יומנו הציבורי.

אדוני היושב־ראש, לא בתיירות אנחנו עוסקים. אם כי תיירות היא נושא חשוב מאוד כענף כלכלי, כמכשיר הסברה במדרגה ראשונה. לא בתיירות אנחנו עוסקים היום. אני הייתי ממדרג את זה כעניין, כהתענינות, כקשר שיש להמוני היהודים בחוץ־לארץ עם מדינת ישראל, כקשר שבין היהודים בארץ

מחקר שפורסם לאחרונה בארצות-הברית באוניברסיטת הרוורד, אדוני היושב-ראש, קובע, שאם תהליך ההתבוללות יימשך, אם האדישות תימשך — מהקהילה המפוארת, הגדולה, החזקה, שכולנו מתגאים בה, מהקהילה בת ששת מיליוני הנפש בארצות-הברית, יישארו כעוד מאה שנה רק 150,000 יהודים.

תדמיתה של המדינה בחוץ-לארץ אינה מושכת תיירים לבוא לישראל. כלי התקשורת מציירים את המדינה כאזור סכנה; פעילויות המגביות השונות שלנו בחוץ-לארץ מראות אותנו כעם הזקוק לתרומות ולסיוע כספי, ומכליטות את השלילה ולא את החיוב; המפעל הציוני האדיר שלנו כאן, על כל ההישגים שיש בו, שאין להם אח ורע בתולדות האנושות — בנייה, חקלאות, תעשייה, מדע, תיירות, אתרים נפלאים, מקומות היסטוריים מקודשים לבני כל הדתות בעולם, אתרים ארכיאולוגיים, חופים מהיפים בעולם, אקלים נוח, עולם חי תמימי מהיפים בעולם — כל אלה אינם באים לידי ביטוי.

ביקור תיירות יהודית בארץ — זו בעיה כלל-לאומית של הקשר של העם היהודי החי בארץ עם אחיו בחוץ-לארץ, ואני מסכים לחלוטין עם חבר הכנסת ויינשטיין שהדבר מחייב דיון בכנסת. אם מגמה זאת תימשך, הדורות הבאים יפנו אצבע מאשימה כלפיו, אבותינו הועלו על המוקד בקידוש השם, אבל בני דורנו אינם מגלים רצון לשבת כנוחות במטוס, לבוא לארץ נפלאה, להתאכסן בבתי-מלון מפוארים ולזון את עיניהם באחד מפלאי העולם הזה. היש עוד ארץ נפלאה לתור בה ולהינות מנופיה ומשאר אוצרות הטבע שבה כמו ישראל?

על כולנו לפעול למען שינוי קיצוני במגמה זאת, המאיימת עלינו ביצירת שואה חדשה. המנהיגות הנפלאה של ארצות-הברית, של יהדות ארצות-הברית, אינה מודעת לבעיה זו בחומרתה. הם מטפלים בכעיותיהם של יהודי רוסיה ובבעיות היהודים במקומות אחרים, ואילו ביתם שלהם עולה באש.

אדוני היושב-ראש, אני סבור שזו בעיה כלל-לאומית ממדרגה ראשונה. פתרון לה נמצא לא רק במקום אחד, אלא הוא מחייב אותנו למאמץ אדיר ומשותף של כל הגורמים, של כלל העם היושב ביצין ושל המנהיגות של הקהילות היהודיות בחוץ-לארץ. לכן אני מציע, אדוני היושב-ראש, כי בסוגיה חשובה זו יקיים הבית דיון, ובהקדם.

היור' מ' סבידור:

תודה לשר התיירות. לפנינו הצעה אחת: לקיים דיון בכנסת, במליאה, אני מעמיד הצעה זו להצבעה.

ה צ ב ע

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

ו. הצעה לסדר-היום מדיניות קביעת מחירי החשמל

תופיק טובי (החזית הרמוקרטית לשלום ולשוויון):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בסוף ינואר ביקש משרד האנרגיה, כמנהגו מדי חודש בחודשו, מועדת הכספים לאשר העלאה מחיר החשמל ב-17%, כפי שפורסם אז בעיתונות.

שאנחנו יכולים לקבל ממנו — קטן ממספר התיירים שהגיעו מגרמניה. כלומר, יותר גרמנים גילו עניין לבוא לבקר בישראל מיהודים מארצות-הברית.

מסקר שערכנו בארצות-הברית אנו אומדים שמכלל האוכלוסייה היהודית, כ-5.5 מיליונים, 3.5 מיליוני יהודים לא ביקרו בארץ מעולם. כ-88% מכלל אוכלוסיית היהודים בארצות-הברית לא ביקרו בארץ מעולם. מתוך שאלון שערכנו מצאנו שמתוך 88% אלה — אלה שצייתי קודם, אדוני היושב-ראש — 23%, כרבע, אמרו שמעולם לא חשבו בריצנות על ביקור בישראל, ורבע נוסף, 25%, ציינו שהביקור יקר מדי. כ-16% אמרו שאין להם זמן, ו-12% ציינו שהביקור בישראל מסוכן מדי.

רענן נעים (המערך):

התיירות היוצאת מישראל גם כן מדהימה.

שר התיירות א' שריר:

חבר הכנסת רענן נעים אמר שהתיירות היוצאת מישראל היא מדהימה. אני חושב, שבאחוזים אנחנו מחזיקים באחד השיאים בהיקף התיירות היוצאת ביחס לאוכלוסייה. אתה צודק בנושא זה, בהחלט.

רענן נעים (המערך):

אולי תעשה משהו בנדון?

שר התיירות א' שריר:

אנחנו עושים הרבה לעידוד תיירות הפנים, כפי שאתה יודע בעצמך. אני עדיין חייב לך ביקור, ואבוא לבקר אותך בקרוב.

רענן נעים (המערך):

אישור הצעת חוק הנופש.

שר התיירות א' שריר:

אישור הצעת חוק הנופש: חוק הנופש, חבר הכנסת רענן נעים, נמצא על שולחן ועדת הכלכלה, ו"אדחוף" אותו קדימה. יש, לפחות, לקבל החלטה בנושא הזה.

אדוני היושב-ראש, 36 שנים אחרי הקמת המדינה לא רק שרוב-רובו של העם היהודי חי בחוץ-לארץ, אלא רוב-רובו של עמנו לא ביקר בארץ מעולם. ההסתדרות הציונית והגורמים בארץ, לרבות הממשלות השונות שביהנו מאז הקמת המדינה ועד כה, נכשלו כישלון חריף בכך שלא השכילו להפוך את ישראל לאבן שואבה, למרכז משיכה להמוני היהודים החיים בתפוצות. השאלה הנשאלת, אדוני היושב-ראש, היא מדוע כה מעטים מצאו לנכון לבוא ולראות את פלא המאה העשרים — מדינת היהודים המתחדשת? כיצד אפשר לדבר על עלייה, אדוני היושב-ראש, אם אין אפילו עניין לבקר בישראל? אנחנו משקיעים מאמצים אדירים כמעט שליחים גדול, כדי לעודד עלייה, ואילו ביקור בארץ של תיירים מארצות המערב, שוודאי וודאי קודם להחלטה לעלות לארץ — אין.

היור' מ' סבידור:

אנו עוברים לסעיף הבא. אתכבד להזמין את חבר הכנסת תופיק טובי להביא לפנינו את ההצעה לסדר-היום מס' 3363: מדיניות קביעת מחירי החשמל.

המחיה, עם האינפלציה, או אפילו עם העלאת מחירי הדלק בשוקי העולם. ההעלאה ההרסנית של מחירי החשמל הפכה למשאבה ענקית, שלא רק מבטלת את הסובסידיה אלא גם צוברת רווחים. שכן העלאת מחירי החשמל הכתי' מסבסדת חשמל לתעשיינים ולבעלי המפעלים.

ההעלאה הפרועה של מחירי החשמל לצריכה ביתית משפיעה באופן הרסני על רמת חייהן ועל בראותן של אלפי משפחות. לא בכדי נכתב בעיתון "הארץ" מ-6 בפברואר, ואני מצטט: "70 משפחות מבית-שמש אינן מצליחות להתמודד עם מחירי החשמל, וחברת החשמל ניתקה את זרם החשמל לבתיהן. כמה עשרות מביניהן חיות עד היום לאור נרות. דיווח על כך נמסר לשר העבודה והרווחה אהרן און. לפי הדיווח, 20 מבין משפחות אלו רשומות כלשכת הסעד, ונגד 10 משפחות הוגשו תביעות פליליות, לאחר שהתחברו לזרם החשמל של השכנים".

מאות ואלפי משפחות הגיעו למצבן של משפחות אלה בבית-שמש, וסגן ראש הממשלה לא יכול היה להחריש לשמע זעקותיהן. אבל כנראה שבזעקות לא היה די כדי להשפיע על הממשלה לנקוט צעדים ממשיים להתחשב בהן ולהקל את מצוקתן.

יודעים אנו שההעלאה הדרסטית והפראית של מחירי החשמל היא פרי המדיניות הכוללת, הכלכלית והפוליטית של הממשלה המאיצה באינפלציה, בהעלאת מחירים, בהגדלת נטל המסים, בקיצוץ כשירותים ובהורדת רמת חייהם של המוני העם כדי להבטיח מימון לאל המלחמה, הכיבושים וההתנחלויות, ורווחים לבנקים ולבעלי ההון הגדולים.

אבל גם במצב האומלל הזה צריך, חברי הכנסת, להתחשב בדברים קטנים, בסיסים ואלמנטריים, כגון השארת אור דולק בבית בעת חשכה, אי-אפשר להשלים עם מדיניות מחירים פראית כזו לגבי מצרך, שהוא כה חיוני לכל בית ולכל משפחה. אי-אפשר להשלים עם כך שמחירי מצרך חיוני כזה יגיעו אצל משפחות של עובדים לשליש משכר העבודה, כי אז תובילו את המדינה כולה לחשכה כללית.

מוכרתה להיות מדיניות מחירים לגבי מצרכים חיוניים כמו חשמל וגז, מדיניות שתאפשר לשכירים, לעובדים ולמשפחותיהם להדליק תנור, לחמם מים, ולא לאלץ אותם לכתוב את האור.

אם סגן ראש הממשלה רואה לנכון לתבוע, שהממשלה תדון במחירי החשמל, כדי למנוע העלאת מחירים כל יום שני וחמישי, על אחת כמה וכמה חשוב הדיון בכנסת עצמה. לכן אני מציע דיון בנושא.

הי"ר מ' סבירור:

תודה, רבה לחבר הכנסת חופיק טובי. אני מתכבד להזמין את שר האנרגיה והתשתית.

שר האנרגיה והתשתית י' מודעי:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כמוכן, כשקיבלתי את ההצעה לסדר-היום של חבר הכנסת חופיק טובי, הכינוי לעצמי את הנתונים העובדתיים. היום, כששמעתי את האסמכתאות שהביא חבר הכנסת טובי, אני שואל את עצמי מה אני בעצם עושה כאן. הוא הזכיר את כל השמות האפשריים של העיתונים בישראל ושל שרים בממשלה, אבל את שמי ואח שם משרדי הוא לא העלה כלל על דל שפתי. יכול להיות שאין שום צורך בנתונים העובדתיים ודי לצטט את "הארץ" ואת "מעריב" ואיזה דיון שהתקיים בממשלה, ועל זה לבנות תלייתם של

העלאת זאת גבוהה יותר מעליית מחירי הדלק המעודכנים מדי חודש, ואפילו יותר מדהירות האינפלציה.

סגן ראש הממשלה, מר דוד לוי, מצא לנכון להופיע לפני הממשלה ולהתריע בפניה על העלאת חזרת ונשנות אלה. לפי עיתון "הארץ" מ-7 בפברואר אמר השר לוי, ואני מצטט: "לא יכול להימשך מצב בו הוצאה על חשמל כלבד תהווה נטל כבד עד כדי שליש הכנסתו של שכיר". עוד כתוב בעיתון "הארץ": "כך אמר אתמול סגן ראש הממשלה דוד לוי, שביקש דיון בממשלה על מדיניותו של שר האוצר יגאל כהן-אורגד להעלות מחירים, כל שני וחמישי". עד כאן הדברים שנכתבו בעיתון "הארץ".

לפי עיתון "הארץ" מ-6 בפברואר, יום קודם לכן, בישיבת הממשלה חזר סגן ראש הממשלה ואמר, ואני מצטט: "סגן ראש הממשלה דוד לוי מתח אתמול ביקורת חריפה נגד המדיניות הכלכלית של שר האוצר, הגורמת לשחיקת שכרם של מעטי יכולת. אינני יודע אם כולם סוביג' שולחן זה — והכוונה לשולחן הממשלה — יודעים את המצב לאשורו והשים את רחשי הלב של חלק גדול מהאזרחים". אמר לוי לשרים, והוסיף, שדרכות משפחות אינן יכולות לחמם את בתיהן, ובמשפחות מרוכות ילדים מקלחת חמה היא בגדר של מותרות". עד כאן הציטוט.

אני מניח שהכתב עקיבא אלדר, שמסר את הדברים האלה, מסר אותם מכלי ראשון.

את הדברים האלה, חברי הכנסת, לא אומר איש האופוזיציה, הרוצה סתם כך לגנוח את שר האוצר והממשלה: את הדברים האלה אומר סגן ראש הממשלה, רבותי, כשסגן ראש הממשלה מתאר דברים כאלה שקורים בצל מדיניות ממשלתו — אין זה ביטוי לדמוקרטיה, אלא זו התרפסות דמוגית בפני אותן שכבות, הנפגעות ממדיניות שהשר לוי שותף לה, בעוד שממשלתו ממשיכה לעשוך את המוני העם, לשחוק את שכרם, והופכת בשביל משפחות רבות מקלחת חמה למותרות. אבל סגן ראש הממשלה ממשיך להיות עמוד החוץ בממשלה הזאת.

לפי הסטטיסטיקה שנתקבלה מחברת החשמל — הדברים פורסמו בעיתון "מעריב" מ-27 באוקטובר 1983 — בין ינואר לאוקטובר 1983 התייקר מחיר של שניים: הרוס הוא בודאי התייקר הרבה יותר. מינאר עד סוף יולי 1983 התייקרו תעריפי החשמל ב-40%, אך מאוגוסט עד אוקטובר — במשך חודשים — ההתייקרות הייתה ב-58%. לפי חישובים שנעשו אז, הפעלת מקרר במשך יממה עלתה 9.2 שקלים בראשית השנה 19.44 שקלים. וברור שקלים זה הרבה יותר.

מאוקטובר בשנה שעברה עלה מחיר החשמל ועלה, עד שהוצאות החשמל היום מגיעות עד כדי שליש הכנסתו של שכיר, לפי הערכתו של השר לוי.

חברי הכנסת, האם אתם יודעים שכאן כמו ברית-המועצות מחירי החשמל, הגז והמים — יחד עם שכר-הדירה — אינם מגיעים ל-5% עד 6% משכר העבודה? אלה דברים אלמנטריים! שפועלי-ישראל — אשר מוינים אותם יום ביומם בהסתה נגד החברה הסוציאליסטית — צריכים לדעת אותם.

חברי הכנסת, העלאת מחירי החשמל, הנפט והגז לצריכה הביתית נעשית בעיקר בחקופת כהונתו של שר האוצר אורגד ללא כל מעצורים. ולא די בכך שבכל יום שני וחמישי מעלים את המחירים, אלא גם מעלים אותם לכל קשר עם מדר יוקר

שר האנרגיה והתשתית י' מודעי:

אם כן, התאטרונים, כנראה, יקרים מאוד, וזה לגמרי לא מוכן לי.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
תיאטרון האבסורד.

שר האנרגיה והתשתית י' מודעי:

שתרבות תהיה יקרה בארץ שבה התרבות צריכה להיות כחינם על-פי תפיסה דיאלקטית — זה בכלל מוזר.

יחזקאל זכאי (המערך):

אדוני השר, אפשר לשאול אותך שאלה?

שר האנרגיה והתשתית י' מודעי:

מייד, נשלים את הרעיון. נסיים את ההתצוות ונעבור לעניינים האחרים.

אדוני היושב-ראש, כמה עובדות המסבירות את האופן: מחיר החשמל בישראל, בהשוואה למחירי החשמל — לא ברוסיה הסובייטית, כי אין לי הנתונים, אבל בכל יתר ארצות אירופה המערבית — אם מחיר החשמל בישראל הוא 100 למחיר קילואט לשעה, באוסטריה המחיר הוא 125, באיטליה — 138, בבלגיה — 138, בכרטיסיה הגדולה — 141, בגרמניה — 123, בהולנד — 132, בצרפת — 109, בשבדיה — 53. אם כן, נמוך מאוד.

אני רוצה להסביר, שאלה מחירי חשמל במדינה שרק לאחרונה נכנסה לעידן הפחם, בתקופת משבר האנרגיה. המחיר בשבדיה הוא כל כך נמוך, כי אצלם למעלה ממחצית החשמל מגיע מתחנות הידרואלקטריות, שרק ההשקעה בהן עולה. את הזרומה עושה ריבוננו של עולם. אני רוצה לומר, שהמחיר הנמוך יחסית בצרפת — 109 — נובע מהעובדה שקרוב ל-40% מהחשמל שלה כיום מיוצר בתחנות כוח גרעיניות, וזה החשמל הזול ביותר הקיים היום בעולם, מלבד הידרואלקטריות. כל היתר נמצאות במצב יותר טוב ממדינת ישראל מבחינת עלויות הדלק שלהן, ואף-על-פי-כן המחיר שלנו נמוך יותר. אי-אפשר לתרץ או להסביר את זה בנימוק אחר אלא בנימוק הפוך מזה המושמע, והוא יעילות הייצור שלנו, כי בעד הדלק כולנו משלמים אותו מחיר. זאת ההשוואה הנכונה להיותם.

עכשיו — מדינת ישראל כשלעצמה, אם אני לוקח את מחירי החשמל בישראל בהשוואה לאינפלציה, לשער הדולר ולכל נחון שאתם רוצים — ואביא לכם כאן גם מילויי ביניים בנתונים הללו — צריכת החשמל הביתית בישראל בשנת 1980 היתה 6.8 סנט לקילואט שעה; ב-1981 — 7.6 סנט לקילואט שעה; ב-1982 — 7.4 סנט לקילואט שעה, ובסוף 1983 — 6.4 סנט לקילואט שעה; זאת אומרת, מ-1982 היתה ירידה ריאלית במחיר החשמל הדולרי — כמובן, הדולרי, כי הדלק כולו דולרי — בשיעור של יותר מ-15%. ואם תשאלו, אני יכול להביא לכם את החלוקה חודש בחודשו, ואתם תראו שעקומת מחירי הדלק — לא עלות הדלק, אלא מחירי הדלק — הולכת ויורדת, לא מפני שהחשמל הזול — הוא הזול במידה מסוימת — אלא מפני שבשנתיים שקדמו לכהונתו של שר האוצר כהן אורגד היתה מדיניות ממשלתית שדגלה בסכסוד מסיבי ביותר, עד שקצרה ידו של האוצר מלסכסד, כי מדובר בסכומים אדירים.

אבל הרשו לי להפנות את תשומת לבכם. השאלה הראשונה שלי אל חבר הכנסת תופיק טובי היא זו: הוא לא הציע שאנחנו נסכסד את החשמל למעוטי היכולת. הוא הציע

טיעונים בהצעה לסדר-היום. אבל הואיל ואני יודע שהנושא הועלה וגם קיבל פרסום, אני מבקש לנצל את ההזדמנות הזאת כדי להעמיד את העובדות על דיוקן ולמסור נתונים בדיוקים עד תומם; לא דברים מפי השמועה, אלא נתונים עובדתיים בשטח.

השאלה הראשונה שאנחנו צריכים לשאול את עצמנו, אף שחבר הכנסת תופיק טובי לא שאל אותה, היא: האם אנחנו צריכים לחלק חשמל במחיר הנמוך ממחיר העלות שלו, ואם כן —

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

חבר הכנסת תופיק טובי לא העלה את השאלה, אבל אני מעלה אותה. נאמר שהוא העלה. אם כן, השאלה השנייה תהיה —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אמרתי שיש לסכסד אותה.

שר האנרגיה והתשתית י' מודעי:

אבל מייד תעלה השאלה השנייה: בסדר, נמכור אותו מתחת למחיר העלות שלו, כפי שאנו עושים כיום למרות כל ההעלאות. אך מאין ניקח את ההפרש? אני גם יודע את ההצעה: לסכסד. אבל השאלה היא מאין ניקח את הכסף לסכסוד?

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

מהמלחמה בלבנון.

שר האנרגיה והתשתית י' מודעי:

סליחה, לחבר הכנסת תופיק טובי היתה תשובה: מהירווחים של הבנקים.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

מהמלחמה בלבנון, למשל.

שר האנרגיה והתשתית י' מודעי:

אתה תראה את המאזנים של הבנקים.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

מההוצאות של — — —

שר האנרגיה והתשתית י' מודעי:

זה after thought או second thought. את זה לא העלית פה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אמרתי, אתה לא הקשבת.

שר האנרגיה והתשתית י' מודעי:

לא, אני הקשבתי הקשב היטב. אני יכול להציע לך כמה מקורות לגיוס הכסף, אבל לפני שאני מציע את המקורות, חבר הכנסת תופיק טובי, אתה יודע היטב שכרמת הרוחה הקיימת במדינת ישראל כמעט אין לנו מתחרה בעולם.

'שמחתי לשמוע שברוסיה הסובייטית, בבית-המועצות, חשבונות המים פלוס החשמל פלוס שכר-הדירה הם 5%. לפעמים אני תמה מה עושה האוצר הסובייטי עם היתר. אינני רואה אותו מטייל בעולם.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

ועוד איך.

שר האנרגיה והתשתית י' מודעי:

אינני רואה את המכוניות המפוארות שעומדות ליד ביתו.

תופיק יואד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

הוא מבקר בתאטרונים.

— רק על חשמל — של למעלה מ-10 מיליארד שקלים במחירי התקציב של השנה שעברה, לא כמונחים של השנה. אילו היינו ממשיכים את התהליך הזה, עם גידול העלויות, היינו מגיעים ל-30-40 מיליארד שקל. זה עניינו של שר האוצר להשיב על שאלה כזאת.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): כמה עולה יום אחד — לא חצי שנה — של מלחמה בלבנון?

שר האגריגיה והתשתית י' מודעי: זה לא יעזור לך. אם תשאל שאלה על המלחמה בלבנון, ואם הממשלה תטיל עלי להשיב — אני אשיב לך תשובה כהלכה. אבל לא זה הנושא שעל סדרהיום.

אני מבקש להביא עוד נותן אחד, ואחריו ויכולו לשפוט בעצמכם. עלות החשמל בישראל — כאחוז מהשכר החודשי — הממוצע — הייתה בשנת 1980/81 2.6%; ב-1982/83 — 2.3%. זה הלך וירד. בספטמבר 1983 זה הגיע מתחת ל-2%. האומדן שלנו לשנת 1984 הוא להחזיר את זה ל-2.5%, פחות ממה שהיה בשנת 1980/81.

ערכנו בדיקה על התלוות העובדות כביכול. מה שמסופר על בית-שמש לא היה ולא נברא. הפסקות חשמל, ניתוקי חשמל כתוצאה מאי-שלום — לא זו בלבד שמספרם לא עלה, אלא הוא ירד. זה מקרי. יש גלים. התמונה לא שונתה כהוא-זה. מה ששונה הוא הצעקה.

ידידי הטובים, אני רוצה לומר שהסכום — כפי שאתם העליתם את הנושא — איננו קשור למשדרי. מה שאתם העליתם הוא הבקשה להקל על מעוטי היכולת לעמוד בנטל ההוצאות החיוביות. כך הבינותי. יש לעניין זה כלים במדינת ישראל. פתחתי ואמרתי: בתחום הזה, מדינת ישראל היא בין המובילות בעולם. יכול להיות שצריך לשפר. אני גם מקווה שנוכל לשפר. אבל אם אנחנו לוקחים את המשאבים שלנו ומפנים אותם להקלות על צריכה, לא במהרה נגיע למצב, שבו נגדיל את המשאבים ונוכל להגדיל יותר את הסיוע למעוטי יכולת.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): אדוני השר, אתה עונה כשם הממשלה. מה יש לך לומר למשפחות, שאצלן ההוצאות על צריכת החשמל הן שליש מהכנסתן? מה כפיך למשפחות, שמקלחת חמה היא מותרות בעבורם?

שר האגריגיה והתשתית י' מודעי: חבר הכנסת תופיק טובי, יש לי בקשה אליך. אני מודיע פה מעל בימת הכנסת, שכשאתה תשלח לי את החשבון של בעל הבית שאצלו הוצאות חשמל הם שליש מההכנסה החודשית — הוא מקבל חשבונות אחת לחודשיים וההכנסות שלו מדורות אחת לחודש — אם תודיע לי על משפחה, שאין לה כסף לחמם מים — אנכי לא טוב לחמם מים בחשמל, זו הדרך היקרה ביותר — — —

יעקב זאק אמר (המערק): במה לחמם?

שר האגריגיה והתשתית י' מודעי: אתה רוצה עצה של שר האגריגיה? — באגריגיה סולרית. זו הדרך הזולה ביותר. הזולה ביותר גם בחורף. כדימונה כלל אין חורף.

מרים גלזר-תעסה (הליכוד): השנה לא היה כלל חורף.

שוניזל את התערפסים. חבר הכנסת תופיק טובי, היזהר. אתה עוד תואשם במשהו. מפני שחלק הארי של הצרכנים הם בעלי יכולת, ואתה נשמעת מעל הדוכן הזה כמי שמטיף לאפשר לבעלי היכולת להעלות את רמת-חייהם ולהקטין את ההוצאות השוטפות שלהם.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): — — —

שר האגריגיה והתשתית י' מודעי:

נימוק שני, חבר הכנסת תופיק טובי: החשמל משולם בעיקרו בדולרים. בעצם, כשני-שלישים משולמים בדולרים באופן שוטף. לפי מחיר הדלק, וחצי מהשליש הנותר — אלה השקעות שרובן הגדול גם כן דולריות. השקעות כציוד שאיננו בונים אותו בארץ.

במדיניות שאתה מציע — לא להעשיר את הבנקים ולא פער התניון — כל מדיניות שאתה תציע ודאי לא תציע שיהיה בה עידוד לבובות דולרים; את זה לא תציע. כל האמצעים שנקטנו כדי להקטין את צריכת החשמל לא הועילו, מפני שבשנתיים האחרונות החשמל היה המוצר הזול ביותר יחסית במדינת ישראל. גם אין מסים על היבוא של הדלקים. על כל יבוא אחר, לפחות, מוטלים מכסים. כאן — גם זה לא. לא מוטל כלו, שום דבר. אנחנו מוכרים את הדלק לחשמל במחיר העלות.

התוצאה, היא גידול בצריכת החשמל הכיחית בשיעורים של 7% — 8% לשנה. אי-אפשר לטעון, שהשיעורים גדלים בקצב הגידול של המשפחות ברוכות הילדים. זאת אומרת, או שהצריכה שלהם עלתה — וידיאו לא צורך הרבה חשמל, אבל יש דברים אחרים שצורכים הרבה חשמל — או שהם פשוט לא משגיחים, לא דואגים לכך שיהיה אור בחדר חשוך, או שיהיו מים חמים לילדים, אלא משאירים אור דולק בחדר שאין בו אדם.

יחזקאל זכאי (המערק):

אדוני השר, האם מותר לשאול שאלה, או שאקרא קריאת-ביניים?

שר האגריגיה והתשתית י' מודעי:

כרשות היושב-ראש.

יחזקאל זכאי (המערק):

אדוני השר, עובדה היא, שאתה רצית בהעלאה של 18%, כעקבות ערעור של סגן ראש הממשלה לא קיבלה הממשלה את דעתך, והחליטה על העלאה של 14%. זאת אומרת, שאפשר גם 14%. אפשר גם 12%. אפשר גם 10%. עובדה שאפשר למרות כל מה שאתה מסביר לנו כאן עכשיו — הממשלה לא קיבלה את דעתך והחליטה אחרת. זאת אומרת שאפשר אחרת.

שר האגריגיה והתשתית י' מודעי:

חבר הכנסת זכאי, התשובה לשאלתך: לא נכון. לא כן נכון, אלא לא נכון. אני לא הייתי בישיבת הממשלה שבה העלה סגן ראש הממשלה את הצעתו. לא הייתי כי חלית. המסמך שאליה התייחס סגן ראש הממשלה, ושבו היה כתוב 18% או 17% — אני חושב שחבר הכנסת תופיק טובי צודק, ושזה 17% — זה היה מסמך של תחזית חצי-שנתית, שנועד להביא את תערפי החשמל לגובה העלויות כגמר המחצית השנייה. זה נכון שאפשר חודש אחד להעלות פחות, אבל בחודש הבא אחריו צריך להעלות יותר.

אני אסביר. נכון שאל השואל, המחירים עולים מעבר לגידול העלויות. במשך שישה חודשים כבר הגענו לסוכסדיה

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

היז"ר מ' סבידור:
חברי הכנסת, מי בעד הכללת הנושא בסדרהיום, ירים את ידו. מי נגד? נא למנות.

היז"ר מ' סבידור:

חבר הכנסת ז'אק אמיר, אל תחמם את הכנסת עכשיו.

שר האנרגיה והתשתית י' מודיע:

לא מדברים פה על קר או חס. מדברים פה על שמש.

אדוני היושב-ראש, אני מציע להסיר את ההצעה מסדרהיום.

ה צ כ ה

בעד ההצעה לכלול את הנושא

בסדרהיום של הכנסת 18 —

בעד ההצעה שלא לכלול

את הנושא בסדרהיום 26 —

ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדרהיום

של הכנסת נתקבלה.

ז. הצעות לסדרהיום

התבטאויות של מחנך בגימנסיה העברית על תרבויות העדות

היז"ר מ' סבידור:

חברי הכנסת, אנו עוברים לנושא הבא בסדרהיום: התבטאויות של מחנך בגימנסיה העברית על תרבויות העדות. מאת חברי הכנסת יעקב גיל, גאולה חנן ואליעזר אבטבי. אני מתכבד להזמין את חבר הכנסת יעקב גיל.

יעקב גיל (המערך):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, שבועות מספר חלפו מאז עלתה והתעוררה פעם נוספת, ובצורה בוטה, חריפה ומכאיבה, שאלת התרבות בישראל והיחסים בין העדות.

לכאורה, עבר זמנו כטל קורבנו. לכאורה, הנושא הוא שולי וחסר ערך. שכן מה בכך שמחנך אחד מתוך ציבור של רבבות מחנכים בישראל התבטא בחריפות ובאופן בוטה? האין זה בבחינת "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף"?

מאליה נשאלת השאלה, האם מתן ביטוי פרלמנטרי לסוגיה "שולית" במרכאות כפולות זו אין בה כדי לעורר מדנים ולהחרף את הבעיה התפרה מלאכותית?

אני קובע את עמדתי באורח חד-משמעי לאמור: לא היא. יש גם יש רכב במעוננו. יש גם יש התרופצות רגשית-נפשית אדירה, חלקה מופנמת, וגם לתופעה הזאת יש היבטים חיצוניים צורניים ורעשיניים. חייבים אנו לבחון אותה אפוא, על המכלול היוצר אותה, על ההתרחשויות המלוות אותה ועל ההכרח לחפש במשותף את דרכי הפתרון, שייתנו לה את המענה האמין, התקף.

עלינו לדעת, חברי הכנסת, כי סוגיה זו מעסיקה את היחיד. מעסיקה יחידים וקבוצות במישורים השונים. על כן נזעקנו, על אשר בנפשותינו הדבר. כאשר באורח בוטה ובסתמאות רדודות מנסים לתת לעניין ממד הנשען על דעות קדומות, אין תימה כי תרעש ארץ. אין פלא כי ירגשו אמות הספים. אין אני בא לעסוק באיש אשר נתן דרור לדעותיו. להשקפתו ולמחשבותיו. אין זה מעניינה של הכנסת להתעניין בסמכויותיהן ובפעולתן של הרשויות החינוכיות הבית-ספריות המוניציפליות והממשל-חיות. יחליטו הן כאשר יחליטו כאשר לאיש ולהמשך שאתה בתפקידו. אולם אין חברי הכנסת חייבים להידרש לנושא הזה מן הבחינה האישית כלבר. על הכנסת ללמוד את המורכבות של הבעיה ולחזות את דעתה כאשר להכרח שיש לעשותה בטרם פורענות.

הד"ר רשף, שהוא רכו חברתי בכית-ספר עירוני. עלי-סודי מוכר ומושרש בחיי העיר. קבע קביעות שאין לחיות עמן. ואני מצטט: "ההבדל בין המזרחים והאשכנזים הוא בתרבותם,

תרבות עממית כנגד תרבות עילית". "להיות בן תרבות" — קובע הד"ר רשף — "פירושו לאמץ את התרבות השלטת". והוא ממשיך ואומר: "בגימנסיה מנסים לחנך לתרבות אשכנזית". "אנשים מעדות המזרח" — הוא קובע — "מעצם הגדרתם כעדות המזרח ממעטים להיות שותפים לתרבות מערבית אשכנזית". "תרבות בעיני נחשבת" — הוא אומר, ואלה הם הקריטריונים בעיניו — "להליכה לתיאטרון ולשמיעת קונצרטים". אלו הם אך מעט מוצרי מלקט של דברים נכובים, שטחיים, הנובעים מדעה קדומה ומתעלמים מן ההיסטוריה של המין האנושי. אין בנורמות אלה כדי להכביח את אושיות היחס לאדם, לערכיו, להליכותיו. הן עמנו סבל יותר מכל עם אחר מחיות תרבותיות מן הסוג שאימץ לעצמו את תרבות הקונצרטים, הצגות התיאטרון והבלט. עוד בהיותם בהיכלות התרבות הללו הגו, וזמנו ותכנונו את אשר עשו למען להשמיד, להרוג ולאכזר עם בשל ייחודו התרבותי והלאומי.

לצד ביטויים גסים ורדודים ודעות קדומות מן הסוג המתרוצץ בעולמו של האיש, הולכת ונעשית עבודת חריש עמוק בקרב האוכלוסייה הנקלעת. הגות, רגשנות ופעילות, כיצד לתת לסכסוך שבקרבם, להתמודדות עם שאלת נכסי צאן הבזול של העבר אל מול הצורך וההכרח לאמץ מחשבה ופעולה חדשה לצד הדברים הבוטים והלהג שנשפך בנושא הערתי. הולכת ונוצרת תרבות חדשה, משלכת ומאפשרת מרחב מחיה בנפש של האדם לעולמות השונים המשפיעים על גיבושו של ה"אני" החדש בארץ.

הסופר הצעיר אלי עמיר נתן ביטוי להתרופצות התרבותיות שכתוכו בכתובת הספר "תרגול כפרות" בהוצאת ספריית "אופקים" של "עם עובד". מי שירצה להעמיק בדברים של הסופר הצעיר הזה, אני חושב שייטיב עם אוצרו התרבותי. הוא כותב בספרו: "מי זה בטהובן? מה זה קונצרטו, סימפוניה? מתי אכיר את המוסיקה שלהם?". והוא מוסיף: "מדוע אינני שלם עם עצמי כמו מצול?" — מצול הוא שמו של חבר שהיה אחר בהכשרה הצעירה בחברת הנוער בקיבוץ — והוא ממשיך וכותב: "מדוע לא העזתי לעזוב את החידון המוסיקלי? הרי רציתי לעזוב". אבל לעומת זאת הוא ממשיך וקובע: "כשבאנו לכאן נשבעתי לנטוע את עצמי בקריית-אורנים" — שם שאל של הקיבוץ שהוא בא אליו — "להיות חלק ממנה. והנה אני לא פה, לא שם, שיח מיטלטל בתוך שטח ההפקר". ומוסיף הסופר אלי עמיר לתאר את ההתרופצות שבו בנושא של המאבק בין התרבות שהוא בא ממנה ובין התרבות החדשה שהוא בא אליה. והוא אומר: "הגם שהתנסיתי כעריקים חדשים רצתי אל מול מצול, איפה אתה מצול" — אחרי שהוא נכנס

בנושא הזה לאמור: "לא רק שהחברות המסורתיות נתגלו מחדש כחברות רב-גוניות, אלא שגברה, ההכרה בחשיבות המסורת בחברות המודרניות. לא עוד נתפסת המסורת כמכשול לשינויים, אלא גם כמסגרת חיונית לכל יצירה, מסגרת שבלעדיה לא ייתכן יצירות תרבותיות". כך קובע הסוציולוג פרופסור איינזשטט.

ועל כן, חבר הכנסת, שומה עלינו להבהיר הבהר היטב, שאנו לא נסכים לתופעה המשמשת דעות קדומות בנושא זה, שתוליד אותנו למערכות של רגשות, מתיחות ונגזשות. העיסוק בנושא זה איננו קל ערך, ואין אנו יכולים בשום פנים ואופן להסכים אלא שייקבעו אמות-מידה שלפיהן יידרשו לעניין הזה. מעל כמה נכבדה זו אני פונה למשרד החינוך והתרבות, אשר הוציא חתוך מיוחד בשנת התשמ"ד בשם "שילוב מורשת יהדות המזרח במסגרות החינוך בשנת הלימודים הנוכחית". אני רוצה לשאול: האם יש לאל דיעו לבדוק את דרך יישומן של המטרות הקובעות: "הקניית נכסי תרבות של כל עם ישראל והכרת כרבגוניות תרבותית: הבנה וקירוב בין העדות, תוך הגברת הסובלנות, הכבוד ההדדי והכרה בערכה של מורשת יהדות המזרח"; מציאת המשותף במסורת, במנהגים ובערכים של כל עדות ישראל, תוך הכלטת הייחוד של כל עדה ועדה?"

אני רוצה לשאול: האם הדברים הללו, שהם מלאכת מחשבת — האיתות של היושבי-ראש מונע ממני להמשיך ולפרט — האם הדבר הזה מתגשם?

הי"ר מ' כהן-אבידן:
זה לא האיתות, זה התקנון.

יעקב גיל (המערך):
מה אעשה כנגד התקנון.

האם כל אלה, שמנתי מהם רק מעט מזעיר, מהתפיסה של האנציקלופדיה, מהתפיסה של הסוציולוגיה, מן התפיסה של משרד החינוך והתרבות בנושא זה, מהתפיסה של הסופרים שחוו ועברו בעצמם את התהליך הזה של המאבק המתמיד בין תרבותם הם לבין התרבות החדשה שנוצרת בישראל, אלה נתי — לשם אח או תחת ההגדרה — באותיות קידוד — לבנה — "המניפסט האשכנזי של הגימנסיה"? האם אנחנו, הכנסת, יכולים להקל ראש בתוצאות הגולות של סגנון דיבור בוטה ומעליב שכזה?

אני מבקש אפוא שהכנסת תדון בנושא זה. אני מודה לך, אדוני היושבי-ראש.

הי"ר מ' כהן-אבידן:
תודה לחבר הכנסת. יעקב גיל, באותו נושא, חברת הכנסת גאולה כהן, אחריה — חבר הכנסת יהודה בן-מאיר:

גאולה כהן (התחיה):
אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה, אין זו הפעם הראשונה שסוערות הרוחות בנושאים דומים. די להסתכל על הדרך שבה התייחסו לסערה האחרונה כדי לראות, שיש התקרבות עצומה בכל הנושא שנקרא קיפוח, לא רק קיפוח כלכלי, לא רק קיפוח חברתי, אלא גם קיפוח תרבותי. זה מראה שאנחנו נמצאים כבר בדרך, לא רק לרציונליזציה של הוויכוח אלא גם לשיפורם עצומים בנושא הזה. לרעתי, זה כשלעצמו ברכה, ולו רק — וחבל שהעניין פרץ — כדי להראות את ההבדל היחסי בין דרך ההתייחסות לנושאים האלה לפני שנים לדרך ההתייחסות היום.

לא חשבת להגיש הצעה הנוגעת האישית והחלטת האישית של ה"ר רשף, אבל לאחר שראיתי שתהייה העלו את הנושא, החלטתי להצטרף אליהם כדי להתייחס לכמה דברים,

לעולם של מוסיקה חדשה — "נכנסתי לחדרו כסופה, נגן לי משהו משם. מחנק עמד בגרוני, כמו אז". איזו תחושה עזה. והוא ממשיך, "רחוק מעיני חברי ביקרתי יום יום בחדר התרבות והקשחתי למוסיקה שלהם בעקשנות, בדבקות, כמי שכפאו שדי".

והנה אנחנו כאים לאחר התרועעות אדירה זו לעולם שהוא מסוכסך ושונה, אחר, הוא העו להתמודד עם הדברים האלה בכלים שלו. הסביבה שכתוכה הוא פעל עזרה לו לעבור את הדבר הזה כלי לאכזר את נכסי צאן הברזל שהוא בא מהם.

היבט אחר לסוגיה הזאת, שנושאה הוא דעה קדומה וכל המשמעויות שלה, וכל הטראומות הנובעות ממנה, מבטא משרד, אמר, במאי, סופר, ויסי אלפי, בשריו "אין עושים עירק". אני מצטט מספרו זה, "אין עושים עירק", שיצא בהוצאות ספריית הפועלים. והוא אומר: "היבט בי האיש" — הכוונה לפסיכולוג שבא לאבחן את כישוריו ואת יכולתו — "בחיון ממותק בלי להניד עצפף, הוא חרץ, גור, גמר ואמר, אתה תהיה מסגר. משפחה גדולה, ילדים הרבה, עובדות, משענת ההורים" ועוד ועוד סיבות. הוא ממשיך, ולא אלאה אתכם בכל השיר, "ותמיהה מקצה מחרטה ועד קצה, מביט ואומר, ושואל ותוחר, למה, למה, פינקל, קלצ'קין, מסקין — הכול, רק לא זה. ועד היום אני שואל: למה הפסיכולוג רצה שאהיה מסגר. אני כבר לא זוכר, אני כבר לא זוכר". אנחנו רואים שיש כאן בעיה קשה של קביעות ודעות קדומות אשר משפיעות על עיצוב דמותו ואישיותו של האדם. האיש בגר והיה למרצה באוניברסיטה, לאיש שהעלה הצעות, לאיש שכיים, לאיש שיצר את המחשבה על החיאטרון הקהילתי בתפיסה החדשה. האיש הזה עדיין מלווה אותו הטראומה ש"אתה תהיה מסגר", על-פי קביעה של אותו הוגה דעות, אותו פסיכולוג של הימים ההם.

חברי הכנסת, רבים נתנו את הדעת על הנושא התרבותי. ועדת החינוך והתרבות נדרה לנושא כבר 12 ישיבות. היא דנה בהיבטים ובמרכיבים שונים, בה פעולות, תרבות בתחום התיאטרון, בתחום היצירה, בתחום הספרות, בתחום השירה, בתחום האמנות הפלסטית, בתחום המחול, בתחום קניית תרבות ורכישתה על-ידי אמונות לעם, מוסיקה — ועוד הוד טייה בפני הוועדה להתמודד עם הסוגיה הזאת על המורכבות והמאפיינים של התרבות.

כך לתת למושג תרבות ביטוי כל כך נלעג, כל כך רדוד — תמיהני על מחנך בישראל מסוגו של ה"ר רשף. נדרשתי לעניין הזה גם באנציקלופדיה העברית, לערך תרבות, מה ראו האנשים שהתמודדו עם הבעיה של התרבות. הערך תרבות מוגדר בשתי צורות. האחת — "לשם יצירת אמת-מידה להערכת יחידים וקבוצות חברתיות. תוך דיון בתהליך השכלול וההשכלה של טבעם המקורי אותם לרונת השלמות". והשנייה — "אינה עוסקת בהערכה של קבוצות ויחידים כי אם בדפוסי ההתנהגות המקובלים בחברה ושיאנם נורשים לבני אדם באמצעות תורשה ביולוגית. ובכלל, דפוסי ההתנהגות משמשים את פעולתם בתמורם האינטלקטואלי, הרוחנית והנפשית של בני האדם. מכאן שלכל קבוצה יש תרבות ואין להגדיר קבוצה כלשהי כחסרת תרבות. קבוצות המתנהגות באורח שונה או כהתאם לערכי התרבות והמסורת היהודית הנובעים מהתנ"ך, לא יוגדרו כעילית או כתחתית אלא כיהם לשניה, כי אם כעולות תרבות שונה".

נדרשתי גם להגדרה של הסוציולוג פרופסור איינזשטט בספרו "האינטלקטואלים והמסורת". הוא קובע את דעתו

אדם, הוא הוליד אולי תרבות היטלרסטית. כאן, בכית הזה, אומרים "אני אלוהים, אני האדם, אני מרכז העולם" — תרבות ישראל התמודדה עם זה עוד לפני אלפי שנים והוכיחה שזאת תפיסה אלילית ביחס לאדם.

כמובן, יש באדם שני חלקים — החיה וצלם אלוהים. תוציא את צלם אלוהים, תישאר רק החיה, והיא תתנהג כמו חיה. אמר פעם אורי צבי גרינובג: אלה שרוצים להוכיח שמוצאנו מן הקוף טוב להם, שיחגגו את זה. כנראה הם מרגישים שמוצאם מן הקוף, אבל אלה שבכל זאת יודעים שעברו את המהפכה הרוחנית והוא של הצלם, הם יסתכלו וינהגו אחרת.

אני מרגיש את זה, כי דווקא תרבות עדות המזרח קרובה מאוד, יותר מהתרבות האירופית, לתרבות היהודית, כי היא לא עברה את האמנציפציה הגויית. לכן היא גם חסרה את הטכנולוגיה ואת כל מה שקוראים היום קדמה, אבל היא עברה במידה פחותה את האמנציפציה שדורסת ושוחקת ומיישרת וחוטכת ולפעמים זורקת יחד עם העגלה את הילד. יש לה פגמים אחרים, ואותם אפשר לתקן באוניברסיטאות. את היחס אל השורש, אל האותנטיות שלך, את זה אינך יכול ללמוד בשום אוניברסיטה בעולם.

אני רוצה לשאול: כמה זו תרבות עילית? היא מעוררת היום בעיות רציניות ביותר, למשל — האטומיזציה של החברה, הגיעו לאטום, וזה לא התא אחרון שאינו מתפרד. יש אלקטרונים, הגיעו לאלקטרון, וזה לא מתפרד. אבל לא יודעים להרכיב מחדש את העולם. אין לך הדרכה, אין לך צלם ואין לך דמות שעל-פיה אתה רוצה להרכיב מחדש את כל האטומים האלה. כמה זאת תרבות עילית?

כמה זאת תרבות עילית לומר כאן, שאברהם אבינו הוא פחדן, הוא שפן, שעקת יצחק היתה רצח בדם קר? האמינו לי, הסבא שלי שישב בבית-הכנסת ודיבר על אברהם אבינו, אותו אברהם אבינו שעבר מדור לדור, הוא ייצג את התרבות, ולא התחכם של היום בעברית יפה והניחיות המתקדם כביכול, שהוא תפיסה רדודה, שחית, חסרת תרבות, של כל נושא העקדה ושל אברהם אבינו. אבל זה נקרא תרבותי. וכמה זה אמין, כמה אני לא פחדן, אני אומר שאברהם אבינו הוא פחדן, תראו כמה אני אמין, כשגני אומר שהוא שפן — כפי שנאמר — תראו כמה אני חזק, גיבור, שמחת עניים ושמחת פחדנים. וזה נקרא תרבות, וזה בוויכוח תרבותי בכית הזה, כבר דיברתי על התפיסה המעוותת של ההומניזם.

אבל אין חשש, אברהם אבינו, הוא, של הסבא שלי ושל סבא של רבים בכית הזה, עם אקצנט ספרדי או עם זקן אשכנזי, יכלה את כל המהפכות התרבותיות האלה, אין לי ספק, ויישאר ויעבור מדור לדור כפי שהיה ואולי יגדל עם הדורות.

עלה בדעתי רעיון, אחרי שראיתי בטלוויזיה את התוכנית "ראש קטן". חברי הקיבוץ שבחדר הזה אולי לא חשבו על זה בדרך כזאת, ברור כזאת, כשאנחנו שומעים את המושג "ראש קטן", הוא מעורר אצלנו איזו רתיעה, כי זה קשור בפרשנויות פוליטיות וכאילו מוסריות, וזה דואי מושג שלא עורר אסוציאציה חיובית, אבל אני דאיתי דווקא נקודה חיובית בעניין הזה. אינני רוצה להיכנס כאן לכל הפילוסופיה של הקיבוץ היום ולדבר על הנורמליזציה שעוברת עליו. יש שם נורמליזציה טבעית. זאת חברה סלקטיבית, הדור השלישי אינו יכול לבחור, לעשות מרצונו, הוא נכנס לתוך מציאות כפויה, יש בעיות כעניין הזה וזה טבעי: לא הדור הראשון, הדור השלישי כבר לא יכול לחיות כל הזמן בחברה מגויסת. הקיבוץ

ובחלט לא רק אישיים. הד"ר רשף אמר באמת דברים קשים ושטחיים, וחבל שהם נאמרו. הוא גם התחרט מבחינה אישית בדרך מסוימת. האמת היא, שרבים-רבים תושבים כך ולא אומרים זאת. אינני יודעת אם כמחנך הוא היה צריך לומר את זה, מבחינת הכנות, הוא, כמחנך, היה צריך גם להתייחס לכל הרגישויות של הנושא הזה. אבל פליטת הפה הזאת צריכה להראות לנו, שעדיין יש משקעים עמוקים, אף שיש החלטות שונות, ותמיד יש הצהרות חגיגיות כשהנושאים האלה עולים. בכל זאת נשארו משקעים, ודווקא פליטות הפה מגלות אותם.

אני העליתי את הנושא הזה כדי לדבר על עיוות שנמשך בעצם עד היום, בלי שיתחילו אולי כהבנה, לא ד"ר רשף אחר אל הרבה מאוד ד"ר רשפים, ולא רק במחנה שקריו אשכנזי, אלא גם במחנה השני. כשהם רוצים להגן, לדעתי ההגנה היא לא תמיד בדרך הנכונה, וכשרוצים להתקין, לא תמיד ההתקפה היא בדרך הנכונה.

העיוות אינו בכך שלא לימדו את מורשת עדות המזרח, אלא בעצם העובדה שאלה שנשאו או את דגל התרבות והחינוך כארץ, ולא דווקא בצורה מקצועית כמשרד החינוך, גם פוליטיקאים ומנהיגים גדולים, יכלו בכלל לתאר לעצמם שקהילה יכולה להישאר יהודית במשך עשרות ומאות ואלפי שנים ולשומר על מורשה ולא להחסול — ושהיא היתה חסרת תרבות. איך יכול להיות כדבר הזה, אם רואים את התרבות באמת כמו שהיא, קודם כול שורש, ולא רק שורש אלא ירדשה, מה שקוראים מורשה — זאת תרבות. בתוך התרבות יכולים להיות הרבה תכנים, היא יכולה להיות יותר ענייה או יותר עשירה, כזאת או כזאת, אבל כמו כמעבדה, כשעושים תרבות של איזה זרע, תרבות היא שורש, היא זרע.

איך יכול להיות כדבר הזה, איך יכול להיות שלא שאלו: באה קהילה ממדור, באה קהילה מתימן, באה קהילה מאיוז ארץ מצוקה ערבית אחרת. קהילה זו לא הלכה להתאסר, אבל כל חיה היו דרמה ששום תיאסור אינו יכול להשתוות אליה, איך יכול להיות שלא יבינו את הדרמה הזאת ולא יראו את ההתמודדות הרוחנית העמוקה שנמצאת ביסוד השמירה על המסורת. השמירה על היהדות שלך כגנאים כאלה? לדעתי, זאת היא הבעיה העיקרית, הייתי אומר שגילו כאן תפיסה חסרת תרבות בנושא התרבות. וזה קיים עד היום. מלמדים את מורשת עדות המזרח, נותנים כספים ומדריכים וספרים, אבל את זה, לדעתי, עדיין לא הבינו, לא הבינו גם ביחס לתרבותם, הם היהודית.

אם מדברים על תרבות עילית או לא-עילית, יש תרבות אחת שהיא תרבות עילית, וזאת התרבות היהודית. תרבות ישראל. זאת היא, מבחינתנו לפחות, כלי להיות פה שוביניסטית — ואני חושבת שיש לנו גם הרבה סיבות טובות אוביקטיביות להיות שוביניסטים בנושא התרבות, שכל התרבויות האחרות ניזונו רבות ממנה — זאת היא תרבות עילית, לא התרבות האירופית.

לפני זמן לא רב היה כאן בכנסת ויכוח על תרבות והומניזם. לא היתה לי הזכות להשתתף, או על כל פנים לא היתה לי האפשרות להשתתף בדיון הזה, לצערי, אבל קראתי את הפרוטוקולים. נדהמתי שבכית הזה, בכנסת ישראל, הוצג ההומניזם כשיא התרבות. ההומניזם שהאדם נמצא במרכזו הוא הומניזם שאירופה כבר השכיכה אותו על הארץ מזמן והוא מעלה צחנה, הומניזם ששרף הרבה מאוד גוויות. הומניזם שבמרכזו עומד האדם וההומניזם בלי אלוהים וכלי אדם. הומניזם בלי אלוהים אינו יוצר גם אדם אחד, הוא אינו הומניסטי. הומניזם בלי אלוהים, כפי שאני אומר, הוא גם בלי

גם סערת רגשות. טוב שזה כך. משום שתרכות ומורשת הן נשמט אפה של כל אומה, וודאי של העם היהודי. אנו יכולים להיות גאים בכך שאצלנו, בכנסת ישראל, דיונים על תרבות מסעירים יותר מדיונים כלכליים. לפעמים גם יותר מדיונים מדיניים.

אורה נמיר (המערך):

לא צריך להגנים. יותר מדיונים מדיניים? זה קצת מוגזם.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

בכל אופן, יותר מדיונים כלכליים. אם תענייני ב"דברי הכנסת", או תדברי עם חברי הכנסת הוותיקים, עם חברי הכנסת מן הכנסת הראשונה, תיווכחי לדעת שדיונים על תרבות, על מורשת ועל דרכו של העם עוררו את הוויכוחים הקשים והסוערים ביותר. יותר מכל דיון אחר.

אורה נמיר (המערך):

אולי בעבר.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

יותר מכל דיון אחר, גם כלכלי וגם מדיני.

דבריו של אותו מחנך בגימנסיה העברית לא היו ראויים, כשלעצמם, לשמש נושא לדיון בכנסת. דבריו של אותו מחנך הם דברים טפלים. לא כל דיבור סר טעם — גם כאשר הוא יוצא מפיו של מי שקרוי מחנך — צריך להעסיק את הכנסת. לא הייתי קם היום בכנסת כדי לתבוע את עלבונן של עדות המזרח, משום שכבר אמרו חז"ל, "שהכול לפי המבייש", והן עדות המזרח והן התרבות היהודית המזרחית המופלאה — תרבות תימן, תרבות מרוקו, תרבות מצרים, תרבות בבל ותרבות פרס — אינן זקוקות להגנתי, וודאי לא מול אותו מחנך, שכל מושגיו וכל עולמו מבוכלבים עליו. לא דבריו הרדודים של אותו מחנך הם החשובים. אבל התרבות, התרבות הישראלית — והחברה הישראלית, שהיא כבואה של תרבותה — הן החשובות באמת. ושאלת התרבות ראויה לדיון בכנסת, להרבה הרבה דיונים בכנסת.

כאשר אותו מחנך ראה שהוא הסתכן, הוא עשה מה שעושים הרבה אנשים: במקום להודות בטעות ולהיות בבחינת "מודה ועוזב ירוחם", ניסה לתרץ את דבריו, להסביר את עצמו, לנוכח התגובה החריפה לדבריו. כדי לצאת כביכול מן הסכך, הוא אמר כך: לא התכוונתי לומר שתרכות אשכנזית — קרי, יהודית — היא עילית, לעומת תרבות מזרחית — קרי יהודית-מזרחית; לא, לא רציתי לפגוע בתלמידים שלי, ולא ביותר ממחצית העם; מה שהתכוונתי לומר הוא, שתרכות המערב, הלא-יהודית, היא היא התרבות העילית, היא היא התרבות האמיתית, וכל כן-תרבות צריך לאמץ אותה. לא התרבות היהודית האשכנזית, אלא התרבות המערבית הלא-יהודית, הכללית, מול התרבות המזרחית הלא-יהודית — שהיא, לשיטתו, תרבות עממית וכו' וכו'.

לא רק זאת, אלא עיתון יומי חשוב אף מצא לנכון להקדיש לכך מאמר מערכת ולתמוך בדבריו המתוקנים, במהדורה המתוקנת של דבריו אותו מחנך. ועל כגון דא נאמר: "כא לתקן ונמצא מקלקל". כאן טמון עיקרו של העניין. הקדימה אותי בכך חברת הכנסת גאולה כהן. לא היה מדובר כאן במישהו שקם ואמר שטות כזאת — שתרכות אשכנזית עדיפה על תרבות מזרחית — לא היה אף מקום להתווכח על כך. משום שכל בר-דעת לא היה לוקח את הדברים כרצינות. מספיק להסתובב בארץ, בקרב עמנו, ולראות את הדברים. אבל הוא, כפי שאמרת, רצה לתקן ונמצא מקלקל. וחמור מזה: כאן עוד נמצאו לו תומכים רבים. אף עיתון בוקר יומי חשוב תמך בו

הוא חברה מגויסת. גם ללכת לקצונה זה מתוך מסורת של התגייסות, הדברים יורדים, וזה לא בגלל מלחמת לבנון. אנחנו יודעים שהתהליך הזה נמשך כבר לפחות עשר שנים.

אבל מה שקרה הוא, שבגלל הנורמליזציה של הקיבוץ יש היום פתח יותר גדול לנורמליזציה של ההתנחלות בעולם הגדול החוץ-קיבוצי. הדבר הלא-נורמלי היה, שהחברה החוץ-קיבוצית, ובפרט עדות המזרח, חשבו שלא מגיעה להם הקצונה, שזה שייך לאחרים, שזה שייך לחברה של העילית הקיבוצית, והם לא תננו דעתם כלל על העניין, לא חשבו כלל שהם ראויים לזה. והנה, דווקא כשזה מצטמצם בקיבוץ, באופן טבעי יש סלקציה אחרת, ולדעת התהליך עוד יגדל, וגם בעיירות הפיתוח אנחנו רואים היום יותר ויותר "ראש גדול". בדרך כלל, המתנחלים הם מעטים, ככל קבוצה תמיד אלה שהולכים קדימה הם מעטים. גם הפוטנציאל הוא הרבה יותר גדול. 5% מתוך 3 מיליונים זה יותר מכל חברי הקיבוצים גם יחד, הרבה יותר מאותם 3%. אני מציינת זאת, כי אני מבחינה היום בתהליכים שהם חזקים מאתנו — גם מאתנו, היושבים באולם הזה, על כל ההחלטות שלנו — תהליכים טבעיים, שהתגברו על כל אי-הכנות באשר לתרבות ולתרבות עממית — כפי שאומרים — או כל תרבות מפגרת אחרת.

משפט אחרון בהקשר זה. אמרת, שהתרבות העילית היא התרבות היהודית. אבל יש, כמובן, יופי כגוונים המיוחדים של התרבויות השבטיות. במורש נאמר, שלעתיד לבוא כל שבטי ישראל יעלו לבית-המקדש דרך שנים-עשר שערים. זאת אומרת שלא ויתרו על הייחוד. גם בכוא המשיח, גם לעתיד לבוא, יהיו שנים-עשר שבטים, כל שבט עם יופיו, עם ייחודו, ועם ההדגשות המיוחדות לו. איך אומרים? אלף פרחים יפרחו בגן, אבל הגן הוא אחד. בית-המקדש הוא אחד. שנים-עשר שערים לבית-מקדש אחד. יש משהו שהופך את כל הייחודיות הזאת לאחד. אני אומרת, שגם היום תרבות עדות המזרח צריכה לפרות; שכן זו תרבות שהביאה אתה מטענים מסוימים: יחס מיוחד למשפחה, דמיון, הציוויריות של הסיפור — המן אלמנטים נפלאים של יצירה. היא, צריכה להישאר מיוחדת בפוליטיקה — צריך להיות ביחד. בצד התרבותי הרוחני — לתוד, במפלגות, בפוליטיקה, יש אינטרס לאומי כללי. שם אין מקום לייחוד העדתי ולמכסות העדתיות. אבל בנושא התרבותי — כן. מאכל תימני, ריקוד מרוקאי, שירה עירקית, זה כן. רק שם ייחוד. אבל בנושא הלאומי הפוליטי — איחוד, ביחד.

כל המחשבות האלה חזרו ועלו אצלי כאשר חשבתי על ההשלכות והמסקנות הנובעות מן הדברים.

אהרן נחמיאס (המערך):

חברת הכנסת גאולה כהן, ברשותך, שני פסוקים: האחד, "מה טבו אהליך יעקב משכנתך ישראל"; השני, "ויהי כישרון מלך בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל".

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני חושב שבוה כדאי היה שחסימי את נאומך.

גאולה כהן (התחיה):

תודה רבה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחברת הכנסת גאולה כהן. אחרון המשתתפים באותו נושא — חבר הכנסת יהודה בן-מאיר.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

ארוני היושכר-ראש, כנסת נכבדה, תרבות מעוררת תמיד עניין רב. תרבות מעוררת בעם ובכנסת רגשות חזקים, ולפעמים

שבת וייס (המערך):

אולי הכוונה לאינשטיין, לפריד ולמרקס, שהם כידוע "גויים"?

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

אינני מדבר על שירה, אינני מדבר על קונצרט. יש מוסיקה במזרח ובמערב. מוסיקה היא ענין של טעם, אבל מה היא תרבות לעומק? תרבות לעומק איננה קונצרט, גם לא סיפור, אלא הם גיוני תרבות. תרבות, כאשר אתה מדבר על תרבות עילית, תרבות שלטת, היא משהו עמוק יותר. תרבות היא מה שבונה את האדם, היא מה שבונה את החברה. תרבות צריכה להיות רעיון של בניית אדם מוסרי ועשיית הישר והטוב בעיני ה'. זו הנקודה המרכזית.

צד ל, צד לי מאוד שאותו אדם עשה את השגיאה הגדולה שבה רבים מאתנו עושים, ע"פ הפסוק "את כרמי שלי לא נטחתי". מה אתה הולך לרעות בשדות זרים, מה אתה מחפש את התרבות שמה? המאחד אותנו הוא התרבות היהודית הנפלאה, שאין דומה לה בערכי המוסר שלה.

חז"ל אמרו: "חוכמה בגויים תאמין, תורה בגויים אל תאמין". והחוכמה מקיפה הרבה דברים. חוכמה היא טכנולוגיה, היא יכולה להיות גם סימפוניה חשובה. חוכמה היא דבר חשוב. אבל התורה היא יסוד חיים, התורה היא צדק, התורה היא מוסר, התורה היא חוקו המוסרי של הקדוש-ברוך-הוא. איזה ערך יש לאותה תרבות הומניסטית — אמרה זאת חברת הכנסת גאלה כהן — שמשנה להוציא מאתנו את אלוקים? אבוי לנו, לאן גניע עד אותה תרבות. ואני חוזר שוב על מה שאמרתי — ואשר עליו אמר חבר הכנסת רובינשטיין, שלא הייתי צריך לומר אותו — התרבות ההומניסטית הגבוהה היא שהביאה לדכאן, לאושוויץ ולטרבלינקה, בשם ההומניזם. זו התרבות ההומניסטית, שאין עמה אלוקים.

בימים האחרונים, עקב אירוע טרגי, שכרעג אינני רוצה להזכירו, דובר הרבה על חברות. ראינו דברים קשים, כאשר אדם מרגיש שחבריו נוטשים אותו. ביום שישי בבית-הכנסת אמר לי משהו דבר נכון: אדם שבעולמו אין לו אלוקים, אלא רק חברים, כאשר החברים אינם, חלילה — הוא נשאר בלי כלום. אבל אדם שיש לו גם אלוקים, יודע שחברות היא חשובה, אבל מעל לחברות יש לו אלוקים. יש לו גם חברים, אבל אם חלילה לחברים נוטשים אותו, יש לו עוד משהו. וזו הטרגדיה האמיתית, הרצון לקחת מהעם הזה — העם שנחנך את האמונה באלוים לכל העולם — את אלוקים, בדיבורים כפלים, בדברי הכל על התרבות המערבית העילית, השלטת, כאשר בני תרבות המערב עצמם כבר מכינים עד כמה תרבותם רדודה. הם כבר מכינים לאן היא מובילה, הם כבר עומדים ותוהים לאיזה שפל עוד יכולה אותה תרבות מערבית להגיע, לאן היא יכולה להביא את האנושות, ולאן יכול להביא את האנושות אותו הומניזם כביכול.

אין תורת חיים כעולם שהדגישה את חשיבות האדם כמו היהדות. ולא נכתב בעולם דבר יפה יותר ממאמר חז"ל פשוט במסכת סנהדרין: למה נברא אדם יחיד? כדי ללמדך שכל המקיים נפש אחת כאילו קיים עולם מלא. למה נברא אדם יחיד, מדוע הקדוש-ברוך-הוא ברא רק את האדם הראשון, הלא יכול היה לברוא כבת אחת מאות ואילפי אנשים? — אולם, כפי שאו האדם הראשון היה כל העולם, כך כל אדם הוא עולם ומלואו. לא נכתב ולא יכתב בעולם דבר המדגיש יותר את חשיבות האדם. אבל היהדות ידעה שגם האדם צריך לדעת שהוא איננו הכול. יש משהו מעליו, ואם אין משהו מעליו, הוא יכול להגיע לשחיתות, לשפל ולהידרדרות הגדולה ביותר.

כמאמר מערכת ואמר, שהתרבות המערבית, הלא-יהודית, זאת תרבות עילית. בן-תרבות, הוא אמר, צריך לאמץ את התרבות השלטת. עצם המושג הזה הוא תרתי דסתרי. זה לא מושג כל כך תרבותי. התרבות השלטת זו התרבות המערבית. "פה קבור הכלב", כפי שאומרים, כאן טמון העניין. ועל נושא זה מן הראוי לקיים דיון בכנסת. על זה אולי יש ויכוח בינינו. לפני זמן מה התנהל ויכוח על התרבות, הוויכוח הזה פריך בכל חריפותו. מן הראוי לחזור עליו שוב ושוב.

מדוע אנחנו צריכים לדעת בשדות זרים? מדוע צריך לקום יהודי במדינת ישראל, במדינה היהודית העצמאית — בן לתרבות היהודית המופלאה, בן למורשת הנצח, בן לעם שהקנה לעולם אותם מושגים, שאותו עולם לא-יהודי כקושי הצליח לאמץ ולהבין חלק מהם — ולהתכחש לתרבותו? הוא צריך להתכחש לה מתוך אותו רגש נתינות עצמית, נתינות הקיימת בקרב חלקים גדולים שגמיעה לפעמים עד כדי שנאה עצמית, ולומר: לא, חלילה, הוא לא התכוון לתרבות היהודית, הוא התכוון לתרבות הלא-יהודית המערבית. זו התרבות השלטת, זו תרבות העילית? איזו תרבות עילית היא התרבות המערבית מול התרבות היהודית? המוסר שלהם? האם הוא אינו מתכוון כנעשה בעולם? מה היא תרבות? מי הוא בן-תרבות? היהדות אמרה מה היא כל מטרת התורה — לצרף את האדם במצוות, שאדם יהיה אדם, שידע ללכת בדרך הישר — "ועשית הישר והטוב כעני ה'". זו המצווה — "ועשית הישר והטוב", "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוהיך". זו תרבות, זו דרך חיים לכנות בה אדם מוסרי.

האם אנו צריכים להסתכל הרבה בעולמו המערבי, שאותו מחנך כה מתרפק עליו — ואני יכול לתאר לעצמי שבלבו אולי הוא מצטער שאינו יכול להיות בן תרבות המערב ממש. אלא הוא צריך להיות בן התרבות היהודית, שצריך לאמץ את התרבות הזאת, הוא ודאי מצטער על כך בלבו — ואני אומר זאת כפסיכולוג, ואל תצחקו, כי יש רבים שבמודע או שלא במודע אומרים: חבל שלא יכולתי להיות שייך אורגנית לאותה תרבות —

שבת וייס (המערך):
ישר מדבאר.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

נכון, אני לא רציתי לומר את זה, חבר הכנסת וייס, כי אמרתי את זה קודם בדיון וחבר הכנסת רובינשטיין תקף אותי על כך. אבל עוד אדבר על זה.

האם צריך להסתכל הרבה בעולם שלנו — ואינני צריך להזכיר את דכאן, על כל הכאב שהזכר מעורר בנו — כדי לדעת מה קורה בו? חבר הכנסת וייס, אני נולדתי בתקופת השואה וגדלתי אחרי השואה. קראתי הרבה על השואה. ובאותה תקופה חשבנו: איזה עולם אכזר, מה שהוא עשה לעם היהודי. מכובן, אין את ורע לשואה, אבל העולם מתאכזר לא רק ליהודים, הוא מתאכזר לכל אחד. העולם בנוי כולו על אכזריות, על הירפך מהמוסר. האם צריך להסתובב הרבה בעולם המערבי כדי לראות לאיזו דרגת מוסר הוא הגיע? כמה רחוק הוא עדיין מהאלמנטים היסודיים של מוסר היהדות.

זו התרבות שד"ר רשף מתרפק עליה כל כך? והוא איננו היחיד בתוכנו. אותו רגש נתינות, אותו "מה יפית" בפני תרבות המערב, בפני הספרות והשירה שלה, קיימים בקרב חלקים גדולים בתוכנו. ואולם אין לנו מה להבטיח בספרות היהודית ובשירה היהודית. הרי גדולי הסופרים והפילוסופים באו מן היהדות, כאשר בני אותה תרבות עוד טיפסו על העצים ולא ידעו קרוא וכתוב.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

זו עובדה. חבר הכנסת סבג, שאלת וקיבלת תשובה. חבל להיכנס לזה.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלוריה-תעסה:

אני שמחה שאתה מתפלל על כך. חבר הכנסת סבג, אני באמת חושבת, שכבר הגענו לבגרות, והיום איננו עוסקים בדברים האלה, וכולנו צריכים להיות מאושרים על כך. גם לא מסלקים סטודנט מלימודיו עקב כל מיני דברים. לא מסלקים מלימודים. מתווכחים, מעושים, עושים הכול — אבל לא מסלקים מלימודים. הוא הדין עם הד"ר רשף.

שנית, אני באמת חושבת שהוא קיבל את שלו. אבל אין לטייח את הדברים ולומר שזאת היתה פליטת פה. רבותי, זו לא היתה פליטת פה. כך הוא חושב, ייתכן שכך הוא גם מרגיש, והוא איננו עדי. את רוב דברי כתבתי במאמר ב"מעריב" של שבת, ואינני רוצה לחזור על כל מה שאמרתי. אבל זו איננה דעת יחיד. ולא נצדק אם נטייח את הדברים ונגיד שזאת היתה פליטת פה. זה הדבר הקל ביותר. חז"ל כבר אמרו: "אין אדם רואה אלא מהרהורי לבו". לכן, במקום להתווכח ולומר שזה נאמר מתוך פיו, או שזאת היתה פליטת פה, הכה באמת נזכר על הנושא הזה "בחדל בתך הקטנה", כלי שום פחד. כבר התבגרנו, והיום זה לא יכול להשפיע עלינו לרעה.

אני גם רוצה לומר, שאינני באה בטענות אל הממשלות הקודמות; אינני חושבת שנעשו כאן דברים בודד, ואמרתי זאת כמה פעמים מעל הדוכן הזה. זו היתה צמיחה של חברה. וכצמיחה, בילדות, נעשות הרבה מאוד טעויות והרבה מאוד שגיאות. לפעמים תוך חיבוק חזק עושים דברים לא טובים. אינני אומרת חלילה חיבוק דב; לפעמים גם אמא טובה, מרוב חיבוקים, מועכת קצת את הרגל או היד של תינוקה. ואז התינוק קצת כוכה, אבל חושבים שזה מסיבות אחרות. לכן אני אומרת: אשורנו שהגענו לזה שאנחנו יכולים לדבר על זה נכונה, בצורה מבוגרת, חשופה, שטוחה, ולהסיק מסקנות.

אני רוצה להביא לדוגמה דברים שאמרה גולדה מאיר ז"ל, שוודאי לא היו לה כוונות רעות. באחד הפרקים כתוב, שכשאמרו לה שמגיע גל גדול של עלייה, היא אמרה: "טוב מאוד, נביא אותם הנה ופה נעשה מהם כני אדם". השיב לה כן-שיחה מינית וביה: "גברתי, אני מכיר שם ראש משפחה אחד, שיודע את כל הרמכים בעל-פה; האת תעשי ממנו כן-אדם?" ובכן זה לא היה רוע לב, זה היה — — —

אורי סבג (המערך):
איפה זה כתוב?

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלוריה-תעסה:
האם אתה מתאר לך שאקרא דבר שאני המצאתי אותו?

אורי סבג (המערך):
אינני מתאר לי שום דבר, אני רק רוצה לדעת איפה זה כתוב.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלוריה-תעסה:
אתן לך את הכתובים אחר כך.

אורי סבג (המערך):
עכשיו.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלוריה-תעסה:
הנה לי, אם באמת אינך יכול להשלים עם זה. קודם נתתי לך מחמאה, אשירך שאינך מאמין. אבל אני אומרת לך: היו דברים מעולם. ומייד אומר לך מאיפה אני מצטטת.

לכן, אדוני היושב-ראש, אנחנו צריכים לדון לא בדבריו של אותו מחנך, אשר היו רק ביטוי טפל, אלא אנו צריכים לדון בצורך להפסיק את הרעיה בשדות זרים, את הרדיפה אחרי הפטה-מורנגה של תרבות מערבית עילית, ולחזור לשורשים, לתרבות היהודית המופלאה של כולנו, שהיא סס חיינו ורק בזכותה הגענו עד הלום. ובה, ורק בה, טמון עתידה של מדינת ישראל.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

רשות הדיבור לתשובה לסגנית שר החינוך והתרבות.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלוריה-תעסה:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושבת שרובנו כאן, אם לא כולנו, תמימי דעים עם הקו המאפיין את דברי הנואמים שקדמו לי. בקשר לאותו מורה-מחנך הד"ר רשף. באמת, יש לי רחמים על האדם. אני חושבת שאת שלו הוא כבר קיבל. אני בין המתנגדים להעששת, להדחתו או לכל דבר אחר, ושמענו כאן כל מיני דעות על כך. אני חושבת שיש לקרוא אותו לסדר, לשוחח איתו, לדון ולהתווכח, אבל בשום פנים ואופן אין להדיח אותו ממשרתו. אני חושבת שעברו הזמנים שבגלל דעות דורפים אנשים ואין נותנים להם מקום עבודה או אפשרות להמשיך בלימודיהם. ואני רואי שלא אתן יד לזה, ובמקום שאני נמצאת עכשיו — אולי אוכל להשפיע בכדאי זה.

יהודה כן-מאיר (חזית דתית לאומית):

זה לא הוצע.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת כן-מאיר, לא שמעת מה שסגנית השר אמרה.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלוריה-תעסה:

אני קצת יודעת מה התרחש במשרד. הובעו דעות, זה גם יצא לעיתונות. אינני מגלה כאן סודות.

אורי סבג (המערך):

נברתי סגנית השר, אולי תיגיד לי מתי דרפו אנשים בגלל דעותיהם?

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלוריה-תעסה:

אומר לך: דרפו את זאת העומדת כאן, אם אתה רוצה לשמוע את הסיפור. שאחר כך אתה העיתונאים שישב ביציע — היום הוא איננו כאן — — —

היור"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת סבג, את עכבר הגאמן דרפו. אם שאלת, אני מוכרח לענות.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלוריה-תעסה:

חבר הכנסת סבג, שאלת אותי שאלה, ואני רוצה לומר לך שבאחד הדיונים שלנו ישב עיתונאי ידוע, מוזקן, שמכל הנאום שלי קלט רק את המשפט הזה, ועל זה הוא כתב מאמר. ניחא, אפילו לא הגבתי, אם כי אמרו לי להגיב. אני שואלת אותך: האם אתה עולה חדרש בארץ? מתי עלית לארץ?

אורי סבג (המערך):

לפני שלושים ושלוש שנים.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלוריה-תעסה:

אז אני יכולה לומר שבשנת 1949, זו העומדת כאן עכשיו ומדברת סולקה מסמינר בשל דעותיה. ומולי יש כאן עוד אחת.

שבח וייס (המערך):

יחזק שדה טען שהוא סולק מצה"ל בגלל השקפותיו הפוליטיות. זה לא נעים, אבל זו עובדה.

חמי ו"ל — שבאו האחר מן המזרח והאחר מן המערב — היה השפה המשותפת שהיתה להם. כשהם ישובו ודנו בסוגיה כלשהי, בתלמוד או במשנה, היתה להם שפה משותפת. שניהם לא הלכו לקונצרט. האם בגלל זה הם לא היו תרבותיים? האם חשבת פעם שאבי אינו תרבותי?

אם כן, אני חושבת שהיה פה עיוות, אבל רבים מאתנו גדלו על העיוות הזה. ואיני אוהבת שבאים כאן ואומרים: זה לא כך. זה כך. כך היה בחינוך שלנו. כך למדתי בבית-הספר היסודי: לא למדתי דבר על קהילות המזרח. הרמב"ם "תפס" עד לפני כמה שנים אולי שנים-שלושה עמודים בכל ספר היסטוריה וכמעט כל איש רוח אחר "תפס" יותר מקום מזה. אז הבה נאמר: היתה טעות בתפיסה, לא ירדו לעומק הבעיה, ונוצר עיוות.

אבל אנחנו צעירים, אנחנו כונים עם, ויש לנו די זמן. אני חושבת שכולנו תמימי דעים שאין להתנגח ואין להתנחץ, כי בסיכומי של דבר, אנחנו בני אותו אב, שכאן חירפו אותו וגידיפו אותו, ובאמת איני לאוונגיסט ששמעו ואוי לפה שכן דיבר. אני חושבת, שזאת היתה רדידות, מחשבה שדופה, אילו הוא היה לוקח פרק בסיפור המקראי, אם של הרופסור אדר, אם של לאה גולדברג ואם של נחמה לייבוז'ין, אולי היה מחכים, אבל הוא חושב שהוא לו כך חכם שהוא כבר אינו צריך ללמוד ולקבל הערות, ויבושם לו. כדבר אחד אני שמחה: שהוא אינו עוסק בהוראה. זה באמת דבר גדול מאוד.

הזכרתי כאן את ארץ-ישראל, את בבל, את מצרים ואת ספרד שהיו ערש התרבות היהודית. אילו נוסדה מדינת ישראל ב"1248, לא היו מדברים כלל על תרבות אשכנזית ועל תרבות-אינטיינודעת-מה: היו מדברים על תרבות יהודית, ויהדות המזרח ויהדות שבאירופה היו מכלול אחד שלם, אולי פרט לשפה.

אני שמחה לומר, שמערכת החינוך נותנת כיום את דעתה לעניין זה יותר מבעבר. מה שנעשה איננו מספיק, כי לכתוב ספרי היסטוריה — זה לא כל כך פשוט. אבל נעשים דברים. הערתי גם את ההערה שלי: אסור שאלה יהיו נספחים לספר ההיסטוריה, אלא פרקים בתוך ספר ההיסטוריה, בתוך ספר הלימוד. יהיו פרקים על תרבות יהדות המזרח, על גדולי הרוח ועל כל מנהיגיהן של קהילות יהודי המזרח.

אני רוצה לסיים את דברי ולומר: יהדות המזרח, שלא עברה את האמנציפציה מצד אחד וגם לא את ההתבוללות מצד שני — בכל אופן לא באותה עוצמה של יהדות המערב ברובד מסוים שלה, שם לא פרצה את תומות העיירה — גדלה ופרחה בה התרבות היהודית השורשית, וזאת אפשר לראות דווקא בתוספות ובשרות — שאלות ותשובות, ביקרתי בכר-אילן, והם אמרו לי שכיום הם עוסקים במחשב בכל השו"ת של קהילות ישראל. ביקשתי שו"ת מביאליסטוק וביקשתי שו"ת מצנעא על אותו נושא. אני רוצה לומר לכם: פשוט מרגש לראות כמה עסקו אנשים, איזה יופי, איזה אחדות דעים. כאן אפשר לראות איך הרמב"ם קישר בין יהדות המזרח לבין יהדות המערב. לכן, למה אנחנו מתעסקים כאן באותו מחנך ששנה וטעה, כיוון שהוא חונך כך? באמת, איני רוצה שמטיח את העניינים, אבל שני דורות חונכו כך כאן. מפני שהיתה תפיסה מעוותת של כל הנושא.

אמרו כאן: מאז ומתמיד היו שנים-עשר בנים ליעקב, שנים-עשר שבטים, וכבר אז, לפני כשלושת אלפים שנה, היה שבט שאמר "סבולת" ולא "שבולת", לכן בואו נלמד את המקורות.

אורי סגב (המערך):

את מתייחסת לגולדה מאיר. מתי זה נאמר?

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלזר-העסה:

אתן לך את זה. ראינו גם את דוד הכהן ו"ל. שאמר זאת בצורה עדינה ביותר: לא הכרנו, לא ירדנו לסוף הבעיה. וזאת האמת לאמיתה.

היה עוד דבר. אני יכולה לומר, שאני — ככת למשפחת עולים — עברתי את החוויה הזאת עם כוא העלייה, ואנחנו 50 שנה כארץ. ראיתי את זה וחזיתי את זה. ואיני יכולה לומר שאני קופחתי. אני מודה ומתוודה: אני לא קופחתי בגלל המוצא התימני שלי; אבל בגלל הפוליטיקה — קופחתי.

ארנן נחמיאס (המערך):

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלזר-העסה:

אני מדברת על עצמי. אבל כשעברתי עם ילדי עולים ראיתי את הדברים האלה בעליל. ב"1954 היה כנס של עליית הנוער, שבו דנו האם להמשיך את עליית הנוער ממרוקו. והיו דברים קשים. הילדים הגיעו כנראה מהכפרים או משכונות מצוקה, ובאמת היה זה נוצר שלא היה קל לעבוד אתו. בני 15 — 16 עוד לא ידעו צרפתית כדבעי, ועברתי ודאי שלא ידעו, ולכן היה קשה. והיה דיון בשאלה זו. משהו קם ואמר: אני איני יכול לשאת את המוסיקה הערבית. לא היו אז טרנזיסטורים, היה דיון. אז מה? הוא באמת לא סבל את זה. אני הייתי אז הצעירה בין כל המחנכים שם. אז אולי היה זה הנאום הראשון שלי. אמרתי לו במלים אלו: אולי זאת המוסיקה שהוא זוכר מבית אביו ואמו; אולי במוסיקה הזאת הוא גילה את שיר הערש שאמא שלו שרה לו. אז מה? הוא אוהב את זה, אתה אוהב דבר אחר. אז לא ירדתי עד לחקר הבעיה. אבל התעמקתי והתעמקתי בנושא עליית הנוער, עברתי אתם עשרים-וחמש שנים, ואני מכירה את הוריקונים מן הצד הזה ומן הצד הזה. משה קול, שהיה אז ראש עליית הנוער, לחץ את ידי על התשובה שנתיי.

בינתיים התבגרנו, אנחנו כבר בני 35, ואנחנו יכולים לרדן בנושא הזה. לא אכנס לדברים שנאמרו כאן. חברים דיברו על תרבות עלית ועל תרבות אשכנזית. אלה הם באמת מונחים מעוותים, משהו אחר יצק אולי את השמות האלה. זה אינו מחייב אותנו לקבל את המשמעותות ואת התכנים, גם לא את השמות. השמות האלה מעוותים, ואסור לנו לאמץ אותם.

ובכלל, מי יכול לומר מהי תרבות נחיתה ומהי תרבות עלית? לדעתי, כל זמן שאין אמות-מידה אובייקטיביות או עקרונות אובייקטיביים מדויקים — אם אפשר בכלל למדוד — אז אין בכלל אפשר לדבר על כך? אין אנשים שהם אנשי תח-תרבות. כל תרבות היא תרבות לעצמה. ולא אני ולא הוא נמדדו את התרבות בפלס כלשהו.

אבל כשאני מדברת על התרבות היהודית — תרבות יהדות המזרח ותרבות יהדות המערב, קרי אירופה: נעזוב עכשיו את ארצות-הברית — משתר ילדותנו ועד היום היה תרבות זו היא אותה תרבות. התנ"ך, המשנה, התלמוד, ה"שולחן ערוך", כל התוספות וכל השו"ת למיניהם, מכל הקהילות, הם הם התרבות האמיתית שלנו, הם התרבות השורשית. השאר זו תוספת זה נופך, זה לא העיקר, ולא זה מה ששימר אותנו. הדברים נאמרו כאן, איני רוצה לחזור עליהם.

ובכן, זו התרבות היסודית, זו התרבות היהודית שאנחנו מדברים עליה. אני רוצה לומר לכם, שהקשר בין אבי ו"ל לבין

צריכה בהכרח להיגדר לוויכוח רק בגלל תגובה רגשית כזאת או כזאת של חבר כנסת כזה או כזה. הנושא, עם כל חשיבותו, עלה על במה מרכזית והטיפול בו במקום היה נכון.

אמנון לין (המערך):
אתה צודק לגמרי.

שבח וייס (המערך):
הרי זה נושא מסעיר, זה נושא ששבגללו אפשר, בלי כל קושי, להפוך את כל הכנסת לכמת סערה אחת גדולה, והכול — משום שאיזה יועץ חינוכי באיזה מקום אמר מה שאמר. לשם מה?

זאת, אגב, אחת הסיבות שכללן נמנעתי מלהעלות את הנושא כהצעה לסדרהיום, אף שאני עוסק בסוגיה זאת שנים, ופרסמתי ספרים מספר בנושאים אלה — אחד מהם אפילו נקרא "עם ועדה". הוא פורסם בשנת 1974 ועוסק בשאלה הזאת. יש לי מה לומר בנושא הזה. איננו צריכים לעסוק בזה כל כך הרבה, דווקא משום שהדברים מסתדרים, והם מסתדרים.

אגב כך, אני מבקש להעיר הערות אחדות: כל המיתולוגיה של תרבות המערב מול תרבות המזרח במדינת ישראל צריכה סיווג ובדיקה עניינית. רוב הציונים שהגיעו לכאן מאירופה חיפשו ביטויי יצירה תרבותית מזרחית, והם עשו הסבה עצמית מתרבות לתרבות. ראובן ראובן, ליד רומניה, בא לכאן וציר ציורים מזרח-תיכוניים מקסימים, שנתנו ביטוי פנומנלי לייחוד של אותם היותים שאת דרכם עליהם, של אותה שמש מיוחדת, של אותו נוף צפתי. משה וילנסקי יליד רוסיה בא לכאן, ובאחד, נטייה טבעית נסחף כמעוף של יצירה מוסיקלית מקומית, אזורית, שתיתן ביטוי לאזור הזה. ואני יכול לעבור ולסקור כך תחום אחר תחום. אנשי הספרות חידשו כאן את השפה העברית, לא את הלטינית ולא את האנגלית ולא את הפולנית — גם זו שפה אירופית חשובה — ובלהט הוויכוח והעיונות נשכחו עובדות אלה.

חלק חשוב מאוד של התרבות שנוצרת כאן היא תרבות יהודית, ישראלית, שיש לה כסיסים ומקורות מגוונים וריבים, וריבים מאוד מהם קשורים לאזור הזה, לזיכרונות העבר מן האזור הזה, לטבע, ולצבע ולצליל ולמכלול הרב-ערכי שהתקדם כאן בלי הכוונה. הדבר הזה התרחש כמעט באופן אוורגי.

האם צריך עוד פעם לקיים דיון על כך ככנסת? האם צריך להגיע לידי יריבות מלאכותית, ובתחום הפוליטי?

הי"ר מ' כהן-אבידן:
חבר הכנסת וייס, בשבילך — אין זו הצעה לסדרהיום. בשבילך זו הצעה אחרת. יש לך חמש דקות. עברת אותן מזמן. אני חייב להעיר לך.

שבח וייס (המערך):
מאחר שאני מציע שלא יהיה דיון בנושא הזה, אין זה הוגן שאני אנצל את הזמן מעבר לדיון עצמו.

חברים יקרים, יש לנו הרבה מאוד הזדמנויות לעסוק בסוגיות האלה. לא צריך לחפש סיבות מלאכותיות לעניין זה. אנחנו בתהליך של אינטגרציה ושל הכנה הרדית טובה הרבה יותר מכפי שנוהגים לתאר. אין צורך לחפש ריב ומדון בנושא זה.

לפיכך, אני פונה אל סגנית שר החינוך ואל המציעים עצמם. חברת הכנסת סגנית שר החינוך, אני פונה אליך ואל המציעים עצמם. הם העלו את הנושא, הם כיטאו את דעתם,

שבח וייס (המערך):
עכשיו — גם הליטאים.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלור-תעסה:
כן, אני יודעת שספיר היה אומר חידק במקום שוורק: "אצלנו", יש "ליטבקים" יש אתרים, ויש הבל בביטוי של אותיות מסורמות.

הי"ר מ' כהן-אבידן:
חבר הכנסת וייס, לגבי הצד"י — היה לנו ויכוח, אבל לא כסמ"ך, זה ההבדל הגדול. אתה טועית.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלור-תעסה:
אם מדברים על דקדוק: אתה יודעת שחמי היה אומר "ויסים", ואבי היה אומר ויטים בתי"ו רפוייה, אבל אלה הם אותם ויטים.

וכאן אני רוצה לומר לכם: לא צריך לעשות טעמי מקרא אחרים. אני יודעת שבמדרשיית "נעם", בנתיבי-מאיר וגם ב"נחלים", נותנים לכל העדות לקרוא פרק ממגילת אסתר. זה יפה, זה שימור המסורת.

ואסיים כמה שתמיד הייתי אומרת למחנכים: לא עוד כור היתוך. לא, בשום פנים ואופן. כי בכור היתוך נצרפות כל המתכות השונות ונוצרת מתכת אחת, ובתהליך הזה נצרכים ונשרפים ומאבדים את הייחוד. לא כור היתוך, אלא פסיפס, או שדה פרחים, כל אחד עם ריחו וצבעו, אבל כולם יחד מהווים גן יפה. לברכתה של המסורת שלנו, של התרבות שלנו, אנחנו רוצים אחדות, אבל לא אחידות. כל אחד והייחוד שלו.

אני חושבת שהנושא הזה ראוי להיות נדון במליאה.

אהרן נחמיאס (המערך):
"עזרי צפון וכואי תימן".

הי"ר מ' כהן-אבידן:
תודה לסגנית שר החינוך והתרבות. בבקשה, חבר הכנסת שבת וייס, חשכתי שאם סגנית השר אימרת שיש לקיים דיון במליאה, זה עונה על הכול מעל ומעבר למצופה.

שבח וייס (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה להציע — אולי, להפתעת אדוני היושב-ראש וחברי — להוריד את שלושת הנושאים הללו-מסדרהיום, ולא כדי לכבוש כאן זכות לרשות דיבור. אני נהנה משפע אפשרויות של רשות דיבור במליאה, ולא זו הסיבה. אני מעיר את ההערה הזאת, כי מדי פעם אנחנו נזקקים גם לטפול כזה, אבל לא זאת כוונתי.

כאופן מודע אני מבקש להוריד את הנושא מסדרהיום. לא ייתכן שכל התבטאות בלתי חשובה של אנשים מהשורה תעלה כאן לדיון ככנסת ותיהפך לבעיה לאומית. יש פה הפרזה רבה מאוד, אסימטריה ממדרגה ראשונה.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלור-תעסה:
סליחה, חבר הכנסת שבח וייס, אפשר לשנות את השם: דיון על נושא התרבות.

שבח וייס (המערך):
הרי נקודת המוצא שלי מהותית כמו נקודת המוצא של הדוברים, ובעיקר של סגנית שר החינוך והתרבות, אבל אני רוצה לעסוק כאן באמת בעניין הפרלמנטרי המובהק: אנחנו מעניקים יותר מדי קרדיט לכל מיני דוברים בלתי חשובים בנושאים שונים ומשונים. צריך להעניק לכנסת את הממד האצילי שהיא ראויה לו כטיפול בסוגיות השונות, והיא איננה

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
מספק אותי מה שהיה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
אינני רוצה להסתכן עם חבר הכנסת יעקב גיל. הוא ביקש לקיים דיון.

שושנה ארבל-אלמזלניו (המערך):
הוא העלה הצעה — הוא צריך להיות נוכח באולם.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
נעמיד את הצעתו להצבעה, ואפשר להצביע נגדה. אני מצטער. אני חייב לנהוג לפי התקנון. הוא איננו כאן, ואני צריך לפעול. הצביעו. יהיה רוב ומיעוט. אינני מעמיד להצבעה את הצעותיהם של חברת הכנסת גאולה כהן ושל חבר הכנסת יהודה בן-מאיר. הם מקבלים את הצעתו של חבר הכנסת שבת וייס. היות שחבר הכנסת גיל איננו באולם, אני מעמיד את הצעתו להצבעה.

ה צ ב ע

בעד ההצעה לכלול את הנושא
שהעלה חבר הכנסת י' גיל
בסדר-היום — אין

בעד ההצעה שלא לכלול את
הנושא שהעלה חבר הכנסת
י' גיל בסדר-היום — רוב

ההצעה שלא לכלול את הנושא שהעלה חבר
הכנסת י' גיל בסדר-היום נתקבלה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
ובכן, הנושא הזה לא ייכלל בסדר-היום של הכנסת.

ח. הצעת חוק למניעת גזענות ואפליה, התשמ"ב — 1982* (הצעתם של קבוצת חברי כנסת)

אלטרנטיבה לחוק אשר ימנע במפורש אפליה מכל סוג שהוא
בין אזרח לאזרח או בין קבוצה לקבוצה.

הצעת החוק שלנו גם לא באה לשלול ממישהו את חופש
הדיבור או להגביל את חירות הפרט. הצעת החוק הזו היא
כמעט העתק של חוק צרפתי, שמטרתו למנוע תופעות של
אפליה ושל גזענות.

והנה, על אף קיומו של החוק הזה, רק ביום שני שעבר
הופיע אזרח צרפתי העומד בראש ארגון גזעני בטלוויזיה
הצרפתית במשך כשעה — וחזו בתוכנית הזו כ-16 מיליון איש
— והחוק הקיים נגד גזענות לא שלל מהאיש הזה את חופש
הדיבור וההתבטאות; וכפי שהוא לא שלל חירויות אלו, גם
הצעת החוק שלנו לא תשלול מאנשים מסוגו של אלכס
התקשורת, אם כן, חופש הדיבור יהיה קיים, ותוכנו של הדיבור
יעיד על האיש הנושא אותו, ולא יותר מזה; אך החוק ימנע
בהחלט השתרושות ממוסדת של אפליה ושל גזענות.

ההצעה לא באה אלא לפרוע חוב מוסרי של מדינת ישראל
למגילת האו"ם ולאמנות שעל חלקן היא חתמה. את חלקן היא
אשררה ומחלקן האחר, לצערנו, היא התעלמה.

איש איש על-פי דרכו. אולי נסתפק בזה. מדוע נרשום בסדר-
יומנו נושא שיידון בעוד שנה, אולי בתקופת שיא של אחווה
בין-עדתית, על-מנת לצאת ידי חובת הריטואל הפרלמנטרי,
ואז נרדן שעתיים בנושא הזה? אני מציע להתאפק ולהוריד את
הנושא מסדר-היום.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
תודה לחבר הכנסת שבת וייס. לפנינו שתי הצעות, אחת
מהן — לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת.

סגנית שר החינוך והתרבות מ' גלזר-תעסה:
אני מקבלת את הצעתו של חבר הכנסת שבת וייס.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
השאלה היא האם חברי הכנסת האחרים מקבלים את
ההצעה. סגנית שר החינוך והתרבות, אני מצטער, את יכולה
לקבל את ההצעה של חבר הכנסת שבת וייס, אבל חברים
אחרים דרשו לקיים דיון. אני מוכרח לקיים הצבעה.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
אני מציע להסתפק בדיון הזה.

קריאה:
אולי אפשר להסתפק בדיון הזה?

היו"ר מ' כהן-אבידב:
אני מבקש שלא לעזור לי. אני שואל את חבר הכנסת יעקב
גיל. הוא איננו באולם. אני חייב לשאול אותו. אם הוא איננו —
אני חייב לערוך הצבעה.

מה דעתך, חברת הכנסת גאולה כהן?
גאולה כהן (התחיה):
אני מסתפקת במה שהיה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
חבר הכנסת יהודה בן-מאיר?

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אנו עובדים לנושא הבא — הצעת חוק למניעת גזענות
ואפליה, התשמ"ב — 1982, מאת קבוצת חברי כנסת. אקרא את
שמותיהם: חברי הכנסת אלעזר גרנות, מחמד ותד, דב זכין,
נפתלי פרד, יאיר צבן, אמרי רון וויקטור שם-טוב.

יביא את הצעת החוק חבר הכנסת מחמד ותד. בבקשה.

מחמד ותד (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק החתומה
על-ידי שבעה מחברי הכנסת איננה באה לנגח ולא לקנטר; היא
באה להשלים חוליה חסרה בחקיקה הישראלית, חוליה שלצד
חוקים קיימים היתה מונעת השתרושות אפליה ממוסדת במדינת
ישראל, אפליה הסותרת את לשונה ואת רוחה של מגילת
העצמאות.

חברי הכנסת יודעים ודאי שמגילת העצמאות, שיש בה
בשורה של שוויון מלא בלי הבדל כלשהו על רקע גזע, דת,
לאום ומין, אין לה מעמד חוקי. אין ספק שיש לה ערך מוסרי
וחשיבות מורלית, אך על-פיה אין מתקבלים פסקי-דין
בבתי-המשפט הישראליים, ועל כן אין היא יכולה להיות

מטרת ההצעה, מעבר להשלמת החוליה החסרה בחקיקה הישראלית, היא לתת באופן חד-משמעי אפשרות למערכת הישראלית, ובעיקר לכנסת ישראל, להסתייג מאותן תופעות של גזענות ואפליה, שהתרחבו לאחרונה.

כיצד נוכל להגשים את החוק, אם אומנם תתקבל הצעת החוק ותיהפך לחוק — ימים יגידו. בוודאי נלמד מניסיון של מדינות נאורות, כמו צרפת, אנגליה, בלגיה והולנד, אשר קיבלו חקיקה מהסוג הזה בהסתמך על אותה אמונה בין-לאומית לחיסול כל צורה של אפליה וגזענות.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

לאילו ועדה אתה מציע להעביר את הצעת החוק, חבר הכנסת ותד?

אמנון לין (המערך):

יש לי שאלה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני מבקש, חבר הכנסת ותד כבר עבר על הזמן שהוקצב לו.

אמנון לין (המערך):

שאלת הבהרה בלבד.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

בבקשה.

אמנון לין (המערך):

חבר הכנסת ותד, כסעיף ההגדרות אתה כותב: "דברים הגורמים ללעג, לשנאה, לאפליה, לאלימות" וכו' וכו'. האם אתה חושב שהיה כדאי לכלול כאן גם: דברים הגורמים ללעג, לשנאה לציונות?

מחמד ותד (המערך):

אין לי ספק שאין מטרת החוק להגן על קבוצת אתנית אחת ולהפקיד קבוצה אתנית אחרת.

אמנון לין (המערך):

מדוע זה לא נכתב?

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת צירלי ביטון, השואל היה חבר הכנסת אמנון לין והוא מקבל את החשובה.

מחמד ותד (המערך):

לא עסקנו בהגדרות לאומיות מפורשות. חבר הכנסת אמנון לין לא ימצא, למשל, את המלה "ערבי" בהצעת החוק, ואין כל סיבה שהוא ימצא בו את המלה "יהודי". אנחנו מתכוונים לכל אזרחי מדינת ישראל, והחוק הזה, אם יתקבל, יחול על כל מי שהסתה הזאת תכוא ממנו.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

לאילו ועדה אתה מציע להעביר את הצעת החוק?

מחמד ותד (המערך):

לועדת החוקה, חוק ומשפט, כמובן.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת ותד. אני מזמין את שר המשפטים להשיב.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק שהגיש

מדינת ישראל חתמה, למשל, על האמנה הבין-לאומית לחיסול כל צורה של אפליה גזענית, בשנת 1966, והיא חזרה ואשררה אותה בשנת 1979. מדינת ישראל חתמה על האמנה הבין-לאומית למניעת אפרטהייד ב-1973; לצערנו, מדינת ישראל עדיין לא אשררה את החתימה משנת 1973. מדינת ישראל עדיין לא חתמה על האמנה של זכויות אזרחיות ופוליטיות מ-1966. מדינת ישראל עדיין לא חתמה על האמנה בדבר זכויות כלכליות-סוציאליות מ-1966. מדינת ישראל עדיין לא חתמה על פרוטוקול חלופי לאמנה של זכויות אזרחיות ופוליטיות משנת 1966. כל הדברים האלה עדיין חסרים במערכת ההתחייבויות הישראליות הבין-לאומיות, וחסרונן רק מרגיש את חסרונה של החוליה בחקיקה הישראלית, האמורה למנוע כל צורה של אפליה וגזענות.

חברי הכנסת, קשה לי לנתק את הצעת החוק הזאת מהדיון שהתקיים לפני דקות אחדות וקדם להסכרת ההצעה. אך לפני דקות מספר עלו שלושה חברי הכנסת בזה אחר זה וגינו תופעה של התבטאות גזענית של אדם העובד במסד, וסגנית שר החינוך והתרבות גם היא מצאה את המלים המתאימות לגינוי אותה התבטאות אומללה. הפעם דובר על אפליה בין יהודים ליהודים. אך אנחנו מנוסים בזה, שבמשך שנים רבות גם עובדי המסד, עובדי ציבור, וגם אנשים פרטיים לא רק השמיעו התבטאויות נגד האוכלוסייה הערבית בישראל והתבטאו באופן גזעני, אלא גם ניסו להגשים הלכה למעשה מדיניות של אפליה על רקע של החלוקה הגזעית או האתנית של האוכלוסייה במדינת ישראל. אותם אנשים, כמו ישראל קניג, עובד משרד הפנים, —

תוציא יואד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

יש גורמים מישראל קניג.

שלמה הלל (המערך):

הוא אינו יכול להשיב לך.

מחמד ותד (המערך):

— ורבים אחרים לא שמעו דברי תוכחה ולא הושמעו כלפיהם דברי ביקורת לא רק על התבטאויותיהם אלא גם על ניסיונות מעשיים להגשים הלכה למעשה מדיניות של אפליה.

ייתכן מאוד, אדוני היושב-ראש, שלו היתה קיימת החוליה החסרה בנושא זה במערכת החקיקה הישראלית, אותם עובדי מדינה, המגשימים מדיניות של אפליה, לא היו מעזים לעשות זאת, ואם בכל זאת היו מעזים, ניתן היה להעמידם על מקומם.

נכון שבמערכת החקיקה הישראלית, בעיקר כחוק העונשין, קיימים סעיפים שונים המבטיחים אפשרות כלשהי לתבע את מי שיתגב בצורה בוטה ומפלה בין אזרח לאזרח, או מניסיונו יודעים אנו, שהאפשרות היא הפותחת, ואילו מבחינה מעשית כרוב ההודמנויות ניתן לחמוק מהעונש המובטח באותה מערכת חקיקה כחוק העונשין.

מה שאנחנו מציעים, אדוני היושב-ראש, מבוסס על שלוש נקודות מרכזיות. נקודה ראשונה: אנו מציעים שתהיה אפשרות להגדיר מהי הסתה, מהי גזענות ומהי אפליה. נכון שההגדרה הזאת אינה יכולה להיות חד-משמעית, אך במקרים רבים שבהם התנסינו עד עכשיו ניתן בהחלט לסווג הסתה וגזענות על-פי קריטריונים אלה.

הנקודה השנייה היא החובה של היועץ המשפטי, חובה תוך שיקול דעת — הדברים יכולים להישמע סותרים — להיות יזום בהגשת תביעות פליליות נגד מי שיעבור על החוק, ולצד זה גם האפשרות שארגונים וולונטריים, עמותות כנות שנתיים לפחות, יוכלו גם הם לעשות זאת.

חבר הכנסת ותד מבקשת לקבוע עבירה של הסתה נגד גזע, לאום, דת או עדה ולמנוע אפליה מטעם גורם רשמי או פרטי. המספקים שירות, כלפי אדם או קבוצת אנשים בשל השתייכותם לגזע, לאום וכיוצא באלה.

אני מבקש להגיד לחבר הכנסת ותד, שיש לי הבנה לרעיון ולכוונה שהוא בא לבטא בהגשת הצעת החוק, אבל מצד אחר אין הצדקה ואין צורך בהצעת חוק זו, וזאת על שום — — —

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אין אפליה והכול בסדר.

שר המשפטים מ' נסים:

וזאת על שום שבספר החוקים הישראלי קיימת עבירה של הסתה. אף-על-פי שאין הביטוי "הסתה גזעית, לאומית" מופיע, קיימת הוראה הכוללת הסתה גזעית. ההוראה נכללת בחוק העונשין, בסעיף 136, והעונש בגין עבירה זו הוא חמש שנות מאסר. אני מקווה שחבר הכנסת ותד וחבריו שהציעו את הצעת החוק לא התכוונו על-ידי הגשת הצעת החוק להקל בעונש ולהורידו מחמש שנים לשנתיים, כמצוץ על-ידם בהצעת החוק הזאת.

ביום 2 בפברואר 1979 נכנסה לתוקף לגבי ישראל האמנה הבינלאומית בעניין ביעורן של כל הצורות של אפליה גזעית. ברוחות ששלחו למסדרות האו"ם, בהתאם לסעיף 9 לאותה אמנה, נכללו הסעיפים שהוכרחו לעיל כהוראות המנוגעות אפליה גזעית. הוזכרה גם הצהרת העצמאות שלנו בעניין אי-גזענות וכיוצא בזה כנותנת כיוון כללי לעקרונות שלפיהם נבנה המשפט בישראל, הלא הפסיקה ניזונה מהצהרת העצמאות, וזאת אף שאין למגילה זו מעמד של חוק או חוקה. כמו כן הוזכרו ההוראות הללו בדותות בקשר להצעת חוק-יסוד: זכויות האדם והאזרח, הנדונה כעת בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת ועל הסעיף הנכלל בה בדבר מניעת אפליה גזעית.

אני מקווה מאוד, שבקרב נצליה להעביר בכנסת את הצעת חוק-יסוד: זכויות האדם והאזרח.

אני מקווה שמחר נעביר בכנסת חוק-יסוד אחר ונתקדם לקראת חקיקת חוקה למדינת ישראל.

מכל מקום, אני מבקש לומר לחבר הכנסת ותד ולחברי הכנסת, שאין זה מקובל ואין זה נכון לחוקק חוקים המטפלים פעם נוספת בעבירה שכבר מופיעה בספר החוקים. זוהי חקיקה פגומה, לא רצויה. היא יוצרת בעיות של פרשנות, קשיים בתכנון ההליך המשפטי, בפסיקה. כל חקיקה מיותרת יש בה יותר נזק מתועלת.

חבר הכנסת ותד מציע, שהיועץ המשפטי לממשלה יחריב להגיש כתבי אישום על עבירות מסוג זה. אני מבקש לומר, שזהו חידוש שלא ידעתי כמותו בחקיקה הישראלית, אולי גם בחקיקה העולמית. אינני מכיר בישראל חוק המחייב הגשת תביעה.

מחמד ותד (המערך):

אדוני היושב-ראש, ברשותך, בחוקה העולמית זה קיים.

שר המשפטים מ' נסים:

אמרתי שאולי בחקיקה העולמית, אני מדבר על החקיקה הישראלית. אין בחקיקה הישראלית חוק אחד כזה. אינני מכיר ואינני יודע, אני גם מאמין שזה לא היה קיים ולא יהיה קיים. חוק המחייב את היועץ המשפטי להגיש כתב אישום. זה נוגד את התפיסה המקובלת עלינו כאשר ליסודות ולשיקולים בהגשת כתבי אישום.

שלמה הלל (המערך):

בזה צורך כבוד השר, אבל זה מסוג החיקונים שאני חושב שבוועדה אפשר לטפל בהם.

שר המשפטים מ' נסים:

תיכף חשמע מה אני עומד לומר בנושא כולו.

אינני תומך — לא רק אני, אלא כל אנשי המקצוע — בחקיקה שאיננה מחדשת אלא יוצרת כפילות, והכפילות יוצרת בעיות.

אינני מזלזל בנושא שהעלה חבר הכנסת ותד, אם כי אינני תומך בכל דבריו.

לכן, לשם הקיצור, אני רוצה להציע הצעה לחבר הכנסת ותד. אמרתי שקיימת חקיקה ישראלית בנושאים הללו, אגב, היא קיימת גם, בתחום של מניעת אפליה בעיסוק. אני יכול לפרט. בחוק שירות התעסוקה קיימת הוראה, המבקשת למנוע אפליה גזעית. ההוראות של חוק שירות התעסוקה מסדירות את עניין התעסוקה לא רק בסקטור הציבורי אלא גם בסקטור הפרטי. הוראותיו מונעות אפליה בשוק העבודה במוכן הרחב ביותר. כמו כן התקבל בכנסת התשיעית חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, המונע אפליה בעניין מתן עבודה משיקולי מין. זה גם אחד הנושאים שהצעת החוק עוסקת בו.

גם כאשר לגורם פרטי — סעיף 28 לחוק הפיקוח על המצרכים והשירותים קובע איסור לסרב לעשות שירות ברפיקוח או להתנות מתן השירות התנאה כלשהי, פרט להתנאות שקבועות בחוק, סעיף 39 לחוק זה קובע, שהעובר על סעיף 28 עונשו מאסר חמש שנים או קנס. הקנס היום הוא בשיעור של כמה מיליוני שקלים.

רבותי חברי הכנסת, הוראות חוק קיימות. יש כיסוי לכביה. הצעה לחייב את היועץ המשפטי לממשלה להגיש כתבי אישום בכל אחד מהמקרים האלה היא הצעה לא קבילה, הנוגדת את חפיסתו המשפטית במדינת ישראל. אינני רוצה לדבר על שאר מדינות העולם.

אני מחשיב את הנושא שהעלה חבר הכנסת ותד. הממשלה — ואני בטוח שהכנסת — מתנגדת לאפליה גזעית, להסתה, לאפליה בעבודה. לפני כחודשים, כאשר עלה המקרה של נצרת-עלית, הכנסת כולה התאחדה בגינוי כל תופעה של אפליה. אינני רוצה להוריד את הסעיף הזה מסדר-היום. אני מציע לחבר הכנסת ותד — דיברתי אתו קודם על כך — להעביר את הנושא לוועדה להצעה לסדר-היום. נהגנו כך כמה פעמים בעבר. הנושא יידון, יבוא היועץ המשפטי לממשלה, ידבר על מדיניות התביעה, על הפרשנות — — —

ויקטור שטייט (המערך):

ההצעה היא להעביר את הנושא לוועדה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מה פתאום הצעה לסדר-היום? זאת הצעת חוק.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני השר מציע להעביר את הנושא כהצעה לסדר-היום, אבל לפנינו יש הצעת חוק ולא הצעה לסדר-היום.

שר המשפטים מ' נסים:

שמעתי, נדמה לי שגם קראתי אותה, ולא פעם אחת. אני יודע על מה אני מדבר. דיברתי עם חבר הכנסת ותד עוד לפני הדיון. אמרתי שאין מקום לחוק מיותר, מפני שיש חקיקה. אינני מזלזל בכביה, אני בעד דיון עליה.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

יגאל הורביץ (רפ"י — הרשימה הממלכתית):
אפשר.

הי"ר מ' כהן אבידב:

חבר הכנסת וירשובסקי, נא לאפשר לשר להשיב. חבר הכנסת טובי שאל שאלה, זכותו של השר להשיב עד תום.

שר המשפטים מ' נסים:

אינני רוצה להוריד מסדר־היום הצעה כזאת. לכן, אני מציע שהנושא יעבור — וזה אפשרי, עשינו זאת פעמים מספר עם כמה הצעות חוק של חבר הכנסת אמריון, של חבר הכנסת שלמה הלל ועוד כמה הצעות חוק — לוועדת החוקה, חוק ומשפט לדיון. שם הנושא מתלבן וגם מקבל חשומת לב ומיקוד. באים גם אנשי מקצוע ומביאים לידי ביטוי את ההשקפה ואת העשייה בתחומים הללו.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתה מציע זאת כי אין לך רוב.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב־ראש, לפי מה שדיברתי עם חבר הכנסת ותד לפני הדיון, אני מציע להעביר את הנושא לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת.

הי"ר מ' כהן אבידב:

תודה לשר המשפטים. אני חייב לשאול את המציע, חבר הכנסת ותד: האם אתה מסכים שהצעתך תועבר בצורה זו? בבקשה, וזכותך גם להשיב לשר המשפטים.

מחמד ותד (המערך):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אין לי צל של ספק שחברי ואני איננו מעוניינים לחטוף מהכנסת הצעת חוק, והנושא הוא הרבה יותר כבד מהשאלה של רוב מקרי בכיוון זה או זה. על כן, ביוזמתי ניגשתי לשר המשפטים, אומנם דקות אחדות לפני שהעליתי את ההצעה, ושאלתי לדעתו, ואכן הוא הציע שהנושא ידון. בינתיים התברר לי, שיש הבדל בין דיון בנושא ובין דיון בהצעת חוק.

שבח רייס (המערך):

ודאי, הבדל גדול מאוד.

מחמד ותד (המערך):

העברת הנושא, לא בהצעת חוק אלא כנושא, לוועדת החוקה, חוק ומשפט, צריך, להערכתי, לחייב את השר להסכים לכך, שהיסודות שבהצעת החוק שלנו ישולבו בהצעת החוק לזכויות האדם, שכבוד שר המשפטים דיבר עליה כנמצאת בתהליך של הכנה.

שר המשפטים מ' נסים:

ודאי, יש סעיף — — —

מחמד ותד (המערך):

אם כבוד השר התכוון לזה, חברי ואני נשמח לקבל את הצעתו. אם לא לזה הוא מתכוון, אנחנו נבקש הצבעה על הצעת החוק.

שבח רייס (המערך):

אפשר שאלה לסדר?

הי"ר מ' כהן אבידב:

רבותי, המחזנו רגע, בבקשה, חבר הכנסת גרנות.

אלעזר גרנות (המערך):

כבוד היושב־ראש, חברי הכנסת, אי־אפשר שיתחזקו כמקל כשני הקצוות.

אלעזר גרנות (המערך):

אפשר לנסות, אבל לא מוכרחים לזה. זה לא מצב כזה שמדובר כאן מתוך חולשה. אם שר המשפטים מסכים שהנושא יועבר בהמלצת מליאת הכנסת לוועדת החוקה, חוק ומשפט, וההמלצה תאמר שיש לשלב את האלמנטים שבאים בהצעת החוק הזאת בהצעת חוק זכויות האדם, ואתה הצעת, אדוני השר, שזה יועבר כהצעה לסדר־היום — או יש החלטות של הכנסת. אם זו הצעה של העברת נושא, זה יכול להיות בהמלצת הכנסת. לכן ההסכמה שלנו יכולה להיות בתנאי שזה מועבר בצורה אחת מן השתיים: או כהצעת חוק עם כל ההליכים לוועדה, או עם המלצה ברורה של הבית לכלול את הנושאים האלה בהצעת חוק זכויות האדם.

הי"ר מ' כהן אבידב:

תודה לחבר הכנסת גרנות. רשות הדיבור מהמקום לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב־ראש, כמי שהציע את הצעת חוק זכויות האדם, אני מבקש לומר לכנסת, שאין כל אפשרות לשלב את שתי ההצעות האלה, מהסיבה הפשוטה: הצעת חוק־יסוד: זכויות האדם היא חוק־יסוד קונסטיטוציוני שאינו מטיל כלל רכובות במישור של המשפט הפלילי, ואילו כאן מדובר כחוק רגיל שיש בצדו סנקציות פליליות. אינני רואה כל דרך לשלב את החוק האחד עם השני.

ברשותך, אדוני היושב־ראש, אני רוצה להצביע על דבר נוסף: הפרוצדורה הזאת של המלצה של הבית לאחד דיון בהצעת חוק אחת עם הצעת חוק שנייה יוצרת תקדים לא רצוי לעבודת הכנסת.

שבח רייס (המערך):

בעניין זה רציתי לשאול.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

זה לא מקובל להעביר הצעת חוק כהצעה לסדר־היום.

הי"ר מ' כהן אבידב:

חבר הכנסת טובי, אנחנו עוד לא העברנו, וכי פסקנו? תמחין רגע.

רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, חבר הכנסת ותד ביקש לרמוז, שהיתה כאן כאילו בעיה של רוב. אני מצהיר, שלא היה כלל וכלל נושא כזה.

מחמד ותד (המערך):

לא התכוונתי לזה.

שר המשפטים מ' נסים:

אמרת זאת. אני מודיע, שבשעה שבאת אלי היה רוב ברור ביותר להורות ההצעה מסדר־היום. הצעה דומה הגיש חבר הכנסת וילנר, כמעט ככתבה וכלשונה של הצעתך, לפני כמה חודשים, והורדנו אותה. נחתי אותה הנמקה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

גיכורים גדולים.

שר המשפטים מ' נסים:

אבל הצעתי לך הצעה אחרת ואתה קיבלת אותה. באותו רגע שהסכמת, הודעת שישנאם יכולים ללכת.

חיים כר"ל (המערך):
מה?

יקטור שם-טוב (המערך):
היתה אי-הבנה.

מיכאל חריש (המערך):
מה זה "אנשים יכולים ללכת"? יש ישיבת כנסת. אנשים חייבים להישאר פה.

שר המשפטים מ' נסים:
אי-הבנה? בבקשה, אפשר להגיד אי-הבנה, אך לא שלא היה סיכום.

שר המשפטים מ' נסים:
היתה הסכמה. כל חברי סיעת המערך נמצאים פה? באמת, על מה אנחנו מדברים פה? עכשיו באה ההצעה של חבר הכנסת גרנות. האמת היא, אני עוד לא שמעתי הצעה כזאת.

יקטור שם-טוב (המערך):
אי-הבנה בהסכמה.

אלעזר גרנות (המערך):
והצעה כמו שלך שמעת?

שר המשפטים מ' נסים:
לא, הדגשתי כמה פעמים, כהצעה לסדר-היום.

יקטור שם-טוב (המערך):
אי-אפשר.

שר המשפטים מ' נסים:
כן.

שר המשפטים מ' נסים:
אינני מתנגד שהצעת החוק תעבור לוועדה, אבל אני מודיע לכם שאנו נשתמש ברוב, כפי שאתם רוצים להשתמש בו כעת.

מחמד ותד (המערך):
אדוני השר, לא הסכמתי להעביר את זה כנושא.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מתי היה דבר כזה בכנסת?

שר המשפטים מ' נסים:
אמרתי לך במפורש — כהצעה לסדר-היום — והסכמתי. חשבתי שבאתי בדרך הזאת לבטא נאמנה את מה שצריך היה לעשות בהצעת החוק. אתה רוצה להעביר לוועדה את הצעת החוק?

מחמד ותד (המערך):
אני רוצה להודיע לכל חברי הכנסת, שמה שהבנתי מכבוד שר המשפטים היה, שהוא מסכים להעביר את הצעת החוק לוועדה. זה מה שהבנתי. אני מבקש הצבעה.

מחמד ותד (המערך):
כן.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):
כדי להעביר לוועדה אין צורך בהסכמה שלך.

שר המשפטים מ' נסים:
אני אתמך בזה, אבל חלקה לא יהיה שפיר. מפני שאתה הולך בדרך לא דרך, בניגוד לסיכום.

מחמד ותד (המערך):
יש "סופרמן" יחיד בכנסת, והוא חבר הכנסת מאיר כהן. אני לא "סופרמן" כמותך. ניגשתי לשר ודיברתי אתו.

יקטור שם-טוב (המערך):
זו הצעה של שבעה חברי הכנסת.

הי"ר מ' סבידור:
הצעה לחבר הכנסת רוני מילוא.

רוני מילוא (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לבקש להסיר את הצעת החוק של חבר הכנסת ותד מסדר-היום. הושג סיכום; על בסיס הסיכום הזה חברים רבים לא נשארו להצבעה. זה פשוט בניגוד לסיכום שהושג, ולכן אני מבקש להצביע על הסרת ההצעה מסדר-היום.

שר המשפטים מ' נסים:
חבר הכנסת שם-טוב, אדוני, לא ביוזמתי, בא אלי חבר הכנסת ותד לפני שהנושא עלה, ושאל אותי לעמדותי. אמרתי: עמדותי ועמדת משרד המשפטים, לאחר בדיקה מקצועית מדוקדקת, היא שאין מקום להצעת החוק הזאת, משום שהיא מיותרת, משום שהיא יוצרת כפילויות, משום שיש בה חיוב מחד ביותר שהיועץ המשפטי יגיש תביעה — — —

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתם לא רוצים שהחוק יגביל אתכם — — —

יעקב גיל (המערך):
יש לי שאלה פרוצדורלית אליך.

שר המשפטים מ' נסים:

— — — בכל מקרה ומקרה. אמרתי במפורש לחבר הכנסת ותד, שאינני תומך בהעברת הצעת החוק לוועדה כדי שתתקבל. אבל אני מוכן, משום החשיבות שאני מייחס לנושא הזה, שהיא תעבור כהצעה לסדר-היום, לא כהצעת חוק, והוא קיבל זאת. עשינו זאת כמה פעמים בכנסת, אל תחמה, קודם כול — זה סוכס.

קריאה:
ותד, לא צריך שאלה פרוצדורלית.

הי"ר מ' סבידור:
האם זו המלה האחרונה שלך, חבר הכנסת ותד? אינך מסכים.

חיים רמון (המערך):
הוא הגיש הצעת חוק.

מחמד ותד (המערך):
יש לי עוד שישה שותפים, אדוני היושב-ראש.

שר המשפטים מ' נסים:

עשינו את זה כמה פעמים בכנסת. אם אתם רוצים שנלך בדרך של הצבעה על דבר שסוכס, אינני מתנגד לכך. אבל לא יהיה הדבר טוב לנושא. מפני שאם אתם רוצים ללכת בדרך של רוב, ואני יכול לומר עכשיו במפורש שזה רוב מקרי, אני אדע מה טיבם של סיכומים אתכם.

הי"ר מ' סבידור:
עומדת לפנינו, אם כן, הצעת חוק כפי שהיא בסדר-היום.

אנו ניגשים להצבעה.

רוני מילוא (הליכוד):
אני מבקש שני מונים.

הי"ר מ' סבידור:
חברי הכנסת יוסף רום ואהרן נחמיאס, אני ממנה אתכם למונים.

— הצעת חוק למניעת גזענות ואפליה; מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת;
— הצעה לסדר-היום —

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לדיון מוקדם בוועדה — 32

נגד — 30

ההצעה להעביר את הצעת החוק למניעת

גזענות ואפליה, התשמ"ד — 1982, לדיון

מוקדם בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

ט. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היום על שולחן הכנסת: 1. חוק שירות הביטחון. (תיקון מס' 116). התשמ"ד — 1984, שהחזירה ועדת החוץ והביטחון, לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. 2. חוק-יסוד: השפיטה, חוק השפיטה (הוראות מעבר), התשמ"ד — 1984, שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט, לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

היור"ר מ' סבידור:

הודעה למוזכיר הכנסת.

מוזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי הונחו

י. הצעה לסדר-היום

מלאי בשר פטמים ותרנגולי הודו

היור"ר מ' סבידור:

אנו עוברים לסעיף הבא, הצעה לסדר-היום מס' 3323, מלאי בשר פטמים ותרנגולי הודו, מאת חבר הכנסת אריה נחמקין. אני מתכבד להזמין.

אריה נחמקין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יתכן שלחברים ייראה מוזר שבימים אלה — בתקופה של לחץ מדיני-ביטחוני, בתקופה שיש בה בעיות כלכליות שהן הרבה מעבר למה שמופיע בבית הזה — אני מופיע עם עניין שולי לכאורה, הנוגע למתי מספר המתפרנסים מגידול הודים ופטמים, ולקבוצה לא גדולה של "משפחת האדמה" המגדלת בקר לבשר, ואשר כתוצאה ממדיניות מאוד מזוהה — שמדי פעם חלים בה שינויים מקצה לקצה, בכל פעם שמתמנה שר אוצר אחר — אנו עדים לחוסר יציבות עד כדי התמוטטות: אך המצב היום הוא ממש בלתי אפשרי: כלי סיוע לענפי הבשר נהיה עדים למשבר, שיתן אותותיו לאחר מכן במחסור בשוק, בעלויות מחירים, ובטענות ומענות על כך שהמונן יקר ואיננו בנמצא.

זכורה לנו התקופה, שבה החל חברנו, חבר הכנסת יגאל הורביץ, לכהן כשר האוצר. הוא הנהיג אז שינוי דרסטי במדיניותו — שהיתה מאוד מקובלת על דעתי האישית — והחליט לקצץ באופן דרסטי, סובסידיות לגידול בשר על כל מרכיביו, ולתוצרת החקלאית בכלל. זו היתה הפעם הראשונה שנושא, שמאז ומתמיד היה שנוי במחלוקת, עמד למבחן: האם הסובסידיה ניתנת לחקלאים או לצרכנים.

אז הוברר מעל לכל ספק — ומאז לא חזרתי ושמעתי, ולא חזרו על השטות שנאמרה בזמנה, שהסובסידיות ניתנות כדי להחזיק את החקלאים ולהצילם מהתמוטטות — שהסובסידיה ניתנה מאז ומתמיד לצרכנים; והוברר שיש עמה היגיון, שכל ותועלת כשהיא ניתנת במינון מסוים: בין 20% ל-30% סובסידיה למוצר, יהיה אשר יהיה. זאת כדי לעזור בתכנון המוצר הזה, לדאוג לכך שהייצור שלו יהיה סדיר במשך כל השנה ובין שנה לשנה. הדרך היחידה לדאוג ליציבות בייצור ולמחירים סבירים וקבועים היא באמצעות סובסידיה בשיעור של 25% עד 30%, ככלי תכנוני.

שר האוצר דאז, חבר הכנסת יגאל הורביץ, חשב אז שצריך להוריד את הסובסידיה — שהיתה בסביבות 80% — 90% כמוצרים מסוימים — בחלק מן המוצרים עד אפס ובחלק עד 20% — 30%. עלי זה היה מקובל, היות שאני חושב, שכשיש מוצר שיש בו סובסידיה של 100% עד 150% יש בו בזבוז,

משקיעים בו משאבים מיותרים; וכאשר מורידים את הסובסידיה הענף מתמוטט, ולא משנה אם אנתנו עוסקים כחשמל לצרכנים, כמים לחקלאים, בגידול פטמים או בגידול בקר לבשר, אין להגיע לסובסידיה בשיעור של 100%. זה גורם שיבושים בייצור ונפילה ממרומים אלי תחתית גם בכיקוש, וגם ביכולת הקיום מהענף לאורך זמן.

לאחר שסיים חבר הכנסת יגאל הורביץ את תפקידו כשר האוצר נכנס במקומו מושיענו, השר לשעבר יורם ארידור, ושינה את הדברים מן הקצה אל הקצה. לאחר תקופה שבה שר האוצר לשעבר יגאל הורביץ התרועע וצעק וטען וביקש ואמר "יהודים רדו מהגג, אנתנו חיים מעל לכותנו", הודיע שר האוצר לשעבר ארידור: שטות, לא היו דברים מעולם, קשקוש מקושקש; יש, אפשר, נחיה כולנו בטוב, אתם תייצרו הרבה, אתם תצרכו הרבה, ונראה מי מהשניים צודק, אינני יודע אם זה היה מקרי או מכוון, אבל זה היה בשנת בחירות.

חזרנו לתקופה שבה היתה הממשלה — דרך קבע — נדיבה יותר מההסתדרות, והעמידה את ההסתדרות במצב בלתי נסבל, שבו צריכה היתה ההסתדרות להיות אחראית למשק יותר משר האוצר. כאשר ההסתדרות הציעה 80% חוספת יקר, אמר שר האוצר לשעבר ארידור: לא בא בחשבון, לא פחות מ-100% לדעתי, הוא הציע 110%; לא כאחוזים של חוספת היוקר, אבל כשהציעו אחוזים בתוספת היוקר הוא הוסיף על זה 10%, כדי שיהיה טוב לאוור, האורחים הטפשים — חלק מהם אינם טפשים, אבל הטפשים שבהם — לא העלו על דעתם שהוא נותן להם את כספם שלהם. הם האמינו בתום לב שהאוצר מצא מקורות בלתי נדלים. הם האמינו, שהממשלה, והכנסת, וועדת הכספים, פשוט צריכות להחליט החלטות שונות מאלה שהציע חבר הכנסת יגאל הורביץ, וכבר השפע ישורר בכל בית.

וראה זה פלא, הגענו תוך שנה ל-100% סובסידיה לחשמל, 100% סובסידיה למים, ל-150% סובסידיה ללחם, כ-150% סובסידיה לשמן, ו-100% סובסידיה לבשר פטמים. כאשר חזרנו והתרועעו, שיום אחד תשתנה המדיניות וחורד הסובסידיה, ואז הצריכה תקטן ויתמוטטו משקים, אמר שר האוצר לשעבר ארידור — או לפחות שליחו הממונה על תקציבי הממשלה: על אחריותנו, זאת מדיניותנו, במידה שנרצה לשנות אותה זה יהיה מתואם אתכם, וייעשה בהדרגה.

בצד הסובסידיה העמוקה לבשר פטמים, מצא האוצר לנחוץ לסבסד בשנה שעברה ביותר מ-20 מיליון דולר את ייצור בשר ההודים. מובן שזה עודד מאוד את החקלאים לייצר הרבה, והיה מוסכם על האוצר, שכל המרכה הרי זה משוכח.

חבורת כ', ישיבה ר"צ
— הצעה לסדר-היום —

הצעה הגיונית, אף-על-פי שכעסנו והתמרמנו, וחשבנו שהתהליך מהיר מדי, חריף מדי ומחייב מדי את היצרנים.

היום אין עם מי לדבר. אני מכיר את יחס הממשלה אל שר החקלאות. זה לא חדש. אני יודע שהשפעתו מועטה, אני יודע שאין בכוחו להעביר דבר. הרי שנתיים-יחצי הוא מתחנן, שיינתן סיוע כלשהו לפרדסנות, הוא עשה זאת בהיותו יושב-ראש מועצת פרי ההדר, כשהיה סגן שר החקלאות, וגם עתה, כשהוא שר החקלאות — ואין שום סיוע משום סוג. על אחת כמה וכמה בנושא שבו הוא איננו יושב-ראש, ושבו הוא גם לא כל כך צד מעוניין. הרי זו משפחת יצרני הבשר, על כל מרכיביו. היא לא בדיוק ממחנה מצביעי הליכוד.

סגן שר האוצר ח' קופמן:
— תנועת המושכים.

אריה נחמקין (המערך):
לא, דרך אגב, גם בתנועת המושכים, אם אתה רוצה, אחזור על דברי: משפחת מגדלי כשר היהודים והפטמים. אחרי כן תבדוק את הסטטיסטיקה.

סגן שר האוצר ח' קופמן:
תראה את תוצאות הבחירות בכמה מושבים.

אריה נחמקין (המערך):
אני אומר לך: תבדוק את הסטטיסטיקה של היצרנים האלה.

יחזקאל זכאי (המערך):
אדוני סגן שר האוצר, אתה צריך לשבת בשקט. אתה סגן של שני שרים, היית שם ואתה פה. לפחות שב בשקט.

היו"ר מ' סבירור:
חבר הכנסת יחזקאל זכאי, גם בלעדיך יש מספיק בשר בנאום הזה.

יחזקאל זכאי (המערך):
אדוני היושב-ראש, דווקא חבר הכנסת קופמן צריך לקרוא קריאות ביניים? לשם כך דרושה עזות מצח.

סגן שר האוצר ח' קופמן:
חבר הכנסת זכאי, אתה גר בפבר של ירושלים?

יחזקאל זכאי (המערך):
בתוך ירושלים. החלפת אותי.

קריאה:
האח אחוז חברי הליכוד בין אוכלי בשר העוף, לא בין המגדלים?

אריה נחמקין (המערך):
יש בארץ יישוב שבו אין אוכלים בשר. כאשר הם היו עורכים אספה כללית סמועת, והייתי מזדמן לשם, הייתי אומר להם, שאני מכבד אותם על כך שהם אינם אוכלים בשר, אך, לדעתי, הם אוכלים דרך קבע בשר אדם. אתה מכיר את השוני בין השניים. לא תמיד הטבעונים אינם אוכלים בשר אדם.

קריאה:
אל תדבר כך על שכנים שלי.

אריה נחמקין (המערך):
המפליא הוא, שלאחר שהורידו את הסובסידיה כפי שהורידו, ופינו וחוזרו ופינו, הוחלט החדוש שלא להעלות את מחיר הבשר הקפוא. רק אחרי מאמץ, שתדלנות, פנייה ודין חוזר הוחלט להעלות את מחיר בשר הפטמים ואת מחיר הבשר

היות ולציבור יש כסף, צריך לאפשר לו לקנות מוצרים רבים וזול, לכן הבה ניצור הרבה, נסכסד את זה, ונספוג את הכסף בחזרה מן הציבור. הציבור היה בהחלט מרוצה. זכור לי שמדי פעם, בישיבות ועדת הכספים, כשאנחנו התרענו על מדיניות מחזרה זו, חבר הכנסת יחזקאל זכאי אמר: אני מצטער מאוד, אינני מציד בכתפיהם. ראו איזה שר יש לנו. מתי היה לנו שר אוצר כזה, רחב-לב, בעל יד קלה, נותן, מחלק, יוצר שפע בכול, גם בכסף, גם במוצרים, גם במחירים זולים לצרכן? במה זה רע? מדוע אנחנו צריכים להתנגד למדיניות הזאת? ובאמת קשה היה להתנגד, למעט, אולי, פה ושם, בגלל מאון התשלומים, שהוא דבר שולי וחסר ערך... מה הבעיה להשיג בעולם עוד הלוואה ועוד אחת ועוד אחת, ולתת אותה לאזרחים במדינת ישראל כמצוקות של אותם ימים?

וראה זה פלא, כאחד הימים הגיעה הממשלה הזו, אותה ממשלה עצמה, למסקנה — שדרך אגב, היא מסקנה נכונה — שהשר ארידור מוביל אותנו לאבדון מבחינה כלכלית. והיה מי שלא רצה ללכת כשור מובל אל הטבח ואל האבדון אתו, ועצרו את התהליך רגע לפני השעה השתיים-עשרה, והחליפו את השר. במקומו בא השר יגאל כהן-אורגד, שחזר פחות או יותר למדיניותו של שר האוצר לשעבר יגאל הורביץ. הוא איננו יכול לחזור לאותה מדיניות, כי בינתיים מאון התשלומים הוא כזה, הפער שנוצר הוא כזה, הסורן הכיס הוא כזה, הסכומים שניתנו לאזרחים הם כאלה, שאיש אינו יכול לגבות זאת בחזרה, כי צריך לגבות את זה עם ריבית דריכות. למי יש הכוח? למי יש הכוח המוסרי לבוא לציבור ולאמר לו את האמת: חילקנו לך את שלך ועכשיו אנחנו רוצים לגבות בחזרה, ויש לנו מעט זמן, כי עוד מעט תקופת בחירות ונרצה לתת לך שוב את שלך?

שלמה הלל (המערך):
את שאין לנו.

אריה נחמקין (המערך):
לא, את שלך, את שלך לשנה הבאה, ולנו הרי אין, אז ניקח ממה שתרוויח מחוץ, ניתן לך היום, וניקח בחזרה בריבית דריכות.

אני מכיר את התשובה, והיא ודאית תושמע גם היום: "מה עשיתם אתם?" כושה הורפה. אין מלים כפי, כי כואב לבי על המדיניות ההפכפכה הזאת. את הנאום הזה הרי צריך היה לנאום בקשר לתקציב, ולא כיום כזה של כאב לב, בדיון על מחסני חירום של בשר הודים ופטמים. אבל אינני יכול להתאפק — וזכותי שלא להתאפק — כשלנגד עינינו מתחלפים שרים, והאחד הורס את מדיניותו של השני. לו היו הם הורסים רק האחד את השני, נחא, אבל הכול נעשה על גבו של האזרח, כי אין גב אחר. במקרה זה ובנושא שבו אני עוסק נעשה הדבר על גבו של החקלאי, ובמידה מסוימת גם על גבו של האזרח.

הגענו לכך שיש לנו עכשיו מלאי מעל 30 מיליון דולר של שני סוגי בשר, שהיה מוסכם עם האוצר להגדיל את הייצור בהם: היה מוסכם שהוא יממן זאת, לפי החלטת כל המוסדות הרשמיים שלו. חובתנו לממן את הפטמים. והנה יום אחד, כאשר הורידו בצורה דרסטית את המימון, את הסובסידיה — ולא כמו בימי שר האוצר לשעבר יגאל הורביץ — פנינו לשר האוצר, והוא אמר: אתם צודקים עקרונית, אינכם אשמים בזה שהשר שקדם לי העלה את הסובסידיה עד ל-100%. כאשר לבשרים, אני מוכן — ארמיניסטרטיבית — לסגור חלקית, לתקופה מסוימת, את מחסני הקירור, כדי שתשתחררו מהמלאי: אבל לאחר שתשתחררו מהמלאי — לא אהיה עוד אחראי; אפתח את מחסני החירום ואדאג את עליית המחיר. וזהו

יחזקאל זכאי (המערך):

שהיה בריא, אך יש סגן לשר החקלאות.

רוני מילוא (הליכוד):

הוא עוסק בנושא יהודה ושומרון.

הי"ר מ' סבירור:

אני מאוד מעריך את הדיאלוג בין הספסלים ואת הברכות לבריאותו של שר החקלאות, אבל עכשיו אנו שומעים את סגן שר האוצר.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

כבוד יושב-ראש הכנסת, כנסת נכבדה, ראשית כול, אילו החקלאים לא הגיעו לאוצר לבקש דמים, לא היינו מדברים על כשרים. חבר הכנסת נחמקין, כאשר אתם רוצים דמים, יש לזה קשר לכשרים. כך שהכתובת הנכונה היא האוצר.

בנתונים שהביא חבר הכנסת אריה נחמקין בהצעתו הדחופה לסדר-היום יש אי-דיוקים. אני מבקש להביא בפני הבית את הנתונים כלהלן:

א. עומק הסכסוך — ראשית, לא היו סוכסכיות בשיעור של 100% להורים ופטמים. בשנה וחצי האחרונים נעה הסוכסכיה בין 44% ל-88%. בחודש אוגוסט 1983, בשיא עומק הסוכסכיות, ניתנו 88% של סכסוך לפטמים, ו-35% להורים בחודש אוקטובר, אף זאת בשיא עומק הסכסוך. המצב היום מוערך בעומק סוכסכיה של 44% לפטמים, ולא 30%. כפי שטען חבר הכנסת נחמקין בהצעה לסדר-היום.

ב. הגנה על הבשר המקומי ופער מחירים — שינוי המחירים הופלה לטובת בשר עוף ובשר הודו מקומיים, לעומת בשר הבקר הקפוא המיובא. בתקופה שבין 8 באוגוסט 1983 לבין 31 בינואר 1984 עלה מחיר הפטמים בין 127% לגודל 3 לבין 143% לגודל 1, לעומת עליית מחיר של 164% של בשר הבקר הקפוא. היום הסוכסכיה על הפטמים היא בשיעור של 44% מהמחיר, ומחיר המכירה של בשר קפוא גבוה ב-45% מעלותו. אתה יודע שיש היטלים, המשמעות של הנתונים שהובאו לעיל היא, שיש הגנה גבוהה על ייצור הבשר המקומי. לצורך המחשה: מחיר פטמים קפואים הוא 310 שקל לק"ג, לעומת 620 שקל מחיר ממוצע של ק"ג בשר קפוא. מחיר הבשר הקפוא הוא פי שניים ממחיר הבשר הקפוא. אתה מסביר ומבקש: תעצרו את יבוא הבקר, כך יז קטסטרופה. ופה מדובר על מחיר כפול. גם אם נביא בחשבון הפחתת ערך העצמות שבבשר העוף, עדיין יישאר פער של כ-200 — 220 שקל לק"ג לצרכן.

ג. העובדות הן, שיש חתכון בענף הפטמים וכן כיבוא הבשר. אביא הלאה את שני הרבעונים האחרונים של שנת הכספים 1983: רבעון שלישי, מאוקטובר 1983 עד 31 בדצמבר 1983, לגבי עוף חי (טרי) היתה המכסה 38,000 טונות. הביצוע היה 46,200 טונות, חריגה 8,200 טונות.

אריה נחמקין (המערך):

לפי בקשת האוצר, לפי פנייה מיוחדת של האוצר.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

עוד מעט נגיע לכל הבקשות.

מלאי מצטבר — 7,000 — 8,800 טונות, השווה ל-4,000 — 5,000 טונות בשר קפוא.

תחית לרבעון הרביעי, הנוכחי, מ' בינואר 1984 עד 31 במרס 1984 — המכסה 32,000 טונות, הביצוע — 41,000 טונות, חריגה — 9,000 טונות, מלאי 10,500 טונות, השווה

הקפוא שבא מחוץ לארץ, כשר שבא בדמפינג מארצות שונות, כשר שעולה כדולרים הרבה יותר ממה שעולה ייצור הפטמים וההורים כדולרים. בחודש זה הוחלט להעלות את מחירים באופן שווה, ואנו עדים לעליית הצריכה בבשר קפוא ולירידה דרסטית בצריכה של שני סוגי הבשר שהם יותר זולים, יותר אכילים, יותר בריאים ומתוצרת הארץ. לא יאומן, אך שר התעשייה והמסחר הוא העיקש היותר גדול בנושא זה. כאשר הוא בא לוועדת הכספים ומבקש עזרה וסיוע למפעלים כושלים, מיושנים, העומדים להיסגר, חברי המערך, ולעתים כמעט רק הם, מסייעים לו: כמעט שלא היה מקרה שלא סיוע לו. זאת מתוך הרגשה, שאם המטרה היא עבודה וייצור, יש לסייע ולעזור, לנסות לפתור את הבעיה באמצעות עזרה וסיוע. במקרה הזה יש קונסנזוס בממשלה, למעט האדון בעל ההשפעה הרבה, שר החקלאות, שאין מסייעים, ושר התעשייה והמסחר איננו מבקש סיוע לנושא שהוא מופקד עליו, אלא לוחץ, כפי שהוא יכול, במשרדי הממשלה, כדי שיעדיפו את יבוא הבשר הקפוא, את היבוא המתחרה בייצור המקומי, גם לחודשים האלה, כאשר יש מלאי ואין אפשרות להיפטר ממנו.

אברהם כ"ץ-עוז (המערך):

חבר הכנסת נחמקין, למה הוא עושה את זה?

אריה נחמקין (המערך):

אין לי הסבר. גם אלי הגיעו שמעות שאינן מקובלות. לא אוכיר אותן מעל דוכן זה.

אברהם כ"ץ-עוז (המערך):

זאת אומרת, שאין לזה הסבר.

הי"ר מ' סבירור:

פה לא ישיבה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה.

אריה נחמקין (המערך):

כיוון שזמני חס, אוסיף משפט על ענף נוסף, שאינכם מתחשבים בו, וזאת שטות מצדכם. בשנים האחרונות נעשה מאמץ עליון להיטיב וליטיב את אדמת המרעה, כשטחים גדולים מאוד, בעיקר ברמת-הגולן, בגליל ובחבל מחירי יהודה הדרומיים, כדי לשמור על הקרקע בידי יהודים. שם מגדלים בשר בקר. אם המדיניות הזאת תימשך, לא יהיה גידול בקר ולא יישמרו השטחים. אחר כך יעלה פי כמה וכמה להוריד פולשים זרים, שיעלו על הקרקע עם דרדר עזים וכבשים וישמידו כל צמח וכל עץ וישתלטו על שטח לא להם.

אני ממליץ ומבקש: אנא, שנו את המדיניות. היא הרת אסון גם לענף וגם למתפרנסים ממנו. תאפשרו תקופה קצרה להוצאת מלאי, כדי שאנשים יוכלו לתכנן את הייצור מחדש ולעמוד במכסות ובמחירים שהשוק יאפשר.

אני מציע להעביר את הנושא לדיון בוועדת הכלכלה, אם סגן שר האוצר מסכים לכך. אני יודע שלא מקובל להציע זאת, אבל אני מציע כדי לחסוך זמן ויכוח לאחר-מכן.

הי"ר מ' סבירור:

תודה לחבר הכנסת נחמקין. סגן שר האוצר, בבקשה.

יחזקאל זכאי (המערך):

אדוני היושב-ראש, מדובר בענף חקלאי — גידול בשר פטמים והורים. לא נתקלתי בתקופת היותי בכנסת, שבנושא כזה משיב סגן שר האוצר ולא שר החקלאות.

רוני מילוא (הליכוד):

ברשות היושב-ראש, חבר הכנסת זכאי, שר החקלאות תחזק למיטתו כמצב לא סימפטי.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

יש אצלכם איסדר גדול עד כדי כך שאחם, הנציגים, צריכים להשמיד חומר רבייה, כדי שהם לא ירכשו אותו. אלה תופעות שהיו כל הזמן, ואי אפשר לעשות שינויים — אריה נחמקין (המערך):

זה היה בעצה ובמידוד של הממשלה. אני מודיע זאת בפעם השלישית, באחריות.

היו"ר מ' סבירור:

חבר הכנסת נחמקין, אתה יודע, הנחתי לך לדבר מעל ומעבר למקובל, כי ידעתי שהנושא כואב ומכאיב. ידענו זאת גם כאשר אישרנו את ההצעה כהצעה דחופה. אל תפרע עכשיו לסגן שר האוצר, לא תפתור את הבעיה בדיאלוג.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

מעולם בעבר לא צרכנו כמויות כל כך גדולות של פטימים והודו כפי שייצרו השנה.

בכל אופן, כדרכה של הממשלה הרחמנית הזאת, ישיבה היום ועדת המכס"ים, דנה והחליטה, שחוק שבועי ימים יקבלו החלטות. הנושא די מורכב. יש כמויות גדולות של עודפים, והבעיה אינה פשוטה. גם ההצעה של עציית ייכוא בשר קפוא, או העלאת המחירים של בשר קפוא מיובא, אינה פשוטה. זה יגרום לעליית מחירים מקבילה של הבשר מייצור מקומי ולא ינדקסים תופחים ולכל הקשור בזה. אני מאמין, שועדת המכס"ים תמצא פתרון למציאות הקיימת. אינני יודע אם יתנו פרסים לכל מי שחרג מהמכסה.

בכל אופן, אין לי התנגדות שנעביר את ההצעה לדיון בוועדת הכספים. שם כמובן יש ייצוג טוב ל"לובי" החקלאי.

היו"ר מ' סבירור:

חבר הכנסת נחמקין, יש לך התנגדות?

אריה נחמקין (המערך):

אין לי התנגדות.

היו"ר מ' סבירור:

חברי הכנסת, לפנינו הצעה אחת — להעביר את הנושא לוועדת הכספים. אני מעמיד להצבעה הצעה זאת.

ה צ כ ה

בעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדת הכספים — רוב

נגד — אין

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת הכספים

נתקבלה.

דוני מילוא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, לא שאלת מי נמנע. אני נמנעתי.

היו"ר מ' סבירור:

הוחלט להעביר את ההצעה לסדר-היום של חבר הכנסת נחמקין בנושא מלאי בשר פטימים ותרגולי הודו לוועדת הכספים.

ל-6,000 טונות בשר קפוא, תחזית למלאי לאחר הפסח — 7,000 טונות, השווה ל-4,000 טונות בשר קפוא. מכאן שהחריגה הצפויה היא בסך-הכול 17,200 טונות. לעומת המכסה של 70,000 טונות לשני הרבעונים הללו, תסתכם החריגה ב-25%. אף אחד באוצר לא ביקש מכס לחרוג ב-25%.

אריה נחמקין (המערך):

אין זה נכון.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

לא ביקשו מכס לחרוג ב-25%. להיפך, הזהירו אתכם מפני שינוי המדיניות.

וכמה נתונים על ייצור הודים במונחים של ייצור בשר חי. בשנת התקציב 1984, ברבעון הראשון, מאפריל 1983 עד יולי 1983 — 15,000 טונות, ברבעון השני — 15,300 טונות, ברבעון השלישי — 18,300 טונות. תחזית לרבעון הרביעי — 18,000 טונות.

יחזקאל זכאי (המערך):

מי הכין לך את החומר? לגבי הודים אי אפשר לעשות את החישובים לפי רבעון של שנה. הודים מגדלים כל חצי שנה.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

אפשר לעשות את החישוב לפי רבעוני השנה, אפשר לעשות חישוב לכל השנה.

יחזקאל זכאי (המערך):

מי הכין לך את החומר?

סגן שר האוצר ח' קופמן:

אגף התקציבים, וראש אגף התקציבים הוא איש קיבוץ לשעבר, הוא קצת בקי בנושא.

כרמית ייצור של כ-60,000 טונות, ואולי מעל לזה. לעומת צריכה של כ-50,000 טונות, נוצר עודף ייצור של כ-20%. המגדלים המשיכו לייצר כמויות שלא היה סיכוי מראש שייצרכו אותה. אך בכל זאת הממשלה יזמה מבצע הוזלה, שהשתתפותה בו עלתה לה חצי מיליון דולר, כדי להפחית את המחיר לצרכן.

בסיכום, הבעיה היא שהמגדלים חרגו בעבר, חורגים כהווה וכנראה יחרגו בעתיד, ולכן חוזר הוויכוח מדי פעם בפעם, ו"דברי הכנסת" עדים לכך. כל עוד לא תחדור למגדלים התודעה, שצריך לשמור על המכסות, תחזור התופעה על עצמה, כאשר ה"לובי" הנוגע בדבר, ה"לובי" החקלאי, מפעיל את "פעולותיו".

אריה נחמקין (המערך):

הרי ביקשתי להוסיף מכסות.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

חבר הכנסת נחמקין, אביא לך דוגמה: גם היום החקלאים קונים חומר רבייה ללא שום בקרה. אחם, הנציגים, הולכים ומשמידים את החומר, כדי שלא יגיע אליהם.

אריה נחמקין (המערך):

גם זה אינו נכון.

יא. הצעת חוק הקדשות המוסלמיות (הווקף המוסלמי), התשמ"ג — 1983 *
(הצעתו של חבר הכנסת ת' זיאר)

לפנינו הצעת חוק הקדשות המוסלמיות (הווקף המוסלמי), התשמ"ג — 1983.

היו"ר מ' סבירור:

אני מתכבד להזמין את חבר הכנסת חופיק זיאר להביא

נמצאים בדרך להתמוטט כליל. והממשלה, נציגיה, השלטונות, מונעים כל אחזקה וטיפול במסגדים האלה, עד שהם יתמוטטו במשך הזמן. רוגמה קלסית לכך היא מסגד חסניב, שכבר שנים העדה המוסלמית ודעת הקהל הדמוקרטית בארץ מבקשות לשנות את היחס כלפיו ולמנוע את התמוטטותו.

אשר להכנסות הווקף המוסלמי — את ההכנסות האלה מוציאים על כל דבר, חוץ מאשר על ענייניה של העדה המוסלמית. רק סכומים שוליים, שאין להם ערך ממשי, מחזרים בצורת עזרה וכדומה. לפי המלצותיו של יועץ ראש הממשלה לענייני ערכים, ולמטרות פוליטיות גרידא.

אזרחיה המוסלמים של המדינה מונים היום 400,000 מוסלמים יותר, אבל אין להם אפילו בית-ספר דתי אחד. המסגדים החדשים שנבנו מאז קום המדינה נבנו מכספי הציבור, מכספי תרומות, ובמקרים הטובים ביותר משרד הרווחות נותן תרומות שהן חלק זעיר מהתוצאות המדיניות. אותו יחס כללי כל המסגדים שזקוקים לשיפוץ.

אשר למצבם של אנשי הרוח המוסלמים, כידוע לכם, יש מאות אנשי דת מוסלמים בכל הכפרים הערביים, אבל הם אינם מקבלים משכורת כמו עובדי המדינה, אלא מקבלים עזרה. אין להם שום סטטוס, הם נאבקים על כך כבר הרבה שנים ומקיימים כנסים, הבעיה ידועה. הם מבקשים שהמדינה תחון להם את הסטטוס של עובדי המדינה, עם כל הזכויות הכרוכות בכך. אבל כבר 35 שנים הם ממשיכים לחיות במצב הזה.

אנחנו חושבים, שהצעת החוק הזאת שאנו מגישים לכנסת יכולה לפתור את כל הבעיות האלה, המעיקות ומוזיקות למדינה ולאוכלוסייה המוסלמית במדינה.

אני רוצה לומר כמה מלים על ועדי הנאמנים. הממשלה הקימה ועדי נאמנים. נדמה לי שהיא התחילה להקים ועדים אלה בשנות השישים. אבל ועדי הנאמנים האלה, במיוחד הראשונים שביניהם, היו סמל של שחיתות, כפי שנאמר אפילו בדוחות של מפקד המדינה, וכעיקר בדוחות מס' 24 ו-27, שכללו ביקורת קשה מאוד על הוועדים האלה. נחשף בהם חלק מהשחיתות שבוועדים האלה, ובמיוחד בוועדים של יפו ושל חיפה. זה טבעי, שכן כל דבר שמקום בסיס מושחת אינו יכול לחת אלא תוצאות מושחתות. לכן ראש ועד הנאמנים שהיה בזמנו ביפו, מר נזמי ג'באלי, הובא לכית' משפט ונשפט בקשר למעשי שחיתות. ראש ועד הנאמנים בחיפה, מר סוהיל שוקרי, כרח מהארץ לארצות-הברית עם סכום של כמיליון דולר, אולי אפילו יותר. והממשלה אינה מבקשת אפילו להסגיר אותו מארצות-הברית לישראל, ולמרות כל זה הממשלה ממשיכה בקו ההתייחסות הזה ובהקמת ועדי נאמנים, וכפי שאמרת, ברור שכל מה שעשוי על גישה מושחתת אינו יכול לחת אלא תוצאות מושחתות.

מלים אחדות על המצב ביפו. רוב המסגדים ביפו מתמוטטים, מצבם קשה מאוד. אני מונה ביניהם את מסגד השיח' רסלאן, אלמג'יד אל-ח'תיר ומסגד אל-פנאר. והסיפור הארוך של מסגד חסניב ידוע לכולם.

כמה מלים על המצב בחיפה: מסגד אלג'רינה מתמוטט; המסגד הקטן, שקוראים לו בערבית אלמסגד אלסג'יר, חצוי כבר התמוטט, ותהליך ההתמוטטות נמשך; בית-הקברות של בלר-אלשיך, תל-חנן, נחרש; בית-הקברות של אליאסתקלל בחיפה גם כן נחרש. דיברו על איזו תוכנית להקמת כמה עשרות שיכונים למוסלמים, ולאחר שנתיים-שלוש שנים התברר שזה היה שקר אחד גדול.

תופים זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשורוק):

אדוני הישכר-ראש, כנסת נכבדה, מטרתה של הצעת חוק זו היא לחקק עזר היסטורי שנעשה כלפי האזרחים המוסלמים, כלפי העדה המוסלמית בארץ, ולהחזיר לעדה הזאת את נכסיה, נכסי הווקף המוסלמי, ולהחזיר לה את הזכות לנהל את הנכסים האלה ולהינות מהכנסותיהם ואת הזכות לנהל את ענייניהם הדתיים.

העדה המוסלמית בארץ מהווה היום יותר מ-70% מכלל האזרחים הערבים במדינה, זאת אומרת, יותר מ-11.2% מכלל תושבי המדינה. אם כן, העדה המוסלמית היא העדה השנייה בגודלה במדינה מבחינת מספר בניה.

לפני קום המדינה הייתה העדה המוסלמית העדה הגדולה ביותר. השטח של הנכסים שלה בקרקע היה אחד. חלקי שש-עשרה, זאת אומרת 7% מכלל שטחה של הארץ. הנכסים האחרים, בנוסף על הקרקעות, כללו מאות מסגדים, בתי-הפילה, מקומות קדושים, בתי-קברות וכל מיני בניינים ונכסים, דלא-ניידי. אם כן, אחרי קום המדינה היא הייתה בעלת הרכוש הגדול ביותר. נכסים אלה מפורזים ונמצאים בכל מקום, במאות כפרים ערביים שנחרשו ותושביהם גורשו בשנת 1948 ולאחר מכן. אבל עיקר הנכסים האלה נמצאים בירושלים, ביפו, כרמלה, בלוד, בחיפה ובכוכו.

עד קום המדינה היו נכסים אלה בידיה של העדה ונהלו, לטובת כלל העדה המוסלמית, על-ידי נציגיה, ועזרו בפתרון בעיותיה החברתיות, הכלכליות, התרבותיות וכל מיני בעיות אחרות. כמו כן, נעזרו בכספים ובהכנסות לצורך בניית מסגדים, בתי-קברות וכל מיני מקומות קדושים ומקומות דתיים, ונבנה מספר רב של בתי-ספר חילוניים ודתיים, בתי-אבות, וכל הדברים שבני העדה המוסלמית נזקקו להם.

עם קום מדינת ישראל, שמה המדינה יד על הנכסים האלה, ולאחר מכן נתנה לכך ביסוס חוקי, באמצעות חוק נכסי הנופקים, שנחקק בשנת 1953. לפי החוק הזה, הנכסים האלה הפכו להיות רכוש האפוטרופוס על נכסי נפקדים. זה חוק שירותי, המכוון נגד האוכלוסייה הערבית ונגד בני העדה המוסלמית. ברור שהמטרה העיקרית של החוק הזה, חוק האפוטרופוס על נכסי הנופקים, היא שהמדינה תשים יד על הרכוש של העם האחר, שהיא חלק מהעם הערבי הפלשתינאי שמצא את עצמו מחוץ לגבולותיה של המדינה.

אבל, אפילו מהבחינה החוקית הפורמליסטית גרידא אי-אפשר להתנהג בצורה כזאת, כאילו המוסלמים כעדה הם נעדרים. העדה המוסלמית נשארה בארץ, יש יותר מ-400,000 מוסלמים, והדת אינה יכולה להיות נעדרת.

אי-אפשר להעריך את שוויים של הנכסים האלה, כידוע, בשום אופן אסור למכור את נכסי הווקף או לקנות אותם. אבל גם כלי זה, ערכם הכספי של הנכסים האלה מגיע למיליארדי דולרים.

מאז שם האפוטרופוס את ידו על הנכסים האלה, הוא מנהל אותם לפי מטרה עיקרית אחת ויחידה: לחסל אותם. איך עשו זאת? — בכל מיני צורות: על חלק אחד המדינה שמה יד, תוך הפקעות ובכל מיני דרכים אחרות; חלק אחר המדינה מכרה לאנשים פרטיים והוא נהפך להיות רכוש פרטי. רבים מבתי-הקברות נחרשו ונכנו עליהם כל מיני בניינים, לרבות בתי-מלון, כפי שאנחנו יודעים את העובדות בירושלים וכיפו. מאות המסגדים בכפרים הערביים נחרשו עם הכפרים האלה. חלק מהמסגדים בכפרים האלה נשאר, אבל הם התמוטטו או

הדתיים, ובכללם אימאמים — שליחי ציבור — מואזינים — אלה שקוראים לתפילה — וכו'. זכו בזמן המנדט לתמיכה מקרית ומועזית בגין מילוי תפקידם. ההכנסות מנכסי ההקדשות הופנו בעיקר למלחמה במפעל הציוני. כיום מקבלים אנשי השירותים הדתיים תשלומים חודשיים קבועים ומיוחדים, וכן התענוק להם על-ידי המשרד לענייני דתות וזכויות סוציאליות. שונות, שמהן נהנים עובדי המדינה.

אין כפר מוסלמי בארץ שלא נבנה בו בשנים האחרונות לפחות מסגר אחד, וזאת — בסיוע המשרד לענייני דתות. כל הנכנס לכפר מוסלמי יכול להיווכח בכך כמו עניני. קיימים בת"ד שרעיים בכמה אזורים בארץ, ואליהם פונים מוסלמי ישראל לטיפול בדיני המעמד האישי שלהם, ובקרב עומדים להיפתח בת"ד נוספים עם דינים נפרדים בחיפה ובבאר-שבע. מתוך כספי ההקדשות מממנת המדינה פרויקטים תרבותיים וספורטיביים רבים בקרב האוכלוסייה המוסלמית, ותקציר היריעה מלמנותם כאן.

בציון מיוחד ראוי להזכיר את הוועדה לניהול נכסי הווקף המוסלמי שבה חברים נציגים של משרדי הממשלה, המכירים מקרוב את הצרכים של האוכלוסייה המוסלמית, לצדם של נכבדים מוסלמים, המהווים רוב בוועדה זו. הוועדה מחליטה על חלוקת כספי ההקדשות למטרות סעד, בריאות, דת וחינוך.

כמו כן הוקמו על-ידי שר האוצר ועדי נאמנים לנכסי ההקדשות בערים מספר שיש כהן אוכלוסייה מוסלמית, וועדים אלו עושים רבות למתן שירותים דתיים ועדתיים לבני עדתם.

מדינת ישראל יכולה כהחלט להתפאר בשירותי הדת שהיא מעניקה לכלל המוסלמים. זאת אני אומר לא רק בהשוואה למצב בתחום זה בתקופת המנדט, אלא גם לעומת המצב בארצות ערביות ומוסלמיות סמוך. אני מבקש אפוא להוריד את הצעת החוק מסדר-היום.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, כבוד חברי הכנסת, כבוד סגן השר התחמק מהעיקר. משרד הדתות אומנם נתון לפעמים עזרה לעניין תרבות או לבניית מסגר, ועל זה אני דיברתי.

סגן שר האוצר ח' קופמן:
כל המסגדים קיבלו.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני, אתה צריך לדעת שזה חלק זעיר ושולי. גם אני עסקתי באיסוף כספים ותרומות לבניית המסגדים, ואני יודע שבנצרת נבנו מסגדים ויותר מ-90% מהכספים באו מתרומות.

בענייני תרבות, למשל — בא היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה ותורם מהתקציב לאיה בית-ספר — והלוא חלק מהתקציב בא מהכנסות נכסי המוסלמים, ואולי בית-הספר הזה אינו שייך כלל לעדה המוסלמית או לעניין — ואומר: הנה אנחנו תורמים את ההכנסות מנכסי הווקף.

הדבר השני — בעניין אנשי הדת. יש מאות. השתתפתי בכנס שלהם שהתקיים לפני כמה חודשים בנצרת. יש מאות. הם אומרים: אנחנו עובדים יום ולילה. אנחנו רוצים משכורת. משרד הדתות ממנה אוהנו — בבקשה, חנו לנו סטטוס של פקיד ממשלה, שני עובדי ממשלה. צריך לסיים גם את העניין הזה. אין לך שום הסבר למה הסטטוס שלהם אינו סטטוס של עובדי מדינה. זה העיקר, אדוני סגן השר.

למה המוסלמים הם נעדרים? האם העדה המוסלמית נעדרת? זה לא רכוש מה משהו בירדן או של מישור בבירות. זה רכוש של עדה, זה הרכוש של אלוהים. כן, של הדת. הדת

אכל נניח שמדברים על תוכניות כאלה — אין מקומות במדינה לבנות בהם שיכונים לאזרחי המדינה המוסלמים, אלא על בתי-הקברות? אין שטח אחר במדינה הזאת בשביל הנוקטים לשיכונים אלא על בתי-הקברות? אבל זה מסמל מדיניות מסוימת.

בבאר-שבע קיים מסגר שהפך למוזיאון, והתהליך הזה ממשיך. שום מוסלמי אינו יכול להיכנס ולהתפלל שם. ב-15 בינואר שנה זו שלח מר חמד זיידאן, מזכיר הוועד המוסלמי הכללי בארץ, אל הדר' נסים דגא — — —

רוני מילוא (הליכוד):

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
שאלת שאלה?

רוני מילוא (הליכוד):
שאלתי על הזמן.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני חושב שאינך ממונה פה על הזמן, אתה ממונה על החירות, לא על הזמן.

מר חמד זיידאן שלח מכתב אל הדר' נסים דגא, מנהל האגף לדתות במשרד הדתות, בבקשה לשחרר את מסגר באר-שבע ולאפשר למוסלמים להתפלל שם. הדר' דגא השיב, ואני מצטט: "בהתייחס למכתבך, הנני לציין כי למיטב ידיעתי אין אוכלוסייה מוסלמית בבאר-שבע". אפילו אם היפותטית זה כך — אבל זה לא נכון — הרי המסגר של באר-שבע איננו רק בשביל תושבי באר-שבע. גם המסגרים של נצרת אינם בשביל תושבי נצרת, אלא בשביל כלל האוכלוסייה המוסלמית בארץ.

חברי הכנסת, בשנת 1978 התקיים בנצרת כנס של העדה המוסלמית בהשתתפות המונים, ונבחר ועד פעולה. הכנס היה הוכחה שכל המוסלמים מתייצבים מאחורי הדרישה לשחרר את נכסי הווקף המוסלמי, ולא רק המוסלמים הורשים כך, אלא כל דעת הקהל של האוכלוסייה הערבית ושל הכוחות הרציונליים בעם היהודי.

בהצעת החוק שלנו אנחנו מציעים לשחרר את נכסי הווקף ולהעביר אותם למועצה מוסלמית כללית, שתיבחר על-ידי המוסלמים בארץ בבחירות חשאיות ודמוקרטיות: להקים ועדים מקומיים ונבחרים על אותו בסיס בכל עיר וכפר ערבי בארץ. שיש בהם מוסלמים. אנחנו פונים לנכנסת ופונים למצפון. אנחנו פונים לא רק לאינטרס הלאומי ולאנטרס של המדינה ושל היחסים בין שני העמים, אלא גם למצפון, ואומרים: הגיע הזמן לסיים את העניין הזה ולהחזיר לעדה המוסלמית את רכושיה הטבעי והלגיטימי.

היו"ר מ' סבידור:

תודה לחבר הכנסת זיאר. סגן שר האוצר מתכבד להשיב.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

כבוד יושב-ראש הכנסת, כנסת נכבדה, הצעת החוק מתיימרת לפתור את בעיית השירותים הדתיים של האוכלוסייה המוסלמית בישראל, אולם בפועל היא תוביל אל תוצאה הפוכה. נכון הדבר שנכסי ההקדשות המוסלמיים מוחזקים כיום, בתוקף חוק, על-ידי האפוטרופוס על נכסי נפקדים, אולם במקביל קיבלה המדינה על עצמה את האחריות לטיפול במתן השירותים הדתיים לאוכלוסייה המוסלמית בישראל.

לשם השוואה, הבה נבדוק מה היה המצב של שירותים אלה בזמן המנדט לעומת המצב כיום: אנשי השירותים

בעניין הזה כגבר או כאשה בלי מכנסים. לכן צריך לתקן את המצב הזה. תודה.

הי"ר מ' סבידור:

תודה רבה. נא לשבת. אני מעמיד את הצעת החוק להצבעה.

ה צ כ ה

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לריון מוקדם בוועדה — מיעוט

בעד ההצעה להסיר את הצעת

החוק מסדר-היום — רוב

ההצעה להסיר את הצעת חוק הקדשות

המוסלמיות (הווקף המוסלמי)

התשמ"ג — 1983. מסדר-היום של הכנסת

נחכלה.

יב. הצעה לסדר-היום הספנות הישראלית

כל התוצרת החקלאית של אגרוסקו מובלת באוניות זרות. ועל כך יש להצטרף.

מציאות זו פוגעת קשות במאזן של חברות הספנות הישראליות; היא גרמה לקיפאון בקליטת ימאים חרשים, הנמשך זה שנתיים, ולמצבם העגום של יותר מ-300 ימאים מובטלים. הרשויות בלשכת העבודה.

כבוד היושב-ראש, כל מדינות העולם — ובמיוחד המפותחות — מתוך הערכה ומתן חשיבות לענף הספנות מבחינה משקית ולאומית, נקטו ונוקטות מדיניות של עידוד ענף זה על-ידי סובסידיות, הקלות במסים והגנה אדמיניסטרטיבית על צי הסוחר הלאומי שלהם.

חשיבותה של הספנות לישראל היא מעל ומעבר למקובל במדינות אחרות בעולם. הקשר הימי של ישראל עם העולם יש לו חשיבות ביטחונית ממדרגה ראשונה, נוכח העובדה שאין לישראל קשרים יבשתיים. חשיבותו של הקשר הימי מותנית בכך, שהאוניות ישתייכו לחברות ספנות ישראליות, רפליגו עם צוותי ישראלי ותחת דגל לאומי.

לספנות הישראלית יש חשיבות גדולה מבחינה כלכלית, היות שהיא מביאה לחיסכון במטבע-חוץ, בהובלת מטענים המגיעים לישראל והיוצאים ממליה. עם זאת, משמשת הספנות מקור למטבע-חוץ מהכנסותיה בקווים הבין-לאומיים. גם אין לזלזל בתרומתה של הספנות מבחינת הבטחת העסוקה לאלפי עובדים בים וביבשה.

בהתאם להנחות אלה, ארוני היושב-ראש, מוטלת חובה על ממשלת ישראל שלא להמשיך ולהיות משקיף פסיבי על מצוקותיהם של הספנות הישראליות ושל יורדי הים הישראליים. היא צריכה לנקוט את כל האמצעים, כדי לסייע להתגבר על הקשיים שבהם נתונה הספנות.

צ"מ, חברת הספנות הלאומית, שבשליטתה כ-80% מנפח האוניות המפלגות בדגל ישראלי, מחזיקה מעמד, כדבר מנהלה מר רותם, בזכות הנהלה מעולה ועובדים נאמנים. אך גם

נמצאת, המוסלמים נמצאים. לפי איזה היגיון אתה משייך אותם לאפוטרופוס על נכסי נפקדים? העדה נמצאת בארץ. הדת קיימת בארץ.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

ממתי הקומוניסטים עוסקים בדת?

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
עזוב את השטרות האידאולוגיות האלה שלך. עזוב. אנחנו עוסקים בכל מה שחשוב לבן-אדם.

גאולה כהן (התחיה):

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
קחי אותו לאלון-מורה ותספרי לו את הבריתה שם.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
ארוני היושב-ראש. אין שום צדק שהממשלה מופיעה

הי"ר מ' סבידור:

אני מתכבד להזמין את חברת הכנסת שושנה ארבל-אלמולני. להביא לפנינו את הצעתה לסדר-היום מס' 3386 בנושא הספנות הישראלית.

שושנה ארבל-אלמולני (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שנת 1983 היתה אחת השנים הקשות ביותר לספנות הישראלית. שנה שבה היו הפסדי תפעול לרוב חברות הספנות הישראליות. חברות ספנות נאלצו למכור אוניות ולהשביח את הפעלתן של אוניות אחרות.

יש לציין בסיפוק שחברת צים, בזכות התייעלות, חיסכון כדלק וזה-ארגון בתפעול, מחזיקה מעמד. כדברי מנהל החברה מר יהודה רותם, אך גם לה צפויים הפסדים ועתיד בלתי ברור.

המשבר הפוקד את הספנות הישראליות נובע מכמה סיבות, והעיקרית שבהן היא המשבר שבו נתון ענף הספנות בעולם. המשבר שאליו נקלעה הספנות בעולם הוא פועל-יוצא של המשבר הכלכלי הפוקד את רוב מדינות אירופה ושל האטת תנופת הפיתוח של ארצות מפותחות נפט, שימשו שוק גדול למצרי התעשייה של הארצות המתועשות.

32% מצי הסוחר העולמי מושבת. חברות ספנות עתירות נכסים ובעלות מוניטין בין-לאומי נתונות במשבר חריף, וחלקן גם פשוט את הנגל. על אף התמיכה הרכה שקיבלו מארצותיהן, מציאות זו נותנת את אותותיה בחברות הספנות הישראליות, הנמצאות בתחרות קשה בכל הקשור להובלת מטענים.

הסיבה השנייה היא ריכוזי ספסרי אוניות הפוקדים את נמלי הארץ, והכוונה היא למובילים עצמאיים ולחברות בלא אוניות. החוכרים אוניות המפלגות בדגל של נוחות עם צוותים זרים שעובדים בשכר נמוך ומורידים את מחירי התובלה כשיטת ה"דמפינג".

הסיבה השלישית המשפיעה על מצב הספנות הישראלית היא העובדה ש-80% מהיצוא של פרי-ההדר שלנו, המשווק על-ידי המועצה לפרי-ההדר, מובל באוניות זרות, וכמו כן כמעט

לגבי ענף הספנות. שהוא ענף חשוב למדינה ולמשק. הם טוענים. שאין בכנסת שדולה הפועלת למענם, והם חיים בהדגשה שאין להם אבא בממשלה.

מיותר להסביר את חשיבותו של ענף הספנות. יש להתברך בכך שענף זה נמצא בידיים נאמנות ופעילות, דבר המאפשר לו להחזיק את הראש מעל פני הים הסוער של התחרות הקשה בספנות העולמית. בעיקר עם אוניות מובטלות המציפות את שוק הספנות. ואשר בעליהן מוכנים להחזיר בחפות מעלות התפעול. הענף התברך בכוח אדם מעולה ואחראי, וחל שיפור מרשים בתחום החברתי באוניות. קיימת יציבות בכוח האדם, כי הימאים אוהבים את המקצוע ומזוהים אתו; אך בלבם עדיין אינו נראה באופק. למרות סימני ההתאוששות בכלכלה העולמית, והענף יעמוד במבחנים קשים בשנים הבאות.

כדי לאפשר את הרחבתה של הספנות הישראלית נתבעת ממשלת ישראל לעשות דברים מספר:

1. לפעול להגנת הספנות הלאומית בפני התחרות הפרועה שיוצרים ספסרי אוניות, התוכרים אוניות המופעלות על-ידי צוותים בשכר נמוך מאוד, כשם שמאפשר להם להוריד את מחירי התובלה וליצור תחרות בלתי מפתת לספנות הישראלית.

2. להכיר בענף הספנות כענף יצוא לכל דבר, ולפיכך להבטיח לו חמריצי יצוא, כמו אלה המוענקים לתעשייה ולענפי יצוא שונים על-פי הקריטריונים המתאימים לענף זה. ולבטל את מס המעסיקים;

3. לדאוג לכך שהיצוא הישראלי יוכל על-ידי אוניות ישראליות, דבר שיש לו חשיבות נוכח הפער שבין היבוא לבין היצוא של הסחורות, ואשר יש לו חשיבות במדינות רבות הנותנות הגנה לצי שלהן, ודוגמה למפות בעניין זה חשמש ארצות-הברית;

4. לחקוק חוק לעידוד הספנות. שיאפשר גיבוש מדיניות חיובית ארוכת טווח, אשר תעודד את מגמות הפיתוח של הספנות. הרצוי למשק, ותבטיח את מקומה של הספנות הלאומית בסחר-החוץ של מדינת ישראל;

5. לשאת כנטל גיוס והכשרת הקצינים והימאים לצי הסוחר. כיחד עם חברות הספנות, ופיתוח שירותי הרווחה והשירותים החברתיים והסוציאליים;

6. להכיר בהסדר הקיים בין העובדים לכוין המעסיקים. ולאפשר הנהגת פנסיה מוקדמת בענף הספנות, דבר שיאפשר את יציאתם של עובדים בני 55 ומעלה לפנסיה מוקדמת, וכך גם את קליטתו של כוח אדם חדש וצעיר לעבודה בצי הסוחר.

אני בטוחה, אדוני היושב-ראש, שהבית כולו מאוחד בהכרה בחשיבותה הלאומית והביטחונית של הספנות הישראלית למשק ולמדינה. על כן מוטלת על הממשלה חובה להבטיח, שענף חיוני זה יתבסס ויתרחב, יקלוט עובדים נוספים, יגדיל את הכנסות המדינה במטבע-חוץ ויפגין נוכחות ישראלית בכל נמלי העולם.

אני פונה לשר התחבורה ומבקשת ממנו לפעול ליישומם ולהגשמתם של הצעות ויעדים אלה.

משפט אחרון: אדוני היושב-ראש, לא בכל יום דנים בכנסת בספנות הישראלית. אני זוכרת שאת הנושא הזה של העסקת עובדים בצי הסוחר הישראלי העליתי לפני ארבע או שש שנים, ויש להצטער שדווקא נושא כזה מועלה בין הנושאים האחרונים, כאשר הכנסת כבר עייפה וחבריה אינם נמצאים באולם המליאה. על כך יש להצטער.

היא נאלצה להגדיל את מספר אוניותיה המפליגות בדגל זר ועם צוותים זרים. הסיבות לכך הן שתיים: האחת — חלק מאוניות אלה, נמל האם שלהן אינו בישראל והן פוקדות נמלים של מדינות שממשלותיהן עוינות את ישראל. השנייה — גם אין להתעלם מכך, שריכוז האוניות המפליגות בדגל זר נובע מחישובים כלכליים, כדי לאפשר לחברה להתחרות עם חברות זרות ולהבטיח לה מאזן חיובי.

17. אוניות של צים מפליגות בדגל זר לעומת 40 אוניות המפליגות בדגל ישראל, ובהן מועסקים 1,900 קצינים וימאים דירוגיים, ורק 59 קצינים הם זרים. כרשותן של יתר חברות הספנות כ-22 אוניות. הגדולות בחברות אלה הן חברת אל-ים, אופיר וינור, ואף הן כאותו מצב.

יש לתבוע מחברת צים ומיתר חברות הספנות לעשות מאמץ מרבי להקטנת מספר האוניות המפליגות בדגל זר, ולהבטיח שיהיה בהן צוות מעורב, שלפחות 50% ממנו יהיו ימאים ישראלים.

אינני מזלזלת במאמצים שעושות חברת צים ויתר החברות להגדיל את היקף פעולותיהן — דבר המוצא את ביטרו בניסיון שעשתה חברת צים להקים חברה-בת שתעסוק בהובלת דגנים מארצות-הברית לישראל — אפילו הדבר מחייב שאוניות אלה תנפנה דגל אמריקני ותהינה רשומות בארצות-הברית על-פי חוקיה. אך יש לדאוג שגם מאוניות אלה לא ייפקד מקומו של הימאי הישראלי.

המשרד הפוקד את הספנות העולמית והנותן את אותותיו גם בספנות הישראלית מחייב העמקת הטכנולוגיה בהפעלת האוניות, דבר שייביא להקטנת הצוות, וכתוצאה מכך — לפיטורי ימאים.

ברצוני להביע את מלוא ההערכה לאיגוד הימאים הדירוגיים ולאגוד הקצינים על האחריות המרבית שהם מגלים למצוקה שבה נתונה הספנות הישראלית ועל נכונותם לנהל משאומתן על הקטנת הוות, כנורח המציאות. זאת התרשמותי משיחה שקיימתי בשבוע שעבר עם נציגי שני האיגודים. עם זאת, כדי למנוע התרפת המשכר כתעסוקה, נחבע שר האוצר להיענות הן לתביעת חברות הספנות והן לתביעת שני איגודי הימאים — הדירוגיים והקצינים — לתת הסכמתו להפעלת פנסיה מוקדמת בענף הספנות.

בקרן זו, אדוני היושב-ראש ואדוני שר התחבורה, הצטברו כ-3 מיליארדי שקלים מניכויים של העובדים ושל המעסיקים מאז 1972. יש להתחשב בכך שאופי העבודה בספנות — ריחוקם של העובדים מהבית במשך רוב ימות השנה, והעבודה השוחקת את המועסקים בה — נותן לימאים את הזכות לפרוש בגיל צעיר יותר, תוך הבטחת תשלום פנסיה לפורשים מהעבודה. פנסיה מוקדמת, בגיל 55, תפתור לימאים בעיות סוציאליות, תמנע פיטורים שלא ניתן לבצע אותם, תקל על המעבר לצוותים מצומצמים יותר באוניות, וכמו כן תכשיר את הקרקע להזרמת כוח אדם חדש וצעיר לענף הספנות.

אדוני שר התחבורה, אין להעלות על הדעת פיטורי ימאים, דירוגיים או קצינים — עובדים שהקדישו לצי את שנותיהם היפות ביותר — לאחר שנים רבות של עבודה מאומצת. לעובדים אלה אין פנסיה ואין פיצויי פיטורים. העבודה בים מיוחדת במינה, ואין להשוות אותה לכל סוג אחר של עבודה. מכאן מתבקשת המסקנה שיש להפעיל לחצים על שר האוצר, שיתן את הסכמתו להפעלת הפנסיה המוקדמת.

בשיחות שקיימתי עם מנהלי חברות הספנות ועם ארגון הימאים הדירוגיים ואיגוד הקצינים הרגשתי נימה של הסכול

המסיבית בענפי הספנות, אשר מרבית המדינות הימיות נותנות.

הענף מעסיק 3,200 ימאים. הם מאיישים 1,734 חקנים. ביניהם — 252 זרים, שהם כ-14.5% מן החקנים. חלק מהימאים הדירוגיים אינם קבועים. אם בינואר 1984 היו רשומים 383 דורשי עבודה. הרי למען האמת מספרם קטן במידה רבה מאוד. כיוון שהבלתי-קבועים נרשמים כלשכת הימאים כמחוסרי עבודה מייד כאשר הם יורדים מן הספינה. הם נרשמים מייד להפלגה נוספת, ורובם מקבלים גם הפלגות נוספות מייד לאחר הגיעם לנמל. למען האמת, ניתן לקבוע שיש כ-200 ימאים מובטלים מחוץ ל-3,200 ימאים.

צעדים לצמצום האבטלה הקיימת ולהגברת הפעילות של חברות הספנות הישראליות נעשים בתחומים מספר. המשרד פועל להורדת המיסוי, כדי שהחברות תוכלנה לפעול בתנאי תחרות נוחים יותר. אנחנו פועלים להנהגת הפנסיה המוקדמת, כפי שהוסדר עליידי חברות הספנות. שר האוצר הבטיח לי, שעם שובו אנחנו נעסוק בסוגיה הזאת.

החברות עצמן משתדלות להתייעל. הן עושות זאת. קודם כול, עליידי המודרניזציה ככלי השיט. אוניות גדולות מתמחות. אין ספק שכבר היום ניתן לראות אוניות שמופעלות בצוות של 16 ימאים כאשר מרביתן של האוניות בגודל זה שפועלות עדיין בקווים מעסיקות 20 עובדים באונייה.

חברת הכנסת שושנה ארכלי-אלמוזלינו העלתה את ההצעה לסדרהיום מתוך דאגה לענף. אני שמח שהוא נושא שאיננו עולה כל יום על סדריומו. אני חושב שאנחנו צריכים להתפאר בכך, שהענף הזה כמעט שאינו עולה על סדרהיום שלנו, מפני שהוא ענף רווחי, לא מסוכסד, המצליח להיאבק בכוחות עצמו גם בקשיים שאנחנו יודעים אותם, התעסוקה היא כמעט מלאה, ואני שמח שאנחנו לא דנים יום יום בנושא הזה.

אבל, מפאת חשיבותו של הדבר, אני מציע להעביר את ההצעה הזאת לוועדת העבודה והרווחה או לוועדת הכלכלה, לוועדה שתתאים לנושא הזה, כדי לבחון כיחד את המאמצים שבדאי לעשותם, על-מנת להבטיח המשך תעסוקה ואולי הגדלת הצי המסחרי שלנו.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לשר התחבורה. אני מכין שוועדת הכנסת תצטרך להחליט האם להעביר את הנושא לוועדת העבודה והרווחה או לוועדת הכלכלה.

אני שואל את המציעה, האם היא מסכימה להעביר את הנושא לוועדה.

שושנה ארכלי-אלמוזלינו (המערך):
כן.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

תודה. ובכן לפנינו הצעה אחת, להעביר את הנושא לוועדה שתקבע ועדת הכנסת. ניגש להצבעה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הנושא לוועדה שתקבע
ועדת הכנסת נתקבלה.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

פה אחד הוחלט להעביר את הנושא לוועדה שתקבע ועדת הכנסת.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

תודה לחברת הכנסת שושנה ארכלי-אלמוזלינו. אני מבקש משר התחבורה להשיב על ההצעה לסדרהיום.

שר התחבורה ח' קורפו:

אדוני הושב ראש, כנסת נכבדה, הספנות הישראלית מעוגנת בראש ובראשונה בחוק הספנות לימאים, התשמ"ג. סעיף 30 של החוק קובע: "כללי שיט ישראלי ישרתו ככל האפשר אנשי צוות ישראליים; ולענייננו, כלי שיט ישראלי הוא גם כלי שיט הנמצא בשליטה ישראלית, גם אם הוא מפליג ברגלי — — —

שושנה ארכלי-אלמוזלינו (המערך):
זה לא מתקיים.

שר התחבורה ח' קורפו:

בהקנות מכוח חוק זה יש הוראה חד-משמעית, שרוב הצוות — ובכלל זה כעלי תפקידים מוגדרים — יהיה ישראלי. וגם כן, כמובן, חלות התקנות גם על כלי שיט הנמצאים בשליטה ישראלית. פטור מחובה זו יתן המפקח על הימאים, אם נתקיימו תנאים מיוחדים שנקבעו בתקנות. הגנה חשובה נוספת ניתנת לספנות באמצעות צו הפיקוח על מכירת כלי שיט זרים. שהוצא מכוח חוק הפיקוח על מצרכים ושירותים. מכוח צו זה אין לחכור אוניות אלא בהיתר מנהל אגף הספנות והנמלים, וזה בא להבטיח מכירת כלי שיט ישראליים ולא כלי שיט זרים.

לאחרונה גם הטלתי הגבלה נוספת, בהחלטה שלא ייתנו לחברות ספנות לחכור אוניות מעבר למספר האוניות שלנו שברשותן, וזה כדי להגן על חברות ספנות ישראליות מפני תחרות קשה למדי מצד חברות, שמספר האוניות שברשותן היה קטן, אבל הן חכרו אוניות בשוק החופשי, ומאחר שהיום התכירה זולה מאוד, הצוותים אינם יקרים, זאת תחרות לא הוגנת כלפי חברות הספנות המסודרות.

משרד התחבורה עושה מאמצים לאזן בין שאיפתו לספק תעסוקה מרבית לישראלים לבין מילוי הצרכים המסחריים והמדיניים של מדינת ישראל. אין לשכוח, שבצל המצב המדיני, לא כל האוניות שלנו מפליגות תחת דגל ישראלי, ולעתים הן גם לא מונעות על-ידי חופשי. ישראל שוכנת לחוף ימים פתוחים ובגבולות יבשתיים וסגורים. מרבית הסחר שלה — 90% ומעלה — נעשה דרך הים.

הספנות הישראלית מאפשרת הובלה-סדרה של מטעני היבוא והיצוא כעתות שלום וכעתות מלחמה. הענף הוא עתיר הון. תרומתו למאזן התשלומים שלנו היא כמיליארד דולר בשנה, כשהערך המוסף שלו הוא 30% ומעלה.

המשבר הפוקד את הספנות העולמית ואת הספנות הישראלית הוא משבר מתמשך מאז מחצית 1981. כ-30% מהאוניות מובטלות כיום, ומחירי ההובלה נמצאים כירידה עד כדי 50% מתעריפי ההובלה של מחצית 1981.

הספנות הישראלית פועלת כהתחרות חופשית בקווי הבית ובקווים הבין-לאומיים מול חברות זרות בעלות וחק ומסורת ימית של מאות בשנים.

נתיחות החברות הישראליות מול החברות הזרות נובעת גם מסיבות מדיניות — יחסים בין-לאומיים, נמלים חסומים. אין לנו יחסי מסחר עם מחצית ממדינות העולם, והן סגורות בפנינו. והנתיחות היא גם מסיבות כלכליות — העדר התמיכה

יג. הצעה לסדרהיום מניעת תאונות בתחבורה האווירית

עייפוס, אבל הנושא הוא נושא בעל משמעות חשובה ביותר. אני רוצה להזהיר את כולנו מכך, שאם תקרה חס וחלילה תאונה אווירית — והיום במטוסים הגדולים יש במטוס אחד 300 ואף למעלה מ-400 נוסעים, סכנה של התנגשות אווירית, או תאונה אווירית אחרת, היא סכנה של אוכדן מאות רבות של נפשות באסון אחד. המאות הרבות הללו הן למעלה ממספר הנפגעים ברבות ממלחמות ישראל, ובכלל זה מלחמת "שלוש הגלילות", מלחמת ההתשה והמלחמות האחרות.

הצל הנורא הזה של אסון אווירי חייב להדריך אותנו וחייב להיות מעלינו בכל עת שאנו דנים בנושא של בטיחות הטיסה. עלינו להורות על כך שעד היום, למולנו הגדול, לא היו אסונות נוראים כאלה, אבל חס וחלילה אם תקרה תאונה, אנחנו יכולים לראות היטב את הכותרות. אנחנו יכולים לראות היטב את הדרישה לוועדות חקירה. אני מציע שנתארגן ונפעל כבר היום כדי למנוע אסונות, וכדי שלא להביא למצב שבו — חס וחלילה — כל שנוכל לעשות יהיה למנוע ועדת חקירה.

כדאי לזכור שלאחר צמצום מרחבי הטיסה בסיני הצטופפו כל מטוסי חיל האוויר לתוך המרחב האווירי של ישראל. הגדלת מספרן של הטיסות האזרחיות — ועל כך נאמר כן ויבן — הגדלת מספר נתיבי הטיסה ופתיחת קווים נוספים לאפריקה ולדרום — כל אלה גורמים לצפיפות גדולה מאוד של מטוסים בנפח האווירי שמעל שמי הארץ, ובנוסף עליה גם צפיפות גדולה מאוד בנתיבי הטיסה האזרחיים. נתיבי הטיסה האזרחיים חופפים אווירים של טיסה צבאית, ומעל כל זה ישנן, כמובן, הטיסות הבין-לאומיות לשדה התעופה בן-גוריון כלוד ולשדות תעופה נוספים בארץ: עובדה באילת, עטרות בירושלים, ואני מקווה שנגיע לכך שיהיה לנו שדה תעופה בין-לאומי בצפון, שגם אליו יגיעו טיסות בין-לאומיות.

תיאום הטיסות, מניעת התנגשויות אוויריות ומניעת תאונות אוויריות הוא נושא שבשכילו דרוש ציוד חדש, מודרני, שיאפשר לפקח על כמות כזו של טיסות במרחב אווירי מצומצם. לא פחות מכך דרושים נהלי עבודה תקינים ותיאום הפיקוח האווירי, במיוחד הפיקוח האווירי בין התעופה האזרחית לבין התעופה הצבאית. בנפח האוויר המצומצם של מדינת ישראל מתנהלות התעופה הצבאית והתעופה האזרחית בשטח קטן: המטוסים הצבאיים והמטוסים האזרחיים טסים אלה בקרבת אלה, בתוך נפח מצומצם וזמן קצר. וכמובן, כדי למנוע התנגשויות באוויר ואסונות אוויריים יש צורך בתיאום רב ביותר.

יש לתת את כל הקדיש ואת כל הכבוד לרשות התעופה האזרחית, לרשות שדות התעופה ולפקחים האזרחיים והצבאיים, על שהם מצליחים בתנאים קשים ביותר להביא לכך שעד היום לא היו — והבה לא נפתח פה לשטן, ונקווה שלעולם לא יהיו — אסונות אוויריים, ויש להדגיש, שפעולות אלה נעשות בתנאים קשים, כציוד שאינו תמיד מודרני ביותר.

הסיבה שבגללה אני מעלה את הנושא הזה היא, שאני חושב שנושא כזה מחייב דיון, שיוביל למסקנות והשקעות גם כציוד וגם במערכת תיאום ופיקוח שימנעו תאונות אוויריות. המטרה שלנו צריכה להיות מניעת תאונות אוויריות, ולא — חס וחלילה — חקירת תאונות אוויריות, לאחר שהן קורות. אני יודע שמשדר התחבורה מייחד מאמצים לכך, אבל להערכתו צריך גם להחזיר את הנושא הזה לתודעת הציבור. יש להדגיש את הדחיפות בהשקעות, את הדחיפות בצורך לפתח את

היו"ר מ' כהן-אבידב: חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה האחרונה בסדרהיום: מניעת תאונות בתחבורה האווירית — מאת חבר הכנסת יוסף רום, בבקשה.

יוסף רום (הליכוד): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לפני שאגש לדון בהצעתו כרצוני להגיב בכמה מלים על אירוע טרגי, שצלו נופל על עולמנו הציבורי. כוונתי להתאכדותו של יעקב לוינסון, זיכרוננו לברכה.

אני חושב שצריך לקרוא לציבור בכלל ולמפלגת העבודה בפרט להפיק את הלקחים מהטרגדיה האישית והמפלגתית, שהביאה להתאכדותו של יעקב לוינסון, זיכרוננו לברכה. העריצות, האלימות המילולית, רצח האופי ורמיסת כבוד היריב, המקובלים במאבקים פוליטיים אצלנו, אלה וכאלה היו מכונים נגד התנועה הלאומית כבר למעלה מיובל שנים. כל אלה הם חרב הפיפיות, הקוטלת את האוחזים בה.

גורלו של יעקב לוינסון, זיכרוננו לברכה, הוא טרגדיה אנושית. ראשית כול, מעל כמה זו, נשלח את השתתפותנו הכנה באבלה הכבד של המשפחה. אבל, גורלו הוא גם עדות לתופעה מחרידה של תרבות פוליטית אלימה ואכזרית, זאת טרגדיה של מפלגה שלא הצליחה להשתחרר ממכבלי המסורת הבולשביקית — טובת המפלגה מעל לכול.

יעקב גיל (המערך): אדוני היושב-ראש, האם הדבר הזה מקובל? האם יש משהו מהמפלגה שישב?

שושנה ארבל-אלמוזליני (המערך): למה צריך לעשות זאת?

יעקב גיל (המערך): עכשיו, כימי האבל?

שושנה ארבל-אלמוזליני (המערך): זה לא קשור עם תאונות אוויריות.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת גיל, אינני יכול להפסיק נאום של חבר הכנסת, אני רק יכול להעיר לו, שדבריו אינם לעניין. אבל זכותו לדבר. חובתי להעיר זאת. תפקידו של חבר הכנסת לעשות כפי שהוא מבין. בבקשה.

יוסף רום (הליכוד):

אם ירשו לי להשלים את דברי, הטרגדיה של יעקב לוינסון, המצטרפת לקודמותיה, מצביעה על קיום תרבות פוליטית, המבטלת את האדם ואת כבודו. כך הופך המערך הפוליטי לערך עליו, הרוסם את הפרט תוך אלימות מילולית ורצח אופי. מי שחונך והורגל בחממה של המשפחה המפלגתית ולפתע מוצא את עצמו נחק משהל החוצה, נשבר ריש שהוא נדחף לעצד האחרון של ההתאכדות.

אני רוצה לסכם את דברי אלה ככך, שהעריצות בשם המפלגה ולטובת המפלגה היא התרבות הבולשביקית שאליה אני מתכוון. יש לסלוד ממנה. להקיע אותה ולשרשה מחיינו הפוליטיים בתוך המפלגות ובין המפלגות.

עכשיו לנושא עצמו. אני מצטער מאוד על שדנים בנושא זה בשעה כל כך מאוחרת. כפי שדנו בנושא הקודם, כולנו

בציוד. זה כמובן אינו פוטר אותנו מהדאגה שהעלה חבר הכנסת רום. מתאונות אוויריות. לצערנו, פקדו אותנו באחרונה כמה תקריות, שתודה לאל נשארו בגדר תקריות ולא תאונות. אין ספק שהנושא טעון בדיקה והסקת מסקנות. ביוזמת משרד התחבורה ובהסכמת משרד הביטחון תוקם בקרוב ועדה שתמשיך את המלאכה של ועדת פורמן, תכדוק מחדש את קביעות הוועדה הקודמת. תראה מהם הדברים הטעונים תיקון, ומהי חלוקת נתיבי התעופה האזרחית והצבאית.

אין לשכוח, שלאחרונה עדים אנו גם להופעת מטוסים צבאיים ורים במרחב האווירי. יש להביא זאת בחשבון. כדי להבטיח את בטיחות הטיסה. בשל מורכבות העניין, ובעיקר בשל החלק העיקרי של חיל האוויר בו, אני מציע לכנסת להעביר את הדין לוועדת התחן והביטחון.

היו"ר מ' כהן-אבידן:

הצעה אחרת לחבר הכנסת יעקב גיל.

יעקב גיל (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנושא שהובא הוא נושא כבד. שמעתי את דברי השר ושוכנעתי שמוקדשים לנושא חשוב לב ודאגה. ניתן לומר, שאולי הייתי מתייחס בשוויון נפש לעניין. סברתי-שאנחנו באים לדון בנושא שיש עליו הסכמה לאומית כללית, אלמלא טרח המציע ואמר בראשית דבריו בדברים שהם בלתי-אחרים שאינם לעניין, והביע מה שהביע, בשעות קשות אלו. אלמלא כן, אולי הייתי מציע להתייחס לעניין על-פי מה שהיה מתפתח.

מאחר שאני יודע את הנוהל, כאשר מועברת הצעה לוועדה מופצים דברי המציע, ובכלל זה ראשית דבריו, אני חושב שיעשה עוול לעניין ולנושא — —

שר התחבורה ח' קורפו:

הדברים של הנואם אינם מובאים לוועדה.

יעקב גיל (המערך):

ודאי שהם מובאים. הם גם מופצים. אתה פרלמנטר ותיק ממני, אתה צריך לדעת. זה הנוהג שאני מכיר מהוועדה שאני יושב בה.

לכן אני בא להציע לכנסת להסיר את ההצעה של חבר הכנסת רום מסדר-היום, ולהסתפק כמה ששמענו בדברי התשובה של השר. אני בטוח שהגורמים המוסמכים ערים לבעיות שהועלו פה, ויתנו את דעתם בהתאם לכך.

היו"ר מ' כהן-אבידן:

חבר הכנסת רום, האם אתה מסכים להעביר את ההצעה לוועדה?

יוסף רום (הליכוד):

אני מסכים.

היו"ר מ' כהן-אבידן:

אני מעמיד את ההצעה להצבעה. לפנינו שתי הצעות: האחת — להעביר את ההצעה לוועדה; השנייה — להסירה מסדר-היום.

ה צ ב כ

בעד ההצעה להעביר את הנושא

5 —

לוועדה

בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא

6 —

בסדר-היום של הכנסת

ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום

של הכנסת נתקבלה.

המתקנים המתאימים ואת המערכת המתאימה לפיקוח אווירי, כדי למנוע את התאונות. אני מקווה, שמשרד התחבורה יעשה את כל הפעילות הדרושה; הייתי ואמר שיפה שעה אחת קודם, כדי למנוע חס וחלילה אסון אווירי, ולמנוע חס וחלילה מצב, שנצטרך לבוא ולהכות על חטא. שנצטרך לבוא ולומר: חבל שלא עשינו היום, חבל שלא עשינו אתמול את מה שנצטרך — חס וחלילה — לעשות מחר.

היו"ר מ' כהן-אבידן:

תודה לחבר הכנסת יוסף רום. אני מזמין את שר התחבורה להשיב על ההצעה לסדר-היום.

שר התחבורה ח' קורפו:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, המרחב האווירי של ישראל הוא מוגבל, והמצאותו הווי קיימת כמעט מאז ימי משה רבנו — למעט תקופה של 15 שנה, שבה הייתה לנו שליטה מרחבית במדבר סיני, ויכולנו ליהנות ממרחבים גדולים יותר לפעולת חיל האוויר ולטיסות האזרחיות שלנו. הפעילות האווירית במרחב האווירי המוגבל שלנו היא רבה. די אם נציין, כי הפעילות האזרחית היא 10% מכלל הפעילות האווירית במרחב.

הצפיפות הביאה להקמת ועדה משותפת לרשות שדות התעופה, לימנהל התעופה האזרחי ולחיל האוויר, על-מנת לבחון את הדרכים להבטחת נתיבי טיסה בטוחים לתעופה האזרחית, מבלי שיכולת הפעולה של צה"ל — הן הפעילויות והן התמרונים, וכל הפעילות הנווית האחרת — תיפגע מכך. ועדה זו הוקמה כבר לפני 10 שנים, והיא קבעה את הדרך לחלוקת מרחבי האוויר. היא קבעה תיאום בין מערכות הפיקוח של התעופה האזרחית ושל התעופה הצבאית.

הנסיגה מסיני באפריל 1982 צמצמה עוד יותר את המרחב האווירי, והגבילה עוד יותר את הפעילות, ומן ההכרח היה לארגן מחדש את המרחב האווירי שלנו ואת חלוקתו. כשנה לפני כן הוקמה ועדה משותפת לימנהל התעופה האזרחית ולחיל-האוויר — ועדת פורמן — בראשותו של סגן מפקד החיל בשעתו, וכין המלצותיה בנוגע לכניסות וליציאות לנמל התעופה בן-גוריון ולשדות התעופה האחרים היתה גם ההמלצה לקבוע נתיב טיסה חדש למרכז ולאלת. בנתיב החדש, הנתיב המזרחי, הותקן ציוד משוכלל, לרבות שלוש מכשירי V.O.R, שהם מכשירים לניווט מדויק בנתיב. הרשות מצדה, בעקבות ההמלצות של הוועדה ובעקבות ההכרח להבטיח טיסה בטוחה למטוסים האזרחיים, השקיעה מאמצים רבים מאוד בנושא זה. היא התקנה מכ"ם משוכלל עם מערכת ממוחשבת, אשר יתחיל בפעולתו באוקטובר 1984. היא החלה בכניית מגדל פיקוח חדש, שייכנס לשימוש באפריל 1985, ואשר יגביר, כמובן, את השליטה על מערכי המסלולים. היא החליפה את מכשיר ה-I.L.S. — שהוא מכשיר להנמכה ופתיחת עיוותה. היא התקנה ציוד בטיחותי בנמל התעופה בן-גוריון ובכל שדות התעופה האחרים בארץ. היא הקימה בית-ספר להדרכה ולהשכלמויות לפקחי טיסה, שיש בו, בין השאר, גם סימולטור ממוחשב. ההשקעות של רשות שדות התעופה בסידורי הבטיחות לשנתנים האזרחיות, ואלה המתוקצבות לשנתנים הבאות, הוא 6.5 מיליוני דולר. כל אלה אינם פוטרים אותנו מן הסכנה האורבת לנו מתאונה אווירית

יוסף רום (הליכוד):

6.5 מיליוני דולר זה פחות ממחיר כנף אחד של מטוס 747.

שר התחבורה ח' קורפו:

ייתכן: לא ערכתי את ההשוואות האלה. אבל זו השקעה

יד. הודעה אישית של חבר הכנסת מ' פרוש

היו"ר מ' כהן-אבידב:

הודעה אישית לחבר הכנסת פרוש.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, חבר הכנסת הנכבד, מר נפתלי פדר, מנה היום בכנסת את המוסדות "דגל ירושלים", קריית-הילד, ו"יד עידוד". שאני מכהן כראשם, ופירט רק את שמוניהם של בני משפחתי, הנמצאים בעמותות אלה. הוא לא טרח לברר כעניין זה, כי אם היה מברר היה נוכח לדעת, שבכל עמותה מהעמותות הנ"ל נמצאים 21 חברים, ובכל עמותה יש 14 חברים שאינם בני משפחתי או קרובי.

ברצוני להביא בזאת לידיעתו של חבר הכנסת פדר, כי משפחתי נמצאת בארץ זה כ-200 שנה, ולא קל למצוא מישהו, בייחוד מוותיקי היישוב, שאיננו מקרובי משפחה.

אני מתבדך בזה שזכיתי שצאצאי ממשיכים את דרכי. זו אחת הברכות שנתכרכה כהן היהדות החרדית, שכנינו ובני

בנינו ממשיכים את דרכנו. אני בטוח שחבר הכנסת פדר יראה בזה ברכה, אם צאצאיו ימשיכו בדרכו.

דב שילנסקי (הליכוד):

גם השר קורפו הוא קרוב משפחה שלך.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

הוא אפילו פסול לעדות.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

גם הוא בעמותה?

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

שכחתי.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תם הדין. הישיבה הבאה של הכנסת תתקיים, אם ירצה ה',

מחר בשעה 16:00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 21:47.